

”SAIMAAN PUSIKOISSA KUHISEE”

– ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvä keskustelu
Etelä-Saimaa-lehdessä

Maija Väättäminen
Pro gradu –tutkielma
Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma
Yhteiskuntapolitiikka, yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2010

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Maija Väätäsmöinen	
Työn nimi ”SAIMAAN PUSIKOISSA KUHISEE” – ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvä keskustelu Etelä-Saimaa -lehdessä	
Koulutusohjelma/ Oppiaine Kulttuuripolitiikka/ Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Työn ohjaajat Anita Kangas ja Miikka Pyykkönen	
Aika Toukokuu 2010	Sivumäärä 122
<p>Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millainen keskustelu ulkomaalaisten maanomistuksesta rakentui eteläkarjalaisessa maakuntalehdessä, Etelä-Saimaassa. Tutkimus palaa kesään 2007 ja tarkastelee kriittistä diskurssianalyysia apuna käyttäen lehdessä rakentuneita diskursseja ja niiden representaatioita eri genreissä ja genrejen rajapinnoilla.</p> <p>Tutkimuksessani keskeinen käsite on kulttuurinen muisti, johon tukeutuen nostan esille suomalaisten ja venäläisten välisten suhteiden historiallisen rakentumisen aikajaksolta, jolloin venäläisestä rakentui kansallisen identiteetin merkittävä Toinen, sekä taustoitan suomalaisten suhtautumista maahan ja sen omistamiseen. Lisäksi rajan käsite ja media maakunnallisen keskustelun rakentajana, foorumina ja merkitysten kohtauspaiikkana ovat tarkastelun alla. Keskustelun rakentumisen lisäksi pohdin, miten keskustelun diskurssiiviset tuotokset rakentuvat suhteessa kulttuuriseen muistiin, sekä millaisia identiteettejä keskustelussa merkityksellisille venäläisille ja suomalaisille rakennetaan ja miten ne esiintyvät suhteessa toisiinsa.</p> <p>Tutkimukseni keskustelu jakautuu dikotomisesti kahteen – puolesta ja vastaan. Puolesta -diskurssi nojaa taloudelliseen rationaliteettiin ja näkee venäläisten lisääntyneen maanomistamisen mahdollisuutena alueella. Diskurssi erottuu maakunnallisen edun tavoittelijana ja kansainvälisenä toimijana Vastaaan -diskurssista, jonka rationaliteetti on isänmaallinen, tila kansallinen ja kulttuurisen muistin venäläinen viholliskuva vahva. Diskurssi painottuu menneeseen ja näkee venäläisten maanomistamisen uhkana Suomelle. Venäläinen representoidaan mytologisoituna pahana, kun taas Puolesta -diskurssissa näkökulma vaihtuu hyödyllisyyteen ja varakkuuteen. Samalla rakennetaan moralisoitu suomalaisuus, joka Vastaaan -diskurssissa identifioidaan ahneeksi ja naiiviksi, ja Puolesta -diskurssissa ennakkoluuloiseksi ja suvaitsemattomaksi. Diskurssien rajapinnoilla venäläinen ja suomalainen kuitenkin lähenevät toisiaan, kulttuuristen piirteiden noustessa kansallisia vahvemmiksi.</p> <p>Tutkimus osoittaa, kuinka keskustelussa ulkomaalaisten maanomistuksesta Puolesta -diskurssin normittavasta hyötypuheesta huolimatta kulttuurinen muisti nostaa Vastaaan -diskurssissa venäläisen esille suomalaisen kansallisen identiteetin kannalta merkittävänä Toisena, ja kuinka moralisoivan keskustelun kautta rakennetaan ”oikeaa” suomalaisuutta. Samalla media luo keskusteluun jännitteisyyttä, toimii yhteisöllisen ja yksilöllisen identifioitumisen areenana ja intressien välisenä kohtaamispintana.</p> <p>Asiasanat: maanomistus, kulttuurinen muisti, venäläisyys, suomalaisuus, mediatutkimus, raja-alueet</p>	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kirjasto	

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimuksen kehys ja lähtökohdat	4
2.1 Kulttuurinen muisti menneen ja nykyisen yhdistäjänä.....	8
2.1.1 Suomalaisten suhde venäläisiin	11
2.1.2 Suhde maahan ja sen omistamiseen.....	16
2.2 Merkitysten media	22
3. Tutkimuksen aineisto.....	28
3.1 Etelä-Saimaa	28
3.2 Genret ja diskurssit	29
4. Kriittinen diskurssianalyysi	34
4.1 Viestintätilanteen analyysi.....	35
4.2 Diskurssijärjestyksen analyysi.....	37
5. Keskustelun kaksi linjaa	40
5.1 Keskustelun syntyvaiheet	41
5.2 Puolesta.....	45
5.2.1 Taloudellinen rationaliteetti.....	50
5.2.2 Hyväksytyt: hyödyllinen venäläinen	53
5.2.3 Moralisoitu: kateellinen ja ennakkoluuloinen suomalainen	57
5.2.4 ”Euro on euro vaikka voissa paistaisi”	59
5.3 Vastaa	61
5.3.1 Isänmaallinen rationaliteetti	67
5.3.2 Huoli, uhkat ja me	70
5.3.3 Peilistä katsoo naiivi ja ahne suomalainen	84
5.3.4 ”Viisaus asustaa kansan keskuudessa”	85
6. Keskustelun jännitteisiä pintoja.....	88
6.1 Kolikon kaksi puolta.....	89
6.2 Venäläisyyden representoiminen ja erottautumisen prosessit	93
6.3 ”En ole rasisti mutta...”	103
7. Pohdinta.....	106
Lähteet	110

1. JOHDANTO

Ulkomaalaisten maanomistusoikeuteen liittyvä keskustelu virisi kesän 2007 aikana eteläkarjalaisessa maakuntalehdessä, Etelä-Saimaassa. Kansalaisadressi ulkomaalaisten maanomistusoikeuden rajoittamiseksi, rikkaiden venäläisten ostovoima sekä pelko arvokiinteistöjen ja rantatonttien menettämisestä herätti tunteita ja mielipiteitä puolesta ja vastaan. Toisaalta uudet ihmiset otettiin mahdollisuutena ja avosylin vastaan, toisaalta keskustelussa heijastui huoli isänmaan menettämisestä ja järjestyksen katoamisesta. Uhkien ja mahdollisuuksien puheenparret kokosivat mielenkiintoisen keskustelun maan omistamisesta ja omistusoikeuden siirtymisestä ulkomaalaisille, venäläisille – toisille, tuoden samalla esille piirteitä meistä – suomalaisista.

Median luoma kohtaamisareena on kiinnostava yhteisön sisä- ja ulkorajojen, sosiaalisten normien tuottamisen väline. Uutisointi yhtä lailla uusintaa kuin pitää yllä sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta, luo mielikuvia sekä esittää näkökulmia ympäröivästä yhteiskunnasta. Mielenkiintoista on, kuinka asiat representoidaan – miten argumentoidaan, kenen äänellä ja millaisia diskursseja esitetään. Maakuntalehti voidaan nähdä alueellisesti merkittävänä instituutiona, jolla on valta vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin kuin myös kokemuksiin ja näkemyksiin paikasta, alueen identiteetistä sekä alueellisesta identiteetistä. Median pyrkimyksenä voi myös olla alueyhteisön rakentuminen, jonka identiteettiprosessin kannalta oleellista on sekä symbolisen että konkreettisen alueellisen rajan syntyminen. (Hujanen 1997, 100.)

Alueet ovat myös kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakennettuja diskursiivisia tuotoksia. Tutkimuksen lähestymistapa on sosiaalisessa konstruktionismissa, kielenkäytön kyvyssä luoda sosiaalista todellisuutta – uskon, että ihmisen oleminen maailmassa on paitsi keholliskokemuksellista, myös vahvasti kielellistä. Samalla merkityksellistä on sosiaalinen kontekstuaalisuus ja tilanteisuus. Olemassaolomme on vahvasti sidoksissa aikaan ja tilaan, ja näin myös alueisiin. (Jukarainen 2001, 24, 46-47.)

Aluepuhe sisältää ajatuksen rajoista, jotka nykytutkimuksen lomassa ovat ymmärrettävissä historiallisina, kulttuurisina, poliittisina ja ideologisina ilmiöinä, ja tulevat esiin

yhteiskunnallisina käytänteinä ja diskursseina, materiaalisessa ja tekstuaalisessa muodossa (Paasi 1995). Median esittämä tilallisuus ja sen sille asettamat rajat näkyvät tutkimuksessani median suhtautumisessa ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvään keskusteluun. Media tuottaa kieltä, kieli rakentaa diskursseja, joiden avulla todellisuutta jäsennetään. Media käsittelee yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia, sekä pitää yllä järjestystä oletusta menneestä ja odotetusta tulevasta.

Rajojen kautta on myös erottauduttu muista, identifioiduttu, luotu yksilöllisiä ja yhteisöllisiä identiteettejä. Suomalaiselle venäläinen on ollut kansallisen identiteetin merkittävä toinen, joka on muodostunut pitkälti tietoisien viholliskuva-asettelun kautta. Nämä merkityksellistämisen muodot ovat osa kulttuurista muistia, jossa muisti on sekä yksilöllistä, että yhteisöllistä ja johon sisältyy myyttien, ideologioiden ja mentaliteettien kaltaisia erottautumisen tapoja. Kulttuurinen muisti rakentuu sosialisoinnin kautta ja sen aktivoitumista ymmärtääkseen on tunnettava sitä taustoittava sosiokulttuurinen ja yhteiskunnallinen konteksti. Suomalaisen ja venäläisten välisten suhteiden lisäksi kulttuuriseen muistiin yhdistyy suomalaisten suhde maahan ja sen omistamiseen. Maan ja maiseman mielikuvat kiinnittävät meidät paikkoihin, tuovat tunteen kuulumisesta johonkin. Niiden kautta rakentuu ymmärryksemme siitä, mitä on Suomi, mikä on kansallinen tilamme, kenellä tähän tilaan on oikeus – kuka on osa meitä, kuka ulkopuolinen. Nämä kulttuuriset piirteet ja muistin ainekset rakentavat myös oletetun järjestyksen, sosiaalisen normiston, rajat ja kategoriat, jotka jäsentävät suhdetta oletetun ”ensimmäisyyden” ja rakennetun ”toiseuden” välillä, ja tulevat mielenkiintoisesti pintaan jonkin näitä käsitejärjestelmiä uhatessa.

Tämä tutkimus palaa kesään 2007 ja tarkastelee ulkomaalaisten maanomistuksesta käytyä keskustelua Etelä-Saimaa lehdessä. Tutkimuksen aineisto koostuu kolumneista, uutisjutuista sekä mielipidekirjoituksista. Aineiston analysoin kriittistä diskurssianalyysia apuna käyttäen. Metodissa keskityn kielen tekstuaalisten käytäntöjen tarkasteluun, ja erottelen edelleen kielen tekstuaalisia, interpersonaalaisia ja ideationaalaisia funktioita. Analysoinnin kohteena ovat myös kielen diskursiiviset ja sosiokulttuuriset käytännöt. Diskurssityyppien sisäisen keskustelun lisäksi tuon esille diskurssien välistä keskustelua, aineiston diskurssijärjestyksiä analysoiden. Rajapinnat tuovat esiin merkitysten välisen jännitteisyyden, keskustelevuuden, riippuvuuden sekä myös monitulkintaisuuden.

Taustoitin tutkimusta kulttuurisen muistin käsitteellä, ja erityisesti nostan esille suomalaisten ja venäläisten välisten suhteiden historiallisen rakentumisen sekä suomalaisten suhtautumisen maahan ja sen omistamiseen. Myös rajan käsite sekä media maakunnallisen keskustelun rakentajana, foorumina ja merkitysten kohtauspaikkana ovat tarkastelun alla. Tiivistäen tutkin Etelä-Saimaa lehdessä rakentuvaa keskustelua ulkomaalaisten maanomistuksesta. Kysyn, miten keskustelun diskursiiviset tuotokset rakentuvat suhteessa kulttuuriseen muistiin, sekä millaisia identiteettejä keskustelussa merkityksellisille venäläisille ja suomalaisille rakennetaan ja miten ne esiintyvät suhteessa toisiinsa.

Tutkimus alkaa viitekehyksen esittelyllä. Käyn läpi tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet, jotka auttavat ymmärtämään analyysissa nousevia havaintoja ja ilmiöön reagoitua yleisesti. Tämän jälkeen luvussa kolme kerron tutkimukseni aineistosta, sekä avaan tutkimuksen keskeiset analyttiset osat, genren ja diskurssin. Luku neljä on omistettu metodilleni, kriittiselle diskurssianalyysille, jota seuraavat varsinaiset analyysiluvut viisi ja kuusi. Näissä diskurssiluvuissa analyysin kohteena ovat ensin keskustelun päädiskurssit, Puolesta ja Vastaaan, joita seuraa diskurssien rajapinnoilla käyty keskustelu, sekä siellä esille nousseiden teemojen, toimijoiden ja käsitteiden piirteiden tarkastelu. Luku seitsemän on tutkimuksen tiivistävä, viimeistelevä ja lopettava pohdintaluku.

2. TUTKIMUKSEN KEHYS JA LÄHTÖKOHDAT

Tutkimukseni paikantuu Suomen kaakkoiselle rajalle, missä Etelä-Karjala kohtaa valtiollisen rajan, EU:n ulkorajan ja yhä maailmanlaajuisesti merkittävän sosioekonomisen rajan (Rainio 2005, 99). Etelä-Karjalassa asuu huomattava venäjänkielinen vähemmistö, se on tunnettu rekkajonojen ja vilkkaan tax-free-kaupan maakuntana – rajaseutuna Venäjään. Alueen katukuva on kasvavan maahanmuuton ja turismin myötä muuttunut: Venäjä kuuluu ja näkyy rajakaupungeissa. Risteyskohtana alue muodostaa dynaamisen tilan kulttuurien kohtaamiselle. Samalla raja-alue muodostaa paikkana mielenkiintoisen tutkimuskohteen, sillä alueet on historiallisesti nähty perifeerisinä, kaukana ”järjestäytyneen” keskuksista. Rajapinnoilla erilaiset ihmiset, tavarat ja ideat kohtaavat kansallisen, alueellisen ja kansainvälisen lainsäädännön tai tiettyjä alueita asuttavat muut väestöryhmät. Näiden kohtaamisten myötä myös arkisen huomaamaton järjestys ja edelleen siinä tapahtuvat muutokset tulevat herkemmin näkyviksi. (Ruuska 2005, 224.)

Niin raja kuin ihmiset ovat siirtyneet ja vaihtaneet paikkaa, luoden samalla merkityksiä rajan sisä- ja ulkopuolella oleviin, sekä rajalle käsitteenä itsessään. 1800-luvun suomalaisessa matkakirjallisuudessa on myös kuvailtu, kuinka periferiaan mentäessä oli ylitettävä lähes ylivoimainen, myyttinen raja. ”Raja Suomesta Venäjälle oli kuin korkea muuri, jonka ylitse ’sivistyksen aurinko’ ei jaksanut paistaa ja jolla rajanylittäjä saattoi kuvitella joutuneensa vuosisatoja ajassa taaksepäin.” Keskustan ja periferian raja oli ennen kaikkea mentaalinen, ei niinkään maantieteellinen. (Varpio 1997, 251-252.)

Raja on ollut läsnä ihmisten elämässä konkreettisena liikkuvuutta vaikeuttavana tekijänä, territoriaalisena rajana, mutta myös sosiaalisena, taloudellisena, kulttuurisena ja poliittisena konstruktiona. Tämä luo kehyksen raja-alueen ja oman tutkimukseni ymmärtämiselle. Rajat voidaan sosiaalisten tilojen ja alueiden tavoin nähdä sekä tuotteena että prosessina, muuttuvina ja uudelleen jäsentyvinä. Ne ovat osa alueiden institutionalisoimisprosessia, missä rajojen territoriaalinen, symbolinen ja institutionaalinen muoto määräytyy. (Paasi 2000, 88; Paasi 2005, 119-120.)

Konkreettisten rajapyykkien lisäksi rajalla on siis myös voimakas symbolinen merkitys: raja on luokittelun kautta rakennettu, poliittisen vallankäytön tulos (Bourdieu 1991, 222). Etnisiä ryhmiä¹ tarkasteltaessa raja piirtyy esiin ryhmiä erottelevana ja määrittelevänä elementtinä. Jonkun tietyn ryhmän tunnistettavuus etnisenä, erikseen muista erotettavana, tarvitsee rajan suhteessa toiseen. Tämä ei tarkoita muuttumattomuutta, yhtäläisten kulttuuristen piirteiden jatkuvuutta vaan erottavan, dikotomisen rajan olemassaoloa. Lisäksi ryhmiä ja niiden jäsenyyttä erottavien tekijöiden tulee olla sosiaalisesti relevantteja – yhteisössä merkityksellisiä, hyväksytyjä ja tunnistettuja – niin, että yhteisön jäsenet ymmärtävät ”pelaavansa samaa peliä”. Näin itse raja määrittyy myös olennaiseksi tutkimuskohteeksi. Tutkitaan, mitkä ovat ryhmiä erottavia piirteitä, ei niinkään sitä, mitä piirteitä ryhmillä itsellään on. (Barth 1969, 14-15.)

Barth (1969, 10) korostaa myös, että vaikka rajat pitävät ihmisiä erillään ei etnisiä suhteita pohdittaessa voida erontekojen perustana nähdä ihmisten eristäytymistä ja erillään olemista; liikkuvuudesta ja rajojen ylittämisestä huolimatta tietyt kategoriat ovat säilyneet ihmisten elämässä. Lisäksi tietyt merkitykselliset suhteet tuntuvat nivoutuvan juuri näiden merkityksellisten rajojen ympärille.

Sosiokulttuurisesta viitekehyksestä tarkasteltuna voidaan havaita, että rajoja syntyy, kun sosiaalisia ryhmiä ja järjestelmiä ”luodaan” eli niitä määritellään tai niiden identiteettiä rakennetaan. Näin rajat toimivat identifioitumisen välineenä ja erottavina tekijöinä suhteessa merkityksellisiin toisiin. Samalla valtaapitävät ryhmät, luokat ja toimijat määrittelevät ja symboloivat kyseisen ryhmän jäsenyyden sosiaaliset ja tilalliset ehdot, joiden ikonografian ryhmän jäsenet tuntevat. Ikonografialla tarkoitetaan tässä rajan materialisoituneita muotoja kaikessa mikä tuottaa, ilmaisee, uusintaa rajaa jollakin tavalla, sekä myös rajan maisemallisia muotoja. Esimerkeistä käyvät lainsäädäntö, koulutus ja kaunokirjallisuus. Rajat asettavat myös sosiaalisia normeja ja ryhmien välisenä konstruktiona ne säännöstelevät ja ohjaavat ryhmien jäsenten välistä kanssakäymistä, rajan ylityksen prosesseja, kuin myös sitä vaihdon virtaa, joka liittyy ihmisiin, tavaroihin ja symbolisiin viesteihin. (Paasi 2005; 1995, 27-28.)

¹ Etnisen ryhmän määrittelyn tässä ryhmänä, jonka jäsenet tuntevat yhteenkuuluvuutta ryhmän muihin jäseniin, sekä lisäksi Pietikäistä (2002, 18) lainaten: ”Etnisen ryhmän jäseniä yhdistävät kulttuuriset piirteet, yhteinen menneisyys ja usein myös yhteiset elinolot. Kulttuuriset piirteet vaihtelevat kielestä uskontoon, perinteisiin, tapoihin ja elämäntapaan. Menneisyys voi olla historiallinen tai myyttinen ja elinolosuhteisiin luetaan niin poliittiset, kulttuuriset kuin taloudellisetkin reunaehdot.”

Yksi identifioitumisen kohde on myös kansallinen identiteetti, yhteenkuuluvuuden tunne ja siihen liittyvät narratiivit suhteessa rajattuun kansalliseen tilaan. Näissä narratiiveissa, osana sosialisatioprosessia, olennaisena esiintyvät edelleen rajat – rakennetut yhtäläisyydet ja erot. Yksilön historia kiinnittyy aina myös ”suurempaan minään”, missä persoona kohtaa perheen, asuinympäristön, paikallisuuden ja kansallisuuden. Näin kysymykset identiteetistä, kulttuurista ja muistista pirstaloituvat, monimutkaistuvat ja monimuotoistuvat. (Alasuutari ym. 1998, 15-16; Paasi 2005, 130.) Identiteetin käsitteellä seuraan tässä Stuart Hallin (1990, 275; 1999, 39) ajatuksia ainaisesta tulemisesta ja olemisesta. Identiteetti on osa mennyttä, osa tulevaa, ajassa muuttuvaa. Sen mukana kulkevat paikka, aika, historia ja kulttuuri. Identiteetti muotoutuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa ja lisäksi siihen liittyy aina myös jotain ”imaginaarista” tai kuviteltua. Näin identiteetti kiinnittyy myös kulttuuriseen muistiin, jonka kautta olemme itsemme asemoineet ja jonka myötä itsemme edelleen sijoitamme tässä ajassa. Identiteetti on diskursiivinen, representaatioissa rakentuva, ja media tässä prosessissa, tänä päivänä, yksi tärkeimmistä ja näkyvimmistä merkityksellistämisen foorumeista.

Kansainvälistymiskehitys ja ”rajojen poistuminen” ei ole himmentänyt rajojen merkitystä valtioiden sosiaalisen tilan rajaajana ja valtion suvereniteetin symbolina (Paasi 2005, 133). Ajatus kansallisuudesta esiintyy yhä voimakkaana moraalisenä kiintopisteenä ihmisten elämässä ja aktivoituu jonkin uhatessa siihen liittyviä käsitysjärjestelmiä, kuten oikeutta omistaa ja olla tietyllä territoriaalisella alueella. Rajoihin liittyy olennaisena myös järjestys ja sen ylläpitäminen. Jos järjestys koetaan uhatuksi, nousee siitä huoli, pelko epäjärjestyksestä, tilasta, johon eivät totutut sosiaaliset normit ja käsitysjärjestelmät päde. Rajat auttavat valvomaan, hallitsemaan ja pitämään järjestyksessä äärettömästi rajattua äärellistä, maantieteellistä erillisaluetta. Rajat tukevat hallittavuutta, mutta edellyttävät samalla rajan ulkopuolisen olemassaoloa. Tämän eronteon ja rajojen logiikan Bauman (1997, 226-229) näkee tyypillisenä modernin ajan ilmiönä, joka kuitenkin yksinkertaistaa, stereotypisoi ja asettuu huonosti monitahoiseen, monitasoiseen ja monitulkintaiseen maailmaan.

Paikoilla ja alueilla on niille ominaiset merkitysjärjestelmät, jotka ovat kiinnittyneinä tilallisiin ja alueellisiin konteksteihin. Näillä on oma dynamiikkansa ja toisaalta

rakenteellinen jähmeyskin – ne vastustavat äkillisiä kulttuuria muutoksia ja luovat kulttuurista jatkuvuutta traditioiden ja symbolien avulla, sekä historiallisella kertomuksella maasta (”lore of the land”). (Salovaara-Moring 2004, 38-39.) Paikkoihin ja alueisiin liittyy myös kuulumisen tunne, jota yhdessä tunnistetut ja tuotetut merkitysjärjestelmät ylläpitävät. Yhteinen kulttuuri ja sen merkitystenkenttä saa meidät tunnistamaan ”keitä me olemme” ja ”mihin me kuulumme”, tuntemaan yhteisen identiteettimme. Kulttuuri näin osaltaan myös yhdistää meidät historialliseen jatkumoon, osaksi jotakin joka on ollut ja joka on, tässä ja nyt. Sennett (1999, 15) puhuu myös kuulumisen tunteen synnyttämästä tarpeesta sitoutua ja olla lojaali paikkakunnalle. Lisäksi ajatus jostain kulttuurista tuottaa helposti kuvan tietystä maisemasta, paikasta, kansallisista kuvista. Suomalaisuus yhdistetään helposti luontoon: metsiin, järviin, lakeuksiin ja harjumaisemiin. Samalla tuotetaan kansakunnan ideaa, tarinaa siitä, keitä kansakuntaan kuuluu, punoen yhteen siteet, jotka yhdistävät meidät menneisyyteen.

Merkitysjärjestelmät ja johonkin kuulumisen tunne yhdistyvät usein vahvasti kulttuuriseen muistiin, ajatukseen siitä, mitkä ovat ne tutut kulttuuriset merkit ja konnotaatiot, mihin identifioitua ja mistä erottautua. Suomalaiselle kansakunta-identiteetille venäläinen on ollut merkittävä Toinen. Suhde on rakentunut tilallisessa ja ajallisessa kehyksessä, siihen on liittynyt muutos ja eri aikakaudet. Valtiojohtoisen tason lisäksi suhde on muodostunut myös epävirallisesti, ihmisten välisissä kohtaamisissa ja rakentuneissa mielikuvissa. Venäjä on ollut viholliskuva, toveruuden symboli, merkittävä kauppakumppani. Siihen on liittynyt myyttisyyttä, uhkaa, eksotiikkaa.

Seuraavissa alaluvuissa esittelen kulttuurisen muistin käsitteen lisäksi myös suomalaisten ja venäläisten välistä historiallista suhdetta, taustoitan suhtautumista maahan ja sen omistamiseen. Ajallinen painotus on suomalaisen kansallisen identiteetin kannalta merkittävässä ajanjaksossa, 1800-luvun lopulta itsenäistymisen aikaan, jolloin Venäjän näkeminen suomalaisten viholliskuvana sai myös oman merkittävän asemansa. Tämän lisäksi otan huomioon merkittyä aikakautta edeltäneen ajan mutta sen ohi en mene, vaikka esimerkiksi Suomen ja Neuvostoliiton välisillä sodilla on ollut merkittävä vaikutus venäläisyyden ja rajan takaisen toiseuden ymmärtämisessä. Sotien alkaessa venäläinen kuitenkin oli jo merkittävä Toinen, ja tämä perustelee tutkimukseni rajauksen määrättyyn aikajaksoon. Lisäksi esitellyltä aikajaksolta periytyy pitkälti suhteemme maahan ja sen

omistamiseen, sekä tuntemuksemme kansallisista arvoista ja sosiaalisista normeista. Siitä, mitä on olla hyvä suomalainen, mitä on oikea suomalaisuus.

2.1 Kulttuurinen muisti menneen ja nykyisen yhdistäjänä

Muisti liittyy olennaisesti tapaamme olla ja kykyymme käsitteellistä asioita, antaa niille perspektiivi. Se kiinnittää menneen nykyisyyteen. Muistissa on aina jotain henkilökohtaista, se koostuu muistoista, mielikuvista, tarinoista, jotka jokin nykyhetkessä aktualisoi ja palauttaa mieleemme. Peter W. Prestonin (1997, 62-63) mukaan yksilölle muisti on henkilökohtainen kuuluvuuden tunne, kun taas yhteisölle muisti merkitsee järjestystä ja legitimaatiota. Muistiin liittyen voimme tunnistaa yksityisen ja julkisen muistin, tiedostetun ja tiedostamattoman muistin, kansalliseen menneisyyteen liittyvän muistin sekä piilevät konfliktit muistia ajatellen. Lisäksi muistista puhuessamme voimme Pierre Noran (1996) tavoin viitata muistin paikkaan (*lieu de mémoire*), johon kansallinen muisti tallentuu ja jossa sitä ylläpidetään. Paikalle ominaista on erityisesti nostalgisoidun kansallisen menneisyyden jäljet, joihin suhtautuminen on toisaalta virallista ja institutionaalista, toisaalta henkilökohtaista ja tunteenomaista. (Häyrynen 2005, 139.)

Julkiseen muistiin liittyy olennaisena kontrolli: jotain aina unohdetaan ja jotain jätetään elämään. Samalla pidetään yllä sosiaalista järjestystä. Julkinen muisti menee lähelle kollektiivisen, sosiaalisen ja yhteisöllisen muistin käsitteitä, jotka kuitenkin liittyvät instituutioiden sijaan enemmän yhteisöihin, ryhmän tai kansakunnan muistiin ja niiden ylläpitämiin historiantulkintoihin, ja tapoihin, joilla näitä tulkintoja ylläpidetään. Lisäksi näistä on vielä erotettavissa virallinen muisti, joka on niin sanottu hyväksytty menneisyyden tulkinta, johon liittyy valtaa säädellä muistin politiikkaa. (Makkonen 2006, 248-249.)

Ulla-Maija Peltonen (2001, 31) puhuu puolestaan yksilöllisestä ja sosiaalisesta muistista, ja korostaa historiallisen muistin käsitettä muistitiedossa. Sosiaaliseen muistiin kuuluu yhteisön muisti, joka tulee esille esimerkiksi eri instituutioiden toimesta säilytetyissä asiakirjoissa, papereissa, rakennuksissa ja maisemissa. Muistamisessa tärkeää on myös tunnistaa, mitä kaikesta kokemuksellisesta halutaan muistettavan, mitä puolestaan unohtaa

ja hylätä. Vaikka yksilöllinen muistitieto tekee aineistosta subjektiivista, on se siitä syystä myös hyvin hedelmällinen tutkimuskohde. Merkityksellistä tällöin on, mitä tarinoita, tapahtumia ja ilmiöitä nostetaan esille, ja edelleen, miten näitä tulkitaan.

Omana tutkimusalana muistitieto ammentaa paljon uutta tietoa suullisesta kerrotusta perinteestä. Suomalaisessa traditiossa mukana on käytetty kuitenkin laajasti myös kirjoitettuja muistitietoaineistoja. Muistitietotutkimuksella viitataan kaikenlaisiin menneisyyden tulkintoihin, niin akateemikoiden, muistitietohistoriaan liittyviin kuin maallikkojen tuottamiin. Vaikka oma tutkimukseni on diskurssintutkimusta, rakentuu sen sisällä myös muistelua ja muistia käytetään tärkeänä osana esitettyjen mielipiteiden perustelemissa. Muistitiedosta kiinnostavan tekee lisäksi sen konstruktivisuus, jossa menneisyys esiintyy moniäänisenä – tarkoitus ei olekaan löytää faktoja tai ”lopullista” totuutta, vaan antaa eri näkökulmille ääni. Muistitieto kantaa mukanaan menneisyyden sisältöjä, ja se on täynnä erilaisia merkityksiä. (Fingerroos ym. 2006, 26-34.)

Erilaisten muistitutkimuksellisten näkökulmien keskellä tutkimuksessani korostuu kulttuurinen muisti. Kulttuurisen muistin kautta on mahdollista tunnistaa erilaisia kulttuurisia erottautumisen tapoja ja kulttuurisia piirteitä, joilla esimerkiksi identifioidutaan suhteessa sisä- ja ulkoryhmiin. Lähtökohtana on oletus, että menneisyys määrittää sitä, mitä olemme tänään ja ymmärtääksemme suhtautumista esimerkiksi ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvään keskusteluun, tulee meidän ymmärtää taustalla oleva historiallinen konteksti, kulttuurinen muisti sekä jatkuva ja jo tapahtunut yhteiskunnallinen muutos, joka kohdataan niin yksilöllisellä kuin yhteisöllisellä tasolla.

Kulttuurinen muisti sisältää elementtejä, jotka voivat pysyä näkymättömänä ja kyseenalaistamattomina pitkään, ennen kuin muutos jossain sosiaalisessa tilanteessa aktivoi sen uudestaan. Kulttuurinen muisti voi näin toimia tiedostamattomana mutta myös tiedostettuna maailmaa ja sen ilmiöitä selittävänä rakenteena. Pelkkä rakenne tai kognitiivinen tietoisuus ei kuitenkaan riitä, vaan muistiin liittyy aina myös tunne, affektiivinen puoli, sekä vuorovaikutteisuus – historia kohtaa nykypäivän kielessämme, tavoissamme representoida ja tuottaa merkityksiä menneen, nykyhetken ja tulevan välillä. Lisäksi kulttuurinen muisti on osaltaan vaikuttamassa siihen, kuinka ilmaisemme

pelkojamme, halujamme, tarpeitamme. Raittila viittaa tässä yhteydessä myös Suomen Venäjä-suhteisiin, ja niihin liittyviin pelkoihin, ryssävihaan. (Raittila 2004, 40-43.)

Ymmärrän kulttuurisen muistin käsitteen pitkälti Pentti Raittilan (2004, 45-46) tavoin. Käsitteen alkuosa viittaa sen kulttuuriseen ominaisuuteen, siihen, että muisti on myös kulttuurin sisällä tuotettua, ei pelkästään yksilöllistä mutta ei universaaliakaan. Lisäksi käsite voi pitää sisällään erilaisia muita erottautumisen tapoja: myyttejä, ideologioita, mentaliteetteja. Kulttuuriseen muistiin, kerrottuihin tarinoihin, uskomuksiin ja historiankuvaan pitää tulla ”sisäänajetuksi”, jotta voisi ymmärtää sen sisältämät kulttuuriset merkit ja konnotaatiot, jotka puolestaan voivat pulpahtella teksteissä pintaan tiedostamatta, tai tietoisena valintana, ja sama puhuja voi myös käyttää erilaisia, ristiriitaisiakin kulttuurisen muistin ajattelumalleja ja puhetapoja.

Kulttuurinen muisti aktuaalistaa jotain mennyttä meissä. Se herättää henkiin kulttuurisia jäsennyksiä, ja kansallisen muistin tapaan, sen voidaan nähdä avautuvan traumansa kohdalla (Ehnröth 1996, 49). Raittilaa (2004, 40-41) lainaten kulttuurista muistia voidaan verrata myös identiteetin käsitteeseen. Siinä missä identiteetti liittyy subjettiin ja toimijuuteen, näyttäytyy kulttuurinen muisti niissä merkitysrakenteissa, joita subjekti käyttää ja joihin se kiinnittyy. Näin kulttuurinen identiteetti rakentuu kielellisissä ja muissa vuorovaikutusprosesseissa yksilöiden ja kulttuurisen muistin välillä.

Kulttuurisen muistin tapaan tutkimuksessani näkyy niin mikro- kuin makrohistoriallinen näkökulma. Aineisto rakentuu yhden lehden sisällä, mutta sisältää useita kerronnan tasoja, joita tarkastelen diskurssianalyysin keinoin. Jokaisella toimijalla ja tasolla oma funktionsa, oli kirjoittaja sitten journalisti, mielipiteensä esittävä lukija tai instituutiota edustava asiantuntija tai kolumnisti. Tieto on virallista ja epävirallista, ja siihen liittyy kiinteästi muisti. Näiden eri tasojen tutkimisessa olen myös hyödyntänyt keskeisen muistitietotutkijan, Alessandro Portellin (1997), ideaa historiakerronnan kolmesta tasosta: institutionaalista, joka liikkuu kansallisella ja valtiollisella tasolla ja liittyy usein politiikkaan ja ideologiaan, ja jolle on ominaista kolmannen persoonan käyttö, tai yleisellä tasolla pysyvä, persoonaton kerronta; yhteisöllisestä, liittyen yhteisöön liittyvään merkintään ja lisäksi persoonalliseen, henkilökohtaisempaan, yksikön ensimmäistä muotoa

käyttävään kerronnan tasoon. Useimmiten näitä muotoja tosin myös yhdistellään tarkoituksenmukaisesti. (Makkonen 2006, 246-247 Portellin 1997, 27-29 mukaan)

2.1.1 Suomalaisten suhde venäläisiin

Suhtautuminen venäläisiin on Etelä-Karjalassa ymmärrettävissä vain alueen geopoliittista ja kulttuurihistoriallista taustaa vasten, sekä niiden symbolien kautta, jotka ovat rakentaneet suomalaista kansallista identiteettiä (ks. esim. Löytty 2005:2, 175). Venäjä on Suomessa nähty pitkälti viholliskuvana. Vilho Harle ja Sami Moisio (2000, 94-95) näkevät venäläisvastaisuuden alkuperän kansallisessa identiteettiprojektissa ja erityisesti sen jatkuvuudessa: juuret ulottuvat isonvihan aikaan ja Ruotsin sotapropagandaan, mitä on myöhemmin uudistettu ja vahvistettu esimerkiksi sisällissodan jälkeisessä tilanteessa, oikeiston etujen nimissä. Myös venäläisten sortotoimenpiteet autonomian aikana vahvistivat eron tekemistä venäläisistä.

Merkittävä asema venäläisiin liittyvän kulttuurisen muistin rakentumisessa on ollut idän ja lännen kirkkoilla ja niiden välisellä valtataistelulla. Vuonna 1323 solmittu Pähkinäsaaren rauhan raja, joka kulki halki Kannaksen Pohjanlahden perukkaan asti, oli myös idän ja lännen kirkkojen raja seuraavat 300 vuotta. Uskonto on ollut myös ensimmäisiä kansallisen identiteetin rakennusosia. Se on tuonut tunteen johonkin suurempaan yhteisöön kuulumisesta, ja sen myötä on myös symbolisesti erottauduttu idän ja lännen välillä. Jo keskiajalla uskonto oli Euroopassa keskeisiä erottavia tekijöitä kansojen välillä ja venäläisissä on nähty uskonvihollinen, joka oli voitettava ja sitten käännyttävä. (Heininen ym. 1995; Karemaa 1998, 12.)

Uskontojen ja kansallisuuksien rajat ovat tosin erityisesti raja-alueilla häilyneet, eikä Suomen rajamaiden nähdä ylettyneen eurooppalaiseen sivistykselliseen kehykseen. Karjalan kristillistymisen on nähty toteutuvan vasta uudella ajalla – keskiaikakaan ei näin esiinny yhtenäisenä vaan monien rinnakkaisten ja päällekkäisten maailmojen aikana. Eroja ortodoksien ja länsikristittyjen välillä ei Korpelan (2005) mukaan voida pitää selkeän uskonnollisideologisena vaan alueella rakentuneet erot ja vastakkaisuudet perustuivat ennemminkin toiseuden pelkoon. Kristillistyminen tuli voimakkaammin läsnä olevaksi

ihmisten elämään vasta osana valtion muodostusta 1400- ja 1500-luvuilla. Ja valtio toi mukanaan myös valtiollisen identiteetin, joka perustui ajatukseen rajasta, ja rajantakaisesta pelottavasta toiseudesta. Muodostui ymmärrys kuninkaasta ja alamaisista, sekä rajasta ja ”isänmaasta”. Samalla rajalla olleelle voimakkailta vaikutteilta välttyneelle ”pakanamaalle” alkoi hahmottua ylä rakenne idän ja lännen kirkoilta. Ajatus kuninkaan ja valtakunnan rajoista yhdistyi oppiin Jumalan luomista luonnollisista rajoista. Tähän näkemykseen pohjautuu näkemys myös Suomen alkuperäisistä, historiallisista rajoista. (Korpela 2009.)

Sittemmin uskonto onkin näytellyt merkittävää roolia osana ihmisten identiteettiä ja ihmisten uskonvalintoihin on pyritty laajamittaisesti vaikuttamaan. Karemaa (1998, 12) viittaa esimerkiksi Inkerinmaalla ja Käkisalmissa tapahtuneisiin ortodoksien kääntämisyrittäisiin. Huolimatta siitä, että ihmiset olivat osa Suomea ja yhteistä kieliperhettä, oli uskonnolla kuitenkin muita kulttuurisia elementtejä vahvempi sidos, eivätkä nämä ”ristiretket” saavuttaneet toivottua menestystä.

Ruotsin ja Venäjän vallan vuorottelujen vuoksi Suomesta on tullut myös kahden alttarin maa. Uskontoon on liittynyt kilpailua suurvaltojen välillä ja kirkollisella elämällä oli väliä niin sisä- kuin ulkopolitiikan välineenä. Uskonvapaudella on myös taktikoitu: Venäjän vallan aikana säilyi luterilainen kirkko ja ruotsalainen yhteiskuntajärjestys, myös uusia luterilaisia kirkkoja rakennettiin. Toimilla keisari halusi osoittaa pystyvänsä pitämään huolta alamaisistaan yhtä hyvin tai jopa paremmin kuin entinen hallitsija. Ortodoksisuus nähtiin kuitenkin pitkälti alistavana hallitsijan uskontona. Ja samalla suomalainen luterilainen kirkko omaksui ajatuksen, että sen tuli toimia aatteellisena itäisenä rajavahtina. 1800-luvun loppua kohden kansallismielisyys lisääntyi myös Venäjän valtakunnassa ja kriittinen huomio kohdistui Suomen kaltaisiin etuoikeutettuihin autonomisiin alueisiin, rajamaihinkin. Venäläistämishuuhka nosti sortovuosien myötä päätään, ja kansan mielissä uhka nähtiin myös ortodoksisessa kirkossa, joka katsottiin herkästi valtiollisen sortajan edustajaksi. (Heininen ym. 1995; Karemaa 1998, 16.)

Erimielisyyttä tutkijakunnalla on ollut siitä, mistä lähtien venäläisvihaa maassa on ilmennyt, kuinka syvällä sen juuret ovat. Aina 1700-luvulle ja isoonvihaan katsoo esimerkiksi Vilkuna (2007, 339), joka näkee ajan historian merkittävänä jäsentäjänä.

Koettua mennyttä suhteessa Venäjään, yksilön kärsimystä vapautumisen puolesta, vaalittiin niin kirkon kuin kansan parissa. Kertomusten avulla selitettiin tapahtumia vapauttavana kokemuksena menneisyydelle ja nykyisyydelle, tulevallekin. Paradoksaalisesti koettu oli kaikessa hirvittävyudessa myös hyvä, koska sillä oli väliä. Nykyisyys sai mielen menneisyyden kautta, ja vaikka ajat olisivat olleet raskaita, toivat ne ihmisille kuuluvuuden tunteen siitä, että he olivat olleet osa jotakin. Yhdessä koetun, vaikkakin negatiivisen kautta, heille muodostui oleellinen ”me” suhteessa toiseen.

Näin menneisyys myyttistyi sukupolvelta toiselle kulkeneiden tarinoiden myötä, jotka kiinnittyivät vankasti ja kiteytyneinä yhteisöjen muistiin. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kerätyissä tarinoissa esiintyy esimerkiksi isonvihan ajalle tyypillisiä piirteitä, kuten terrori, väkivalta, murhat, ryöstöt ja kidutukset. Vaikka tarinoissa yhdistyi muualla kuullut samankaltaisuudet, oli suurin osa todellisuus pohjaisia kertomuksia. Ja vaikka isonvihan venäläismiehityksen aikaisilla tapahtumilla ei enää vuosisatojen päästä ollut yhteiskunnallista merkitystä, säilyivät tarinat ihmisten mielissä, jännitys- ja kauhukertomuksina, suullisena ajanvietteenä. (mt., 342.)

Ideologista suomalaisuutta rakennettaessa venäläinen kuvattiin sivistymättömäksi, epäluotettavaksi, väkivaltaiseksi laumasieluksi, kun taas perikuva suomalaisesta koostui lainkuuliaisuudesta, rehellisyydestä ja itsehillinnästä. Sisällissodan jakamalle kansakunnalle luotiin oikeistolaisen suuntauksen tuotteena ulkoinen vihollinen eheyttämään kansakuntaa. Vaikka toisaalla, myönteisesti kuvattu venäläinen näkyi vilpittömänä luonnonlapsena, hyväntuulisena naistennaurattajana balalaikkoineen. Positiivista kuvaa venäläisväestöstä sekä suomalaisten ja venäläisten vuorovaikutuksesta luo esimerkiksi Zacharias Topelius Maamme-kirjassa, jossa hän kuvaa kaupankäynnin ja yleensä venäläisten läsnäolon luonnollisuutta ja kuvailee venäläisiä positiiviseen, iloiseen joskin kepeähköön sävyyn.² Tähän on kuitenkin vielä lisättävä, että nämä positiiviset

² ”Ja vaikka he monessa suhteessa ovat toisenlaisia kuin tämän maan kansa ja puhuvat keskenään omaa venäläistä kieltään, jota ei ole helppo oppia, tulevat he hyvin toimeen maan asukkaitten kanssa. Sillä venäläiset ovat ahkeria, ilomielisiä, hyväsohuisia ja lapsia rakastavia; heillä on virkeämpi luonne kuin suomalaisilla, he rakastavat soittoa ja laulavat mielellään. Heidän joukossaan on monia, jotka säästäväisyydellään ovat tulleet rikkaiksi, ja monta, jotka ovat tehneet hyvää köyhille. Joskus näet venäläisen sotamiehen jakavan ison leipäkakkunsa köyhille, pitävän talonpojan lapsia polvillaan ja laulavan heille vieraskielisiä laulujaan.” (Topelius 1981.)

kuvaukset poistettiin 1920–1930-luvuilla, jolloin koulukirjojen asenteet venäläisiä kohtaan muokattiin yhä kielteisemmiksi. (Karemaa 1998 12-13, 192-193, 197; Paasi 1995, 161.)

Myönteinen suhtautuminen on tullut esiin myös venäläisten huvila-asutuksen ja siihen liittyvän alueellisen hyödyn kautta. Venäläisen maanomistuksen ja kesäasutuksen mahdollisti 1700-luvun lopulla luotu lahjoitusmaajärjestelmä (Hämäläinen 1984, 117). Karjalan kannaksella, Terijoen alueella, missä autonomian aikana venäläisten kesäasutus oli toivottu ja tärkeä tulonlähde politiikkaan osallistumattomalle rahvaalle. Venäläisiin suhtauduttiin myönteisesti huolimatta siitä, että elin- ja kulttuuritasoero suhteessa venäläiseen yläluokkaan oli merkittävä. Sen sijaan sivistyneistön keskuudessa vallitsi pelko alueen väestön venäläistymisestä. Yleisestikin ruotsinkielisten nähtiin suhtautuvan venäläisiin negatiivisemmin kuin suomenkielisten. Heillä ei ole nähty olevan muuta toiseuden vihan kohdetta kuten esimerkiksi fennomaaneilla. Toisaalta sivistyneistöön kuuluvien taiteilijoiden suhteet näyttäisivät kiinnostavasti jopa lähenneen tänä jännitteisenä aikana. Venäjä-suhteissa on myös hyvä muistaa pitää erillään poliittisen sivistyneistön ja kansan syvien rivien mielipiteet: poliittisesti suuntautuneen väestöosan toiminta loi pohjaa etnissävytteisille ristiriidoille ja jopa rasistisille linjavedoille. Tältäkin ajalta on kuitenkin huomioitava, kuinka konkreettisen kanssakäymisen on todettu vähentävän stereotypisointia suomalaisen aateliston ja venäläisten välillä. (Karemaa 1998, 22-29.) Viha näyttää keskittyvän niihin ryhmiin, jolle venäläiset muodostavat suurimman uhkan, joilla on menetettävää ja sitä kautta pelättävää, ja joiden kulttuurinen ja sosiaalinen etäisyys suhteessa venäläisiin oli suurin.

Sivistyneistön mielissä venäläinen huvila-asutus esiintyi siis uhkana suomalaiselle elämäntyylille autonomian ajan Karjalan kannaksella. Saman uhan nähtiin koskevan varuskuntakaupunkeja, joissa oli venäläisiä kauppiaita. (Vuorinen 2005, 258-259.) Venäläisten kauppiaiden juuret esimerkiksi Lappeenrannan historiassa ulottuvat syvälle, kun jo vuonna 1791 lähes puolet kaupungin kauppiaista oli venäläisiä. Venäläiset elivät kuitenkin pitkälti omissa piireissään, ja avioliitot suomalaisten ja venäläisten välillä olivat harvinaisia. Venäläiset kauppiassuvut kerryttivät varallisuuttaan ja muun muassa Lappeenrannassa eläneen Wolkoffin suvun varakkuudesta kertoo se, että vuonna 1878 kauppias Ivan Wolkoff oli neljänneksi eniten kunnallisveroa maksanut kaupunkilainen. (Tynkkynen 2001.)

Sinänsä suomalaisten kielteinen asenne venäläisiä kohtaan voidaan nähdä myös paradoksaalisena, sillä mahdollistihan juuri autonomian aika, ennen sortovuosia, osana Venäjän keisarikuntaa suomalaisuuden vahvistumisen esimerkiksi suomenkielen, markan, säätyvaltiopäivien (1863-), teollisuuden kehittymisen ja rautatie- ja tieverkkojen parannusten myötä. Kanssakäyminen venäläisten kanssa jäi kuitenkin vähäiseksi. Suurruhtinaskuntaan tulleet venäläiset olivat lähinnä varusmiehiä, ja heidän kuului pysyä omissa kasarmeissaan. Kansallismielisyys levisi yläluokan lisäksi laajemmin kansalaisyhteiskuntaan: fennomaanien ja ruotsinmielisten liberaalien rinnalle tulivat työväenyhdistykset ja raittiusseurat, ja Venäjä esiintyi yhteisenä vihollisena pian niin oikeiston kuin vasemmiston piirissä. Levottomuuksien estämiseksi myönnetyt erillisoikeudet kääntyivät lopulta itseään vastaan, ja Ruotsin vaikutusvaltaa vähentämään ajateltu suomalaisuuden tukeminen herättikin vahvistuvan nationalismin, tahtotilan ja unelman omasta valtiosta, Suomesta. (Meinander 2006.)

Suomalaisiksi identifioituminen tarkoitti erottautumista rajanaapureista. Muistamme A. I. Arwidsonin kliseisen lausahduksen: ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tule, olkaamme siis suomalaisia”. Varsinaisena kirkastuksena suomalaisuuden olemassaolosta Haapala (2008) näkee myös helmikuun manifestin 1899, jolloin venäläinen lainsäädäntö tuli voimaan Suomessa ja josta ensimmäisen sortokauden voidaan nähdä alkaneen. Ruotsin kautta tulleiden läntisten vaikutteiden myötä suomalaisten kielteinen Venäjä-kuva voidaan yhdistää myös yleiseurooppalaiseen negatiivissävytteiseen näkemykseen, jossa venäläisiä on pidetty tiivistetysti karkeina, kömpelöinä ja barbaareina. ”Itä on uhannut” eurooppalaisia Herodotoksen persialaissodasta ja roomalaisten Karthagon uhasta lähtien: tosiasiaa tarinat ovat olleet puolustamassa omaa kulttuuria ja järjestelmää (Korpela 2009). Karemaa (1998, 10-12) viittaa lisäksi eurooppalaiseen rasismiin, jossa lähtökohtana on ollut Itsen suhde Toiseen. Toinen muodostaa epänormaalin, oudon, vieraan, mitä vasten oma identiteetti peilataan. 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella vallalla ollut rotu-käsite liittyi myös nationalismiin muutokseen – kieli ja etnisyys korostuivat määräävinä piirteinä kansakunnan muodostamiselle.

Toisaalta Raittila (2004, 152-153) kirjoittaa kuinka aina Suomen itsenäisyyden alkuaikoihin asti suhtautuminen venäläisiin, ja Venäjään hallitsijavaltana oli

ystävällisempää suhteessa muihin länsivaltoihin. Suomen julistauduttua itsenäiseksi ja edelleen valkoisten voittaessa sisällissodan, alkoi mittava venäläisvastainen projekti, missä suomalaisuuden aineksia rakennettiin pitkälti suhteessa Venäjään. Bolshevikkivallankumouksen myötä 1917 suomalaisuus haluttiin yhdistää eurooppalaiseen kapitalistiseen perinteeseen erotuksena Neuvosto-Venäjältä.

Matti Klinge (1972) viittaa puolestaan sisällissotaan ja hänen mukaan venäläisviha on peräisin vasta vuosilta 1917–1918 ja se on luonteeltaan enemmän ideologista kuin kansallista. Kansan keskuudessa siirtyneet tarinat ja kertomukset ovat mahdollisesti olleet osa kansainvälistä tarustoa ja venäläisvihan ei voida nähdä olleen laajamittaista ennen sisällissotaa. (Karemaa 1998.) Toisaalta voidaan ajatella, että nämä todet tai epätodet tarinat ovat olleet kiinnittyneinä ihmisten tunnemuistiin ja varmasti ainakin jollain tasolla vaikuttivat siihen, kuinka venäläisiin sittemmin suhtauduttiin.

Klingen linjoja seuraa myös Karemaa (1998, 197, 200) viitaten sisällissotaan ja venäläisvihaan sen mahdollistajana. Se, että vihollinen saatiin ”ulkoa” sai aikaan joukkojen laajamittaisen värväyksen. Veljessota pyrittiin psyykkisistä syistä verhoamaan länsimaisen kulttuurin ja vapauden puolesta taisteleminen. Sota sai myyttisen elementin taisteluna Idän ja Lännen välillä. Venäläinen paha oli helpommin kohdattavissa kuin kansan kahtia jakautuneisuus tai sosiaaliset ongelmat. Julkisuudessa venäläisistä tuli peruuttamattomasti vihattuja toiseuden edustajia vuosien 1917–1923 välisenä aikana.

2.1.2 Suhde maahan ja sen omistamiseen

Maanomistamisen ja yhteiskunnallisen vaikutusvallan kytkös on kautta historian ollut vahva ja samalla omistaminen on ollut yksi merkittävä eri säätyjä, luokkia ja ryhmiä erottava tekijä. Jukka Korpela (2009, 3, 6, 13) kirjoittaa, kuinka kuninkaanvalta pyrki keskiajalla luomaan käsitystä maanomistuksesta alueille, joilla maanomistus oli väestön keskuudessa käsitteenä vieras – maahan liittyi erilaisia käyttöoikeuksia, joita suojeltiin sosiaalisin normein. Maanomistus kuitenkin lopulta organisoi yhteiskuntia, se loi hallintoa ja johti myös yhteiskunnalliseen eriytymiseen. Maanomistuksen kautta kuningas kerrytti verotulojaan, ja tätä kautta myös venäläisuhkasta tuli poliittinen: uhkan kautta oikeutettiin

Ruotsin valtakunnan muodostumista, omistamista, hallintaa ja verotusta sekä sen toimia nykyisen Suomenkin alueella.

Maanomistuksen ”aatelisuus” ja siihen liittyvä säätykysymys on ollut yksi merkittävä erottautumisen muoto ylempien säätyjen ja talonpoikien sekä tilattomien välillä. Talonpoikien ei esimerkiksi ole katsottu olevan oikeutettuja omistamaan maata lisätulojen ansaitsemiseksi: kun 1700-luvulla kruununtilalliset saivat ostaa perintöoikeuden, pyrittiin hinnat kuitenkin pitämään korkealla niin, että omistus keskittyisi ylempien säätyjen haltuun. Rahvas on nähty ennen kaikkea kykenemättömänä huolehtimaan omasta omistuksestaan aina 1700-luvun lopulle asti, josta lähtien valistuksen aika toi mukanaan aatteen myös tavallisten maaseudun ihmisten kykeneväisyydestä ajattelemaan, toimimaan ja kehittämään tiluksiaan itse. (Niemelä 2008, 39-40.)

Merkittävä maanomistussuhteisiin liittyvä asetus Suomen historiassa on ollut isojako, jonka seurauksena ryhmäkyläasutus pitkälti hävisi. Tämä on nähty syynä myös erilaisille sosiaalisille ongelmille, yhteisöllisyyden murtumiselle ja toisaalta myös metsäläisyyden juurillemme – naapurien välinen etäisyys kasvoi ja sosiaalinen kanssakäyminen väheni (Apo 1996, 32). Valtion varoja alettiin käyttää hiljalleen myös sosiaalisen maapolitiikan edistämiseen. Tämä näkyi 1800-luvun loppupuolella erityisesti torppien määrän kasvuna, ja tilattomalle väestölle määrättiin erityinen lainarahasto, jonka kautta he pystyivät hankkimaan itselleen maanviljelystilan tai oman kodin. (Haataja 1940, 74, 76.) Tilat kasvoivat, jonka myötä maanvuokraus mahdollistui kasvavassa määrin ja torpparilaitos vahvisti asemiaan. Torpparit erosivat talollisista siinä, että heillä oli omistussuhteen sijaan erityinen vuokrasuhde maahan. Vaikka torpan myötä maattoman väestön olosuhteet usein paranivatkin, säilyivät välit jännitteisinä isäntäperheen ja torpan välillä. Maanomistus on ollut niin poliittinen, oikeudellinen, taloudellinen kuin sosiaalinen kysymys. Maanomistamisella on ollut suora kytkös vaikutusvaltaan. (Peltonen 1992; Niemelä 2008.)

1800–1900 -lukujen vaihteessa maaseudun yhteiskunnallisia ja taloudellisia olosuhteita haluttiin parantaa myös väestöpoliittisista ja kansallismielisistä syistä: venäläistämistoimenpiteet koettiin uhkaavana ja ”alempien kansanluokkien” nähtiin olevan avainasemassa voimakkaan venäläisvastaisen rintaman saavuttamiseksi. Yhtäaikaisesti sama huomattiin Venäjän puolella ja Suomeen lähetettiin ”laukkuryssiä” kiertämään ja

kertomaan venäläisestä maanjaosta, joka tarjoaisi myös tilattomalle väestölle mahdollisuuden maanomistamiseen. Samalla maanomistajaluokkaan yhdistettiin arvoja, kuten ”terve maailmankatsomus, vakava, uskonnollisella pohjalla oleva mieli sekä voimakas kodin ja isänmaan rakkaus”, joiden kautta luokka muodostaa yhteiskunnalle turvan levottomina aikoina. Näin maanomistamisen mahdollistamisen katsottiin lisäävän väestön elinvoimaisinta ja terveintä osaa, tehden näin kansasta veronmaksukykyisemmän ja myös sotilaallisesti voimakkaamman, kansan valtiollista merkitystä lisäten. (Haataja 1940, 86-87, 71.)

Näiden muutosten myötä, siirryttäessä sääty-yhteiskunnasta luokkayhteiskuntaan, jolloin myös maattomilla oli mahdollisuus lunastaa itselleen omaa maata – tulla torpparista isännäksi ja torpparin vaimosta emännäksi – omistamiseen liittyi merkittävä statusarvo, vaikka olosuhteet eivät aineellisesti tai rahallisesti olisi ihmeemmin parantuneet. Omasta tuvasta ja perunamaasta unelmoitiin. (Stark L. 2006, 26-27.) Lisäksi vuoden 1918 torpparilailla ja vuoden 1922 asutuslailla irrotettiin maalaisköyhälistö kaupunkilaisköyhälistöstä: nyt maanomistaminen ja kiinnittyminen johonkin paikkaan tuli mahdolliseksi myös köyhälle väestönosalle. Joskin yhtä lailla kaupunkiköyhälistön kertomuksissa unelmoitiin omasta tilasta ja talosta – turvallisuudentunteesta ja ajatuksesta itsenäisestä päätäntävällästä. Muutos koettiin ennen kaikkea psykologisella tasolla. Talollisuus on nähty myös eräänlaisena ihmisyyden mittarina, ja siihen on liittynyt hyvän elämän arvoja. (Stark E. 2006, 222-223.) Omistamiseen liittyy itsenäisyyttä, valtaa ja kiinnittymistä paikkaan, maahan.

Yksityisen maanomistamisen ja oman pihapiirin ja kyläyhteisön rinnalla alkoi hiljalleen kehittyä myös ajatus yhteisestä maasta. Kansallisuusaate teki voimakkaasti tuloaan 1800-luvun loppupuolella. Maa alettiin nähdä myös nationalistisessa viitekehityksessä. Tämä on ainakin osittain tapahtunut osana J.V. Snellmanin hegeliläistä valistusideologiaa, jossa valtio nähtiin välineenä siveellisyydelle perustuvalla kansallishengelle. Suomalainen rahvas oli saatava yhteisen aatteen taakse, kantamaan kortensa kekoon isänmaan puolesta. Maalle luotiin sen omistamiseen liittyvästä erottelusta huolimatta suomalaisia yhdistävä symbolinen merkitys, ja maasta tuli hiljalleen myös kollektiivinen käsite. (Ala 1999, 145-177.)

Maan ymmärtäminen kollektiivisena käsitteenä on tarvinnut taakseen vahvan instituution: koululaitoksella on prosessissa tärkeä rooli kansallisen kertomuksen rakentajana, levittäjänä ja ylläpitäjänä. Oppivelvollisuuden kautta on ollut mahdollista opettaa kansakunnan arvoja, tehdä oppilaista ”synnynnäisiä patriootteja” ja tätä kautta luonnollistaa kansakunta. (Bauman 1997, 215.) Kouluissa tehtiin merkittävää valistustyötä, ja sitä kautta luotiin yhteys maahan, joka ymmärrettiin nyt isänmaana, käsitteenä, joka ulottui oman kylän, niemen ja notkelman ulkopuolelle, muodostaen laajemman geopoliittisen entiteetin. Sillä, kuten Juha Alakin (1999, 167) toteaa: nuorison isänmaanrakkauden kadotessa, katoaisi myös kansan ja sen yksittäisten jäsenten välinen hyvä suhde, jonka pohjalle elämää pystyi rakentamaan.

Koulunpenkeillä lähes sadan vuoden ajan luettu, Zacharias Topeliuksen Maamme-kirja on ollut merkittävä suomalaisuuden kuvaaja ja kansallisen itseymmärryksen eepos sukupolvesta toiseen. Suomi-kuva muotoutuu kirjassa pitkälti maiseman kautta, jossa olennaisena on myös kytkös maahan. (Rantanen 1997, 199-200, 204.) Lisäksi Paasi (1995) mainitsee, kuinka oman maan ja sen rajojen ”pyhyys” on ollut yksi keskeinen kansallisen sosialisoinnin ja kansalaisuskonnon lähtökohta kouluopetuksessa.

Edelleen myös Maamme-laulun Suomi on maisema: kohtalon meille antama, kaunis ja kallis, oma. Vapautuminen sorrosta ja vääryydestä, ja sen jälkeinen yhteiskuntasopimus on myös poliittinen myytti ja valtiollinen sankaritaru. Valtiollisen suvereenisuuden pohjaksi on luotu suomalaisuuden myyttisiä ulottuvuuksia, kuten Sisä-Suomen koskemattomat metsät ja järvet, sekä alkutarina Kalevalasta. (Klinge 1999, 88, 97.) Maa, sen viljely ja viljelemättömyys, omistaminen ja menettäminen ovat olleet keskeisiä aiheita myös kirjallisuuden kansankuvauksen perinteessä jo kansallisen heräämisen ajoista (Kirstinä 2007, 19).

Kirstinä (mt., 216) mainitsee edelleen korkealta paikalta nähdyn maiseman J.L. Runebergin³ kautta syntyneenä isänmaan rakkauden merkinä, joka on symboloinut suomalaista luontoa. Ja samaa kansallisen maiseman kuvaa jatkavat Zacharias Topelius ja

³ esim. Vänrikki Stoolin tarinoiden (1860) toisessa osassa runossa Heinäkuun viides päivä Runeberg kirjoittaa: ”mailla ihanaisten isien... kuin Virtain järvet ihanat / on Saimaan sadat lahdemat, / Imatra pauhaavainen / ja Vuoksen aallot vaahtoineen.” (Ilvas 2008, 25.)

I.K. Inha, jotka suosivat kuvituksissaan korkealta nähtyjä maisemia, kallioita, vesistöjä, jyliä metsiä. Osansa suomalaiseen kansalliseen maisemaymmärrykseen loi myös 1800-luvun matkakirjallisuus, jossa vaikuttivat edelleen Runebergin lyriikka ja Topeliuksen tekstit, kuten *Finland framställdt i teckningar* (1845–1852) ja *En resa i Finland – Matkustus Suomessa* 1872–1874). Nämä kuvaelmat Suomesta pohjustivat myös sittemmin ilmestyneen ja jo mainitun *Maamme*-kirjan (1876) luonnehdintoja. (Varpio 1997, 104-105.)

Se, minkä maisemana ymmärrämme, ei synny itsestään, vaan on ajatuksellisen kasvatuksen tulosta. Kohteen maine on osa maisemaa, sen merkitystä. Maisemat esiintyvät tekstuaalisina, panoraamoina, kuvataiteellisena esitysperinteenä. Niiden tuottaminen on tapahtunut pitkälti eliitin toimesta valtarakenteen intressejä palvelleen mutta silti niistä on tullut luokkarajat ylittäviä samaistumisen kohteita. Maisemaan kietoutuu myös menneisyys, joka voi näyttäytyä erilaisina jäänteinä ja merkkeinä aiemmasta tai siihen liittyvinä kertomuksina ja myytteinä. Näihin voi myös liittyä strategioita, jotka voivat punoutua esimerkiksi alkuperämyytteihin ja kansakunnan kohtalonhetkiin, sekä toisaalta myös jatkuvuuteen elämäntapojen ja perinteiden kautta. Iivas (2008, 26) kuvaa lisäksi, kuinka suomalaiskansallisessa kuvataiteessa on painottunut talonpoikaiset arvot ja luonnonkuvaukset kaupunkikulttuurin kuvaamisen jäädessä toissijaiseksi. Samalla maiseman esteettinen hahmottaminen on muuttanut ihmisten luontosuhdetta. 1800-luvulla kansallisia kuvia tuotettaessa keskeistä ei ollut enää luonnon alistaminen vaan maisema antoi muodon vapaudelle, ja maisemasta tuli alueellista ja orgaanista ykseyttä heijasteleva kansallinen symboli. Kansallinen kulttuuri-identiteetti sai voimakkaan kuvitteellisen maantieteellisen aspektin, jossa menneisyys ja kulttuuriperintö ovat erilaisiin paikkoihin ja maisemiin kiinnittyneinä. Jokaisen suomalaisen kansallisvelvollisuutena oli tuntea oma maansa, ja maisemansa – olihan se jotain sellaista, mikä oli meidän, ei muiden, osa isänmaata, edellisiltä sukupolvilta peritty, jonka puolesta oli oltava valmiita uhrautumaan. Kanonisoidut historialliset maisemat sitovat osaltaan jäsenet kansalliseen menneisyyteen, ollen merkittäviä kansallisen identiteetin komponentteja. Maisemat luonnollistuvat osaksi kansallista kuvastoa. (Varpio 1997, 217; Raivo 1999 76-77, 85; Häyrynen 2005, 27, 139.)

Maatilkun omistamiseen on nähty liittyvän kiinnittymistä johonkin paikkaan, tuntumaa maisemaan, maahan, maaseutuun ja isänmaahan. Jokin oma on assosioitunut myös

rauhallisen elintavan kautta. (Kolbe 1988, 50.) Kiinnostavaa on pohtia, miksi juuri maanomistamisesta on tullut niin tärkeä osa suomalaista mentaliteettia. Kuten Akseli Koskela toteaa Täällä Pohjantähden alla -kirjasarjan 3. osassa ”Akseli ei Kiviojan väen kyläläisrikkaukelle ollut koskaan mitään arvoa antanut sen paremmin kuin rikkaukelle yleensäkkään. Muutenkin hänellä oli sellainen alitajuinen ja vaistonomainen tunne, että vain maaomaisuus oli omaisuutta”. (Linna 1995, 486.) Oma maa on tuonut mukanaan turvallisuuden tunteen, ajatuksen siitä, ettei ole kenenkään armoilla, että voi itse vaikuttaa omaan elämäänsä. Ja maan lisäksi, kaupungistumisen myötä, keskeiseksi on noussut omistaminen sinänsä. Esimerkiksi Roos (1987, 67) kuvaa asunnon omistamista yhdeksi ulkoisen elämänhallinnan ulottuvuudeksi. Näin ihminen pystyy omistamisen kautta osoittamaan, että hallitsee elämäänsä, pystyy ohjaamaan sen kulkua.

Ehkä maanomistamisen merkitys ja voimakas kytkös maahan tulee myös ihmisten kiinnittymisestä ”maalaisuuteen”. Satu Apo (1996, 26) kirjoittaa, kuinka maaseudun perintö vaikuttaa urbanisoituvassa Suomessa yllättävän vahvasti. Hän viittaa selvitykseen, jossa 61 prosenttia vastaajista katsoi kuuluvansa identiteetiltään kaupunkilaisuuden ja maalaisuuden välimaastoon ja vain 25 prosenttia vastaajista sanoi olevansa ehdottomasti kaupunkilainen. Agraariyhdistyksen juuret elävät meissä, halusimmepa sitä tai emme. Omistamisessa on yksityisen lisäksi myös sosiaalinen ulottuvuus. Omistusoikeus voidaan nähdä sosiaalisena ja poliittisena rakennelmana, jolloin jokaisella ajalla on tapansa ymmärtää mitä se pitää sisällään. Omistusoikeudella on vaikutuksensa esimerkiksi asemaan ja valtaan sekä näiden kautta paikalliseen kulttuuriin ja alueelliseen identiteettiin. (Ahllund 2004, 28.)

Mikko Jakonen (2006, 230-231, 236) on tutkinut Väinö Linnan Täällä pohjantähden alla -romaanissa esiintyvää maakysymystä. Jakonen nostaa puolestaan esille työn ja maanomistusoikeuskysymykseen liittyvän kosketuspinnan. Vaikka Koskelan Jussilla ei ole romaanissa lainopillista oikeutta maahan, on se hänellä kuitenkin moraalisisessa, ”luonnonoikeudellisessa” mielessä, mikä liittyy Jussin tekemään työhön. Jakonen argumentoi, että työ on se tekijä, joka oikeuttaa maan näkemisen omana. Maanomistusoikeus ja siihen liittyvät sosiaaliset sidokset on yksi Täällä Pohjantähden alla -romaanin keskeisimmistä elementeistä, ja Pohjantähden voidaan nähdä symboloivan

Suomea kansakuntana. Niin yksilö kuin yhteisö identifioituu maan, siihen luodun yhteyden ja sen omistamisen kautta.

Nämä kiinnittymisen ja kuulumisen tunteen prosessit auttavat ymmärtämään suomalaisten voimakasta identifioitumista maahan ja sen omistamiseen. Agraariyhteiskunnan symbioosi maahan, kansalliset maisemakuvat, mentaliteetissa näkyvät arvoihanteet sekä kansallisen identiteetin heräämisaikana luotu erotteleva suhde venäläisiin perustelevat osaltaan tätä tunnesidettä ja sen aiheuttamia reaktioita uhkaan, jossa pelkona on maanomistusoikeuden poisvieminen.

2.2 Merkitysten media

Oikeus käyttää tiettyä kieltä on ollut yksi merkittävimmistä perusteista kansalliseen itsemääräämisoikeuteen. Samalla pakko puhua jonkun toisen kieltä on ollut voimakas kulttuurisen alistamisen symboli. Sekä kansallisen ja alueellisen yhtenäisyyden tunteen luojana, että yhteisön rajojen ja ulossulkemisen tuottajana, median rooli on puolestaan ollut keskeinen. Olihan kirjapainokapitalismi myös yksi kansallisuustunteen nousun mahdollistajista (Anderson 2007, 75).

Medialla on oma, melko vankkumaton asemansa mielipiteiden, asenteiden ja yhteisöjen muokkaajana. Ajatus ja mielikuva yhteisöstä rakentuu symbolisesti, esitettyjen rajanvetojen ja luokittelun kautta, samalla yhteisön ja alueen identiteettiä rakentaen. Mediassa käytetään symbolista valtaa, jonka Thompsonin (1994, 30-34) mukaan nähty siirtyvän kirkolta ja valtiolta medialle. Symbolinen valta piilee mahdollisuudessa vaikuttaa asioiden ja tapahtumien kulkuun, ja kykyä puuttua niihin, mitä tahansa informaatiota tai symbolista sisältöä välittäviä ilmaisuja käyttäen. Näin voidaan myös määrittää keskustelun näkökulmia ja keskusteluun osallistujia. Symbolinen valta edellyttää siis pääsyä julkisuuden aktiiviseksi toimijaksi. (Juppi 2004, 82-83.)

Media on instituutio, modernin yhteiskunnan yhteisöllinen kohtauspinta, jossa merkitysten tuottamisen lisäksi uusinnetaan ja ylläpidetään elettyä sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta (Kantola 1998, 49). Se on jotain makrotason talouden, ideologisten

alistussysteemien, uskomus- ja arvojärjestelmien sekä mikrotason kasvokkaisten kohtaamisten välillä (Kivimäki 2008, 7). Tämä tasojen välimaasto tekee siitä olennaisen merkitysten ja symbolisten viestien areenan, jota ymmärtääkseen on kielen lisäksi huomioitava ”todellisuuden” takainen konteksti, kulttuurisidonnaiset seikat ja yhteiskunnallinen ilmapiiri.

Media ei tutkimukseni kontekstissa toimi vain sosiaalisen todellisuuden peilinä vaan myös aktiivisena toimijana, tuottaen erilaisten valikointi-, tulkinta- ja määrittelyprosessien kautta tietynlaista kuvaa todellisuudesta. Media säätelee, ketkä julkiseen keskusteluun pääsevät osallistumaan ja valitsee näkökulmia; mitkä kysymykset muodostuvat yhteiskunnassa ongelmiksi, mitkä ongelmista nousevat julkisuuteen ja kenen määrittelemänä (Väliverronen 1996, 38-40, 89). Media on toimintakenttä tai väline symbolista valtaa käyttäville, yhteiskunnallisten kysymysten määrittelystä kamppaileville toimijoille. Mediassa saatua näkyvyyttä tavoitellaan. (Juppi 2004, 83-84.) Media myös erottelee, luokittelee, asettaa vastakkain. Se hyödyntää rituaaleja, myyttejä ja traditioita. Samalla se kuitenkin sulkee ulos ”muut” – vieraat, muukalaiset, poikkeavat, ulkopuoliset, toiset, viholliset. (Löytty 2004, 44.) Näin media rajaa lukijakuntaa, käyttäen me-muotoa, arvioimalla mitkä asiat tarvitsevat erityistä selittämistä tai tarkempaa kontekstointia.

Media ylläpitää järjestystä ja hakee sitä tarpeen tullen uudelleen. Se etsii tapoja ja muotoja tehdäkseen ilmiöstä käsitteellisen ja löytääkseen sille syy-yhteydet. Oleellista on myös se tyydytys, jonka ilmiön uutisessa saama selitys aiheuttaa. (Valtonen 1999, 107, 111.) Järjestyksen lisäksi media voi hakea konsensusta esittäen yhteisiä ja yleisiä, itsestään selvänä pidettyjä mielipiteitä, joiden takana kaikki ovat tai joiden takana kaikkien tulisi olla. Tällöin ajatellaan, että yhteisö jakaa yhteisen merkitysjärjestelmän uskomuksineen sekä arvoineen. Asioiden tarkastelunäkökulma on sama, jolloin siitä eriävät mielipiteet on torjuttava. Muodostuu samanmielisten ”me” ja antagonistien ”ne”. Ei-toivotut näkökulmat moralisoidaan ja sanktioidaan, mikä vahvistaa puolestaan oikeaoppisten sisäistä solidaarisuutta ja mukautumista yhteiskunnan sääntöihin. (Juppi 2004, 87-88.)

Medialla on valta valita, mikä on uutisoimisen arvoista. Ja samalla se, mikä on uutisoimisen arvoista määrittää myös poliittisesti uutisoimisen arvoisia aiheita. Juppi (2004) lainaa Thomas Meyeriä (2002) ja määrittää uutiskriteereiksi muun muassa

lyhytkestoiset, mielellään jo päätöksen saaneet tapahtumat, jotka ovat lisäksi maantieteellisesti, kulttuurisesti ja poliittisesti läheisiä. Lisäksi hyviä ominaisuuksia ovat yllätyksellisyys ja se, että uutiseen sisältyy konflikti. Kynnyksen ylittävistä poliittisista uutisista tehdään usein myös teatraalisia: uutiset seuraavat draaman kaavaa ja rakentuvat arkkityyppisten hahmojen ja narratiivien ympärille. (Juppi 2004, 74.) Myös Kantola (1998, 130) puhuu uutisdraamasta ja näkee sen avaimena yllätyksellisyyden lisäksi todellisuuden. Mitä tahansa voi tapahtua, kaikki on ikään kuin mahdollista ja vielä tottakin.

Jupin tutkimuksessa (2004, 79-81) viitataan myös siihen, kuinka median toimijat ”elitistyvät”, eli ääneen pääsevät useimmin viranomaiset, talouden ja politiikan asiantuntijat. Nämä auktoriteetit määrittelevät huomattavasti useammin ympäröivää yhteiskunnallista todellisuutta kuin tavalliset kansalaiset, kansalaisjärjestöt ja vähemmistöjen edustajat. Tai jos ”tavan kansalaiset” pääsevät ääneen – Juppi viittaa Fairclough’n (1997, 69) tutkimukseen – heidät otetaan mukaan vain kuvaamaan sitä, kuinka uutiseen reagoidaan. Pohtia voi, seuraako media vallan ydintä, millaisia yleisöjä se hakee, sekä kuinka toimittajien oma tausta, arvomaailma ja luokka (tai keskiluokkaisuus) työhön vaikuttavat. Miten esimerkiksi alakulttuurit näyttäytyvät keski-ikäisin, keskiluokkaisin, ”sukupuolittunein” silmin?

Merkitysten rakentuminen ja tulkitseminen tapahtuu aina tietyssä kulttuurisessa kontekstissa opittujen symbolien ja merkkijärjestelmien kautta. Merkitysten tuottamisen prosessit konkretisoituvat paikallisella tasolla, missä puolestaan vaikuttavat kunkin aikakauden diskursiivinen ilmasto, laajemmat kulttuuriset merkitykset, merkityksellistämisen tavat, kulttuuriset käytännöt. Erilaisten paikallisen tason tapaustutkimusten kautta voimme esimerkiksi sukeltaa sosiaalisten ja kulttuuristen muutosprosessien merkityksiin ihmisten arkielämässä, tai geopolittisesti ajatellen erottaa keskus periferiasta ja pohtia niin reuna-alueen sisällä kuin tämän ulkopuolella tapahtuvia laajempia muutosprosesseja. (Assmuth 2005, 95.) Kyse on myös alueilta välitetyistä suhteista, joissa kulttuurinen ulottuvuus on nähtävissä ajan mukana prosessoituvista yhteisistä muistoista, jotka tuovat yhteisöille median välityksellä perinteisiin kiinnittyvää jatkuvuutta (Salovaara-Moring 2004).

Määrittelyt ja rajanvedot ovat jatkuvassa muutoksessa, niitä rakennetaan ja niistä käydään kamppailua yhteiskunnan sosiaalista todellisuutta määrittävillä foorumeilla. Tässä media näyttelee merkittävää roolia erilaisuuden esittäjänä ja identiteettienkin määrittelijänä. Kymmenen pisteen kysymys kuuluu, kuinka välttää syrjiviä käytäntöjä, kuinka turvata tasapuolisuus eri väestöryhmien välillä, kuinka tehdä mediasta moniääninen ja monipuolinen. Pentti Raittilan toimittama julkaisu ”Etnisyys ja rasismi journalismissa” pyrkii nostamaan keskustelun aiheeksi sen, miten hyvätkin pyrkimykset voivat uusintaa ja tuottaa stereotypioita ja ylläpitää rasismia. Kielen rakenteet, suomalainen kulttuuri ja arjen käytännöt nivoutuneina instituutioihin, jollaiseksi journalismikin on luettavissa, voivat olla osallisina syrjivän ja rassistisen maaperän luomisessa. Keskusteluun kaivataan omaa ymmärrystämme etnisyydestä, suomalaisuudesta, toiseuden tuottamisesta sekä kulttuurisesta normittamisesta, jotka kyseenalaistuaakseen kaipaavat ymmärrystä ”meistä” vain yhtenä etnisenä ryhmänä niin monien muiden joukossa. (Raittila 2002.)

Aiempiä tutkimuksia median ja vähemmistöjen suhteista on tehnyt Pentti Raittilan ja Pirita Jupin lisäksi esimerkiksi Sari Pietikäinen ja Karina Horsti. Pietikäinen on tutkinut väitöskirjassaan mitä ja miten Helsingin Sanomat kirjoitti etnisistä vähemmistöistä yleensä, sekä erityisesti saamelaisista, kotimaan uutissivuilla ja pääkirjoituksissa vuosina 1985–1993. Uutisointi oli vielä tuolloin vähäistä ja uutiskynnyksen rikkominen edellytti useimmissa tapauksissa konfliktin tai jonkun poikkeuksellisen tapahtumista. Lisäksi yleensä lainausten äänitorvena oli enemmistön edustaja, mikä on kurioositeetti puhuttaessa vähemmistöjen kulttuureihin liittyvistä asioista. Pietikäisen tarkastelun keskiössä on etnisten ryhmien – erityisesti Suomessa asuvan enemmistön ja vähemmistöjen – välisen erilaisuuden diskursiivinen konstruoiminen lehdistön uutisdiskurssissa. Lehdistöön kiinnitetään huomiota sekä paikkana, jossa merkityksiä tuotetaan että toimijana, joka rakentaa etnistä erilaisuutta. (Pietikäinen 2002, 14-30; 2000, 11.)

Karina Horsti (2005) on puolestaan tarkastellut väitöskirjassaan ”Vierauden rajat” Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa turvapaikanhakijoita käsittelevän uutisjournalismin kehyksiä, ja sitä millaisia kulttuurisia ja kansallisia järjestyksiä journalismissa esiintyy. Toisena tarkastelupisteenä on miten monikulttuurisuus-hankkeissa kehystetään maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta ja millaisia järjestyksiä tullaan tukeneeksi. Monikulttuurisuusaineistossa suomalaisuus jäsennetään pluralistisen mosaiikin

keskimmäiseksi palaseksi, ja sitä peilataan muiden ”etnisyyksien” ja ”kulttuurien” kautta. Etninen peilaus on monikulttuurisuusjournalismissa yleisin tapa lähestyä maahanmuuttoa: juttu ”toisesta” kääntyykin tarinaksi ”itsestä”.

Tutkimuksessaan Horsti (2005, 12, 16, 33-44) painottaa, ettei kyse ole selvärajaisesta jaosta meihin ja muihin vaan paljon monimutkaisemmasta prosessista, jossa erilaisuutta tuotetaan niin suomalaisuuden kuin muukalaisuudenkin sisällä. Kyse ei ole selkeästä joko–tai jaottelusta vaan mukana on myös sekä–että -argumentointia. Horstin katseen kohteena onkin vierauden, samuuden ja rajojen tuottaminen journalistisella kentällä. Horsti viittaa myös Baumaniin (1997, 51) pohtiessaan, kuinka valtaosa suomalaisista saa käsityksensä esimerkiksi turvapaikanhakijoista vain median välityksellä. Henkilökohtainen kokemuksellisuus puuttuu. Tämä sosiaalinen etäisyys altistaa kategorisoinnille ja tyypittelylle, sekä näistä muodostuville reaktioille. Kansallisvaltioiden luonnollinen järjestys viittaa siihen, että on luonnollista, kuinka me suomalaiset asumme täällä. Tähän järjestyksen kategoriaan kuulumattomat seikat nähdään ongelmallisina, epäselvinä, häiritsevinä. Lisäksi tuodaan esille, kuinka toiseus tulee tunnistettavaksi vasta, kun on ylitetty vierauden raja. Vieraan on oltava olemassa oleva, edes kuvitteellisella tasolla läsnä, kohdattu ja tunnistettavissa.

Pentti Raittilan tutkimuksessa (2004, 210-212, 306), joka on näistä eniten painottunut venäläisyyden representaatioihin, ei rasistisuutta tai halventavia ilmaisutapoja venäläisiä kohtaan juuri esiintynyt. Pinnalle venäläiset pääsivät kuitenkin usein Pietikäisen tutkimusta toistaen erilaisten häiriöiden yhteydessä. Tutkimuksessa ilmeni myös, kuinka maahanmuuttajiin kohdistuvassa puolustuspuheessa viitattiin usein maahanmuuttajien hyödyllisyyteen. Kiinnostavaa Raittilan tutkimuksessa oli edelleen huomio, kuinka venäläisistä ja virolaisista tuotettu puhe liittyy aina jollakin tapaa jo olemassa oleviin kulttuuriseen muistiin kiinnittyviin kulttuurisiin arkistoihin. Nämä arkistot ovat samanaikaisesti hitaita ja joustavia, kestäviä ja jatkuvasti uudistuvia. Tässä kulttuurisen muistin uusintamisen prosessissa medialla ja journalismilla on merkittävä rooli. Tarpeen tullen käytämme muistin sopivia aineksia, riippuen siitä, mikä ne aktivoi. Tilanteen mukaan, eri aikoina, nojaudumme erilaisiin antimisiin.

Suhteessa aiemmin tehtyihin, edellä esitettyihin tutkimuksiin, ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvä keskustelu keskittyy etnisiä suhteita ajatellen pitkälti suomalaisten ja venäläisten väliseksi, suomalaisten edustaessa enemmistöä ja venäläisten vähemmistöä. Jo tehdyt tutkimukset tukevat erityisesti median ja toiseuden rakentumisen välisten suhteiden tarkastelussa, lisäksi ne avaavat enemmistön ja vähemmistön välistä problematiikkaa, puhuvat kategorioiden moninaisuuden puolesta mustavalkoisuuden sijaan, suomalaisuuden ollessa yksi peili ja perspektiivin osa. Tutkimukseni kuitenkin erottuu jo tehdyistä sen maakunnallisuuden kautta: tarkasteltu media keskittyy alueellisesti ja saa sitä kautta ominaispiirteitä. Huomioon tule myös ottaa aluetta lähellä oleva raja, sen konkreettisesti ja symbolisessa merkityksessä. Tarkastelussa on yhden lehden sisäinen keskustelu, eikä vertailupohjaa ole muihin medioihin. Lisäksi tutkimuksen keskiössä on erityisesti kulttuurinen muisti ja sen kautta rakentuva suhde maahan ja sen omistamiseen, suhde venäläisiin ja edelleen suhde suomalaisuuteen ja siihen identifioituminen.

Tiivistetysti pro gradu tutkielmassani tutkimusongelmaksi muodostuu Etelä-Saimaa lehdessä rakentunut keskustelu ulkomaalaisten maanomistuksesta.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten keskustelun diskursiiviset tuotokset rakentuvat suhteessa kulttuuriseen muistiin?
2. Millaisia identiteettejä keskustelussa merkityksellisille venäläisille ja suomalaisille rakennetaan ja miten ne esiintyvät suhteessa toisiinsa?

3. TUTKIMUKSEN AINEISTO

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni aineiston pääpiirteittäin. Aineisto on kerätty eteläkarjalaisesta Etelä-Saimaa -lehdestä kesältä 2007. Tutkimukseni rajautuu vain yhden lehden sisällä tuotettuun keskusteluun, enkä ole yhdistänyt siihen muita paikallisia, maakunnallisia tai kansallisia medioita. Tästä johtuen tutkimuksessani korostuu lehden sisäinen diskurssijärjestys ja sen analyysi, tasot ja interdiskursiivisuus. Aineiston tärkeimmät analyttiset osat ovat diskurssit ja genret, jotka avaan myös tässä kappaleessa ennen siirtymistä Norman Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin esittelyyn, joka muodostaa oman tutkimukseni metodologisen pohjan ja jota seuraten aineistosta nousevat diskurssit rakennan.

3.1 Etelä-Saimaa

Olen koonnut tutkimukseni aineistomateriaalin kesän 2007 kesä-, heinä- ja elokuulta ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvästä lehtikirjoittelusta. Tarkasteltu lehti on Etelä-Saimaa; kansainväliseksi ja suvaitsevaiseksi profiloitunut maakunnallinen media. Lehtikirjoitukset koostuvat sekä instituution puitteissa luoduista asiateksteistä (16), yleisönosastoilla julkaistuista mielipidekirjoituksista (10), kolumneista (13), joista kaksi oli pääkirjoitusta. Yhteensä aiheeseen liittyviä kirjoituksia on siis 39 kappaletta. Olen luokitellut tekstit kolmeen eri genreen; lehtikirjoituksiin (lj), kolumneihin (k) ja mielipidekirjoituksiin (mp). Kuvamateriaalia analyysin ei sisälly, koska painopisteeni on tekstianalyysissa.

Tutkimuksessa tarkasteltu aineisto, joka muodostaa tutkimuksen primäärilähteen, rajautuu maakuntalehdessä rakennetuksi. Edustettuina ovat erilaiset tekstilajit ja -tyylit; toimittajien, instituutioita edustavien asiantuntijoiden ja lukijakunnan tuottamat, sekä näiden yhdessä muodostama keskustelu. Mukana olevat tekstit ovat siis läpäisseet lehden julkaisuseulan, kosketusta lehden ulkopuolisiin diskursseihin ei ole. Tutkimuksen sekundaarilähde on tutkimuksen kehystävä kirjallisuus.

Keskustelu ulkomaalaisten maanomistuksesta sai Etelä-Karjalan maakunnassa ensimmäisen kipinän, kun Etelä-Saimaa -lehti uutisoi aiheesta 15.6.2007 otsikolla ”Venäläisten kiinteistökauppa kiihtyy Etelä-Karjalassa”. Tämän jälkeen ruokolahtelainen kunnallispoliitikko Suna Kymäläinen avasi internetissä adressin, jolla haluttiin rajoittaa muiden kuin EU-alueelta tulleiden maanosto-oikeutta Suomessa: ”Pelkona on tavallisten suomalaisten jääminen markkinoilla vauraiden vieraiden jalkoihin” (ES 28.6.2007). Keskustelu kiihtyi heinä-elokuun aikana ja hiljeni syksyllä. Joitain kommentteja ja kirjoituksia julkaistiin seuraavan vuoden aikana ja talvella 2008–2009 keskustelu jatkui valtakunnallisellakin tasolla. Esimerkiksi televisiokanava MTV3 julkaisi juttusarjan venäläisten maanomistuksesta Suomessa.

Ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvä uutisointi puhkaisi Etelä-Saimaan uutisseulan kirkaasti, ja siitä tuli lehden pääuutisaihe kesällä 2007. Aihe sai paljon palstatilaa ja näkyvyyttä, ja toi mieleen Suomen EU:hun liittymisen yhteydessä käydyn vastaavan keskustelun saksalaisten invaasiosta suomalaisten mökkimarkkinoille. Nyt mielenkiintoni debattiin ja sen tarkempaan analyysiin herätti kirjoitusten luonne ja tyyli. Ilmiötä ihmeteltiin suureen ääneen; ”Miksi ihmeessä venäläiset haluavat syyttää rahojaan rappeutuneisiin lomakohteisiin?” (E-S lj 22.7.) Asiasta uutisoitiin värikkäillä ilmauksilla ja kielikuvilla; ”Saimaan pusikoissa kuhisee. Venäläiset kiinteistösijoittajat ostavat kilvan kituliaita lomakyliä ja hotelleja. Miksi ihmeessä?” (E-S lj 22.7) Ilmiö nähtiin selvänä uhkana; ”Venäläiset ostavat koko Suomen.” (E-S mp 30.6.) ja sitä ympäröi pelon ja mahdollisuuksien ilmapiiri; ”Ruokolahtelainen kansalaisaktiivi Suna Kymäläinen kertoo haistaneensa suomalaisten venäläisiin maanomistajiin suhtautumisessa orastavaa pelkoa.” (E-S lj 28.6.); ”Kyllä me eteläkarjalaiset hyödyimme venäläisistä, jotka asuvat osan vuodesta täällä.” (E-S k 6.7.) Joukossa oli myös selvän venäläisvastaisia mielipiteitä; ”Minulla ei ole mitään minkään maalaisia vastaan. Mutta ongelmana kylillä on se, että tällä hetkellä taloja ja tontteja myydään paljon venäläisille.” (E-S lj 30.6.)

3.2 Genret ja diskurssit

Ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvä keskustelu rakentuu eri genrejen välillä; mukana ovat uutisgenre, kolumni ja mielipidegenre. Genre-sanan etymologia kumpuaa latinan

genus-sanasta, joka tarkoittaa ”ryhmää, jolla on yhteisiä ominaisuuksia” ja elottomista puhuttaessa ”lajia, laatua”. Käsite on lähtöisin antiikista ja Aristoteleen runousopista. (Shore ym. 2006, 13.) Genre on sopimuksenvarainen, konventio. Se on kuitenkin myös ymmärrettävissä sosiaalisena toimintana, joka liikkuu kontekstissa ja on näin altis muutoksille ja vaikutteille (Solin 2006, 75).

Sanomalehdissä genret ovat lajeina selkeästi tunnistettavissa. Mieli-*pede*palsta, kolumnikirjoitukset ja uutiset löytyvät lehden sisällä tietyiltä, niille varatuilta paikoilta. Jotta tekstit on mahdollista luokitella samaksi lajiksi, tulee niistä löytyä riittävä määrä samankaltaisuutta. Samalla rajataan suhdetta muihin genreihin. (Shore ym. 2006, 11.) Fairclough’n (1997) mukaan esimerkiksi uutisilla on voimaa esittää asiat tietyllä tavalla ja vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja ryhmien identiteetteihin (Pietikäinen 2000, 13). Uutisia lukiessamme myös odotamme tekstiltä tiettyjä asioita: pyrkimystä totuudellisuuteen, objektiivisuuteen ja informaatiopitoisuuteen. Uutisteksteissä emme odota törmäävämmä kärkeäisiin subjektiivisiin mielipiteisiin, kuten esimerkiksi mieli-*pede*palstan kirjoituksia silmäillessämme. Myös kolumnilta odotetaan erilaista näkemysellisyyttä. Tekstin funktio on toinen.

Ridell (2006, 193) kirjoittaa genreistä kulttuurisesti ja kriittisesti orientoituneessa televisiotutkimuksessa ja siitä kuinka genren avulla on voitu ymmärtää, kuvata ja selittää tapoja, joilla eriytyneissä diskursiivisissa käytännöissä on paitsi ylläpidetty myös neuvoteltu ja kamppailtu eri merkityksistä. Tämä on avannut ennen kaikkea näkökulman tapoihin, joilla lajityyppisesti eriytynyt tekstuaalisuus osallistuu merkityksistä käytäviin kamppailuihin. Ridell (2006, 211-212) pohtii myös nykypäivän mediatutkimusta ja genrejen rajoja; kuinka merkityksenannon vakiintuneisuudet (genret) osallistuvat sosiaalisen todellisuuden rakenteistumiseen. Ilmassa on tutkijan mukaan vahvaa ei-geneerisyyttä, ellei jopa genrevastaisuutta – kulttuurisia rajoja rikotaan ja teksteissä voivat yhdistyä eri lajityypit, eli niissä ilmenee hybridisyyttä.

Fairclough (2003, 17, 32-36) näkee genren erityisenä tapana toimia, ja toimia suhteessa toisiin, kielellisesti. Genret antavat teksteille tietyn rakenteen ja ne ovat olennaisia myös ylläpitämässä ja uudelleen kontekstualisoimassa institutionaalisia rakenteita: niillä on vaikutus niin kielen sisäisiin kuin ulkoisiin suhteisiin. Samalla kun suhteita pidetään yllä

esimerkiksi akateemisen maailman ja bisnesmaailman välillä, vaikuttavat ne myös skalaareihin suhteisiin paikallisen, kansallisen, alueellisen ja globaalien välillä. Genret rakentavat ja luokittelevat uudelleen sosiaalista maailmaa. Esimerkiksi eri instituutioiden genrejärjestelmät ja niissä tapahtuvat vaihtelut ovat tutkimuksen kohteena, kun Fairclough puhuu diskurssijärjestyksistä (Fairclough 1992, 126).

Fairclough'n (2003, 27-28) mukaan toiminnan ja genrejen, representaatioiden ja diskurssien, sekä identifioitumisen ja tyylien välillä on tietty yhteys. Genret, diskurssit ja tyylit ovat melko vakaita ja kestäviä toiminnan, representoitumisen ja identifioitumisen tapoja. Sosiaalista maailmaa määritellessämme niitä voidaan kutsua diskurssijärjestysten elementeiksi. Tehdessämme tekstianalyysia jossain tietyssä kontekstissa teemme kahta toisia yhdistävää tekijää: (a) tarkastelemme tekstiä toiminnan, representaation ja identifioitumisen kautta ja miten nämä tulevat esille teksteissä (sanasto, kielioppi, jne.); (b) luomme yhteyden konkreettisen sosiaalisen tapahtuman ja abstraktisemman tapahtuman välille kysymällä mitkä genret, diskurssit ja tyylit esiintyvät siellä, ja miten nämä pelaavat yhteen.

Diskurssi-sanana etymologia pohjautuu alun perin latinan sanaan *discursus*, joka tarkoittaa ”ympäriinsä juoksemista”. Suomeen käsite on johdettu ranskan kielen sanasta *discours*, joka käännetään ”puheeksi”, ”esitelmäksi”, ”jutteluksi”, ”jaaritteluksi”. Teoreettisemman merkityksen diskurssi-sana sai niin kutsutun kielellisen käänteen myötä, jolla tarkoitetaan uudenlaista tieteiden välistä lähestymistapaa kielen ja yhteiskunnan välisten suhteiden tutkimukseen: nyt tutkimuskohteeksi tuli todellinen kielenkäyttö, todelliset ihmiset ja yhteisöt sekä näihin liittyvät kysymykset ja ongelmat. Tämä käänne tapahtui 1960-1970 - luvuilla. (Pietikäinen ym. 2009, 23.)

Fairclough (1997, 31) antaa diskurssille kaksi eri merkitystä – (a) diskurssi sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena, ihmisten kanssakäymisenä todellisissa sosiaalisissa tilanteissa sekä (b) diskurssi todellisuuden sosiaalisena konstruktiona, tiedon muotona. Jälkimmäistä käytetään erityisesti jälkistrukturalistissa yhteiskuntateorioissa (esim. Foucault) ja ensin mainittua kielitieteissä. Fairclough yhdistää nämä kaksi; ensimmäinen liittyy kielen interpersonaaliseen funktioon ja lajityypin (genre) käsitteeseen, ja jälkimmäinen sen ideationaaliseen funktioon.

Diskurssi tarkastelee kieltä sosiaalisena käytännön muotona. Näin kielenkäyttö on toiminnanmuoto, joka on dialektisessä vuorovaikutuksessa muiden yhteiskunnallisten osaluokkien kanssa. Kriittisessä diskurssianalyyssissä kieltä tarkastellaan sekä yhteiskunnallisena tuotoksena että yhteiskunnallisena vaikuttajana, ja erityisesti on huomioitava näiden aspektien välinen jännite eikä niinkään yksipuolisesti vain jompikumpi niistä. (Fairclough 1997, 76.) Lisäksi diskurssi on aina myös valinta, ja poliittinen teko; esittämällä yhdenlainen diskurssi rajataan pois muita (Jukarainen 2001, 28). Näin diskurssit muokkaavat sosiaalista todellisuutta ja interdiskursiivisesti tekevät sen suhteessa toisiin diskursseihin (Lehtonen 1996, 71).

Diskursseille on ominaista myös intertekstuaalisuus: mitään diskurssia ei tule ymmärtää irrallisena vaan aina suhteessa muihin teksteihin. Tarkasteltavia kuvauksia nimitetään diskurssianalyyssissä usein selonteoiksi, joilla ihmiset ilmaisevat itseään ja ympärillä olevaa maailmaa. Merkitysten sosiaalinen luonne yhtä lailla uusintaa että pitää yllä sitä kulttuurista ja sosiaalista todellisuutta, jossa tekstin rakentaja elää. Diskurssi voidaan nähdä tässä merkityssuhteiden kokonaisuutena, joka luo todellisuudesta tietynlaista kuvaa. Se ikään kuin kokoaa merkityksen sisälle ulottuvuuden, jolla on erilaisia selontekojen mahdollisuuksia. Diskurssien tulee olla kulttuurisesti ymmärrettäviä, mutta niiden retoriset ilmaisutavat ja rajat muotoillaan ja täsmennetään aina kielenkäyttötilanteessa, jolloin voidaan ohjailta haluttua mielikuvaa sekä antaa ilmaisulle erilaisia sävyjä. Käytännöt, joissa selonteot ovat läsnä myös tuottavat laajempia symbolis-aineellisia rakenteita, joiden uusintaminen voi olla enemmän tai vähemmän tietoista toimintaa. (Suoninen 1999, 20-24.)

Fairclough (2003, 3) määrittää diskurssin sosiaalisen elämän elementiksi, joka on tiiviissä vuorovaikutuksessa muiden elementtien kanssa. Diskurssi havainnollistuu kolmella tapaa osana sosiaalista todellisuutta. Ensinnäkin se tulee esiin genren muodossa, tapoina ilmaista itseä puhumalla tai kirjoittamalla. Toiseksi, eri diskurssit ilmenevät representaatioissa, joissa ne voidaan nähdä abstraktisena kielen muotona tarkoittaen kieltä ja muita merkityksellistämisen tapoja yhtenä sosiaalisen todellisuuden ulottuvuuksista, tai konkreettisemmin tietynä sanana tai tapana esittää todellisuutta. Diskurssit voivat myös ”kehollistua”, jolloin niistä tulee tapoja olla, ilmentää yhteisöllisiä ja yksilöllisiä identiteettejä – esimerkiksi jokin tietty johtaja voi käyttää kieltä tietyllä tavalla, ja tätä

kautta identifioitua rooliinsa. Näitä diskurssin ilmenemistapoja Fairclough kutsuu tyyleiksi. Tyyli voi olla myös esimerkiksi muodollinen tai maanläheinen tapa käyttää kieltä. (Fairclough 2003, 26.)

Lisäksi kielenkäyttö liitetään usein yksittäisistä tilanteista laajempiin ideologisen tason seurauksiin. Tämä voi näkyä esimerkiksi alistussuhteiden ylläpitämisenä ja hegemonisten näkökantojen legitimoimisena. Huomio kiinnittyy myös diskurssien historiallisesti rakentuviin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin merkityksiin. Sama diskurssi voi olla ristiriitainen, tuottaa näkökulmasta riippuen niin kielteisiä kuin myönteisiä seurauksia. Nämä seuraukset voivat olla selvästi tunnistettavissa mutta useimmiten ne ovat kuitenkin piiloisia ja ristiriitaisia – ehkä osana arkijärkeä – jolloin ne ovat naturalisoituneet, muodostuneet luonnollisiksi ja kyseenalaistamattomiksi. Näiden seurausten jäljittämiseen voi käyttää kriittistä diskurssianalyysiä, jonka esittelen seuraavaksi. (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, 43; Valtonen 1998, 103, 113.)

4. KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI

Olen analysoinut tutkimusaineistoni kriittistä diskurssianalyysiä apuna käyttäen. Diskurssianalyysissä peruskäsitteistöä ei ole ennalta valmiina vaan se luodaan aineistosta käsin. Tekstistä pyritään nostamaan esiin jotain, mikä ei nouse sieltä automaattisesti. (Eskola ym. 1998, 195-200.) Diskurssianalyysiin liittyy laadullisen tutkimuksen perinteen mukaisesti teoreettisesta lähestymistavasta nousevia teemoja ja rajauksia. Soveltamisen muodot ja käytetyt näkökulmat riippuvat aina kyseessä olevasta tieteenalasta ja tutkimuskysymyksistä. Perusajatuksena on kuitenkin kielenkäytön tarkasteleminen tekemisenä, joka muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta. Olennaista ei ole tekstin takana piilevä totuus vaan teksti ja diskurssit itsessään; kielen funktiot, selittämistavat, variaatiot, ristiriidat ja repertuaarit. Kysytään, kuinka toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. (Suoninen 1999, 17-18.)

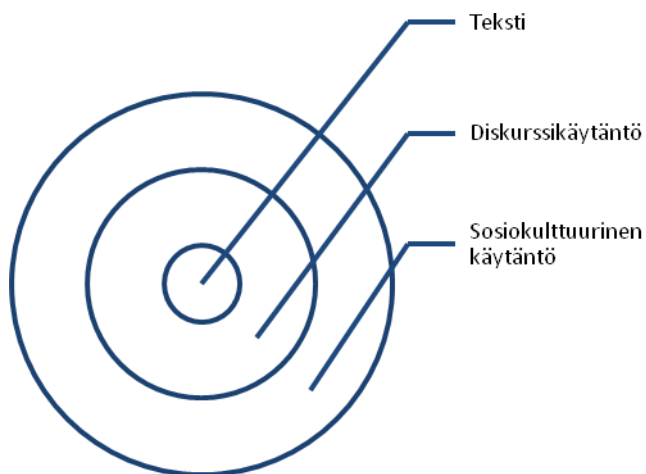
Diskurssianalyysin traditiossa on erotettavissa kaksi erilaista kielikäsitystä: realistinen, jolloin kieli nähdään todellisuuden kuvaajana ja välineenä saada tietoa ympäröivästä todellisuudesta sekä sosiaalinen konstruktionismi, jossa kieli itsessään käsitetään todellisuuden rakentajana, osana sitä. Tutkimuksessani painottuu jälkimmäinen näkökulma; kieli todellisuudessa toimijana, joka on kytköksissä ympäröivään sosiokulttuuriseen kontekstiin. (Eskola ym. 1998, 195-200.)

Fairclough (2003, 8) esittää kuitenkin kritiikkiä sosiaalista konstruktionismia kohtaan sen ”kaikkivoipaisuudesta”, toisin sanoen, vaikka eri instituutiot olisivatkin pohjimmiltaan sosiaalisesti rakentuneita, kerran rakennuttuaan ne ovat todellisuuksia, jotka vaikuttavat edelleen diskurssien sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Rakennelma/ konstruktio (construction) täytyy erottaa rakenteellisesta (construal), mitä sosiaalikonstruktionistit eivät tee. Voimme nimittäin tekstuaalisesti rakentaa; representoida, kuvitella jne. sosiaalista maailmaa tietyllä tapaa, mutta se, onko sillä todella muutokseen johtavaa merkitystä, riippuu monista kontekstuaalisista tekijöistä: millainen sosiaalinen todellisuus on, kuka sitä rakentaa ja niin edelleen. Fairclough’n tapaan ymmärrän sosiaalisen konstruktionismin lievemässä muodossa, äärimmäisen sijaan.

Kriittisessä diskurssianalyysissä kriittisyydellä tarkoitetaan pyrkimystä ottaa huomioon syy- ja seuraussuhteet, jotka ovat sidoksissa sosiaalisiin käytäntöihin ja erityisesti kielenkäyttötapoihin. Näihin ei ”normaalioloissa” juurikaan kiinnitä huomiota. Se, kuinka ilmiöitä ja asioita esitetään mediassa, yhtäaikaaisesti sekä tuottaa että todentaa esiintyviä diskursseja. (Eskola ym. 1998, 199.) Samalla jokainen teksti rakentaa sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä. Kieli on sekä yhteiskunnallinen tuotos että vaikuttaja; olennaista on näiden kahden aspektin välinen jännite, eikä yksipuolisesti vain jompikumpi niistä. Fairclough’n intressien mukaisesti on olennaista lisäksi tarkastella, kuinka kielen ja diskurssikäytäntöjen muuttuminen rakentaa sosiaalista ja kulttuurista muutosta. (Fairclough 1997, 45, 76-77.)

4.1 Viestintätilanteen analyysi

Fairclough erittelee viestintätilanteen kolmen eri tason: tekstin, diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön välisten suhteiden tarkasteluun (kts. kuvio 1). Tekstillä hän viittaa sekä kirjalliseen että suulliseen muotoasuun, diskurssikäytännöllä tekstin tuotannon ja tekstin ”kulutuksen” prosesseihin, sekä sosiokulttuurisilla käytännöillä siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen yhteyteen, jonka osa viestintätapahtuma on. Näissä diskurssikäytännöt toimivat ikään kuin kahden muun välillä; muutos sosiokulttuurisessa ympäristössä muuttaa diskursiivisia käytäntöjä, mikä puolestaan näkyy tekstin ominaisuuksissa. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset tulevat tunnistettaviksi tekstien moniaineksisuutena ja ristiriitaisuuksina, ja näin ne ovat diskurssien kautta hedelmällistä aineistoa asioiden, ilmiöiden ja näissä tapahtuvien muutosten tarkastelulle. (Fairclough 1997, 82-83.)



Teksti

- Kirjallisia, suullisia
- Tekstien merkitys ja niiden muoto
- Ideationaalinen, interpersonaalinen ja tekstuaalinen funktio

Diskurssikäytäntö

- Tekstin tuotannon ja tekstin kulutuksen prosessit

Sosiokulttuurinen käytäntö

- Sosiokulttuurinen yhteys ja yhteiskunnallinen konteksti, jonka osa viestintätapahtuma on

Kuvio 1. Viestintätilanteen analyysin viitekehys

Tekstianalyysissä tarkastellaan tekstin muotoa ja merkitystä, ja se voi liikkua laajemmista lauseyhteyksistä aina pikkutarkkaan äänteiden tai kirjoitusjärjestelmän analyysiin. Keskeistä on se, millä tavalla tapahtumat, tilanteet, suhteet, ihmiset representoidaan, ja tämä tarkoittaa lähinnä selostusta tehdyistä valinnoista: Mitä tekstiin sisältyy ja mitä on jätetty pois, mitä on ilmaistu suoraan ja mitä epäsuorasti, mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia, mitä on tematisoitu ja mitä ei, mihin prosessityyppeihin ja kategorioihin tapahtumien representointi perustuu jne. Tekstuaalisen represennoinnin lisäksi Fairclough'n mallinnoksen avulla on mahdollista tarkastella tekstissä esiin tulevia tieto- ja uskomusjärjestelmiä (ideationaalinen funktio) sekä sosiaalisia suhteita ja esimerkiksi konstruoida kirjoittaja- ja lukijaidentiteettejä (interpersonaalinen funktio). Tässä olennaista ei ole ainoastaan se, mitä tekstistä löytyy vaan myös se mitä sieltä ei löydy. (mt., 79-80, 136.)

Diskurssikäytännön tarkastelu keskittyy tekstin tuottamisen ja kuluttamisen prosesseihin. Diskurssikäytännöt tasapainoilevat tekstin kielen ja kontekstin, konventionaalisten ja luovien diskurssikäytäntöjen välillä. Yhteiskunnallinen muutos, monimuotoisuus ja ristiriidat näkyvät oletettavimmin juuri luovissa teksteissä, jotka ovatkin tutkimuksellisesti hedelmällistä aineistoa. Analysoitavasta tekstistä voidaan tarkastella, kuinka diskurssikäytäntö uusintaa tai vastaavasti pitää yllä suhteita ja rajoja eri diskurssien sisällä ja niiden välillä. Tiedotusvälineillä voidaan nähdä olevan tässä merkittävä rooli; niillä on

mahdollisuus tuoda esiin muutoksia ja tehdä niistä yleisiä ja totuttuja. (Fairclough 1997, 81-84.)

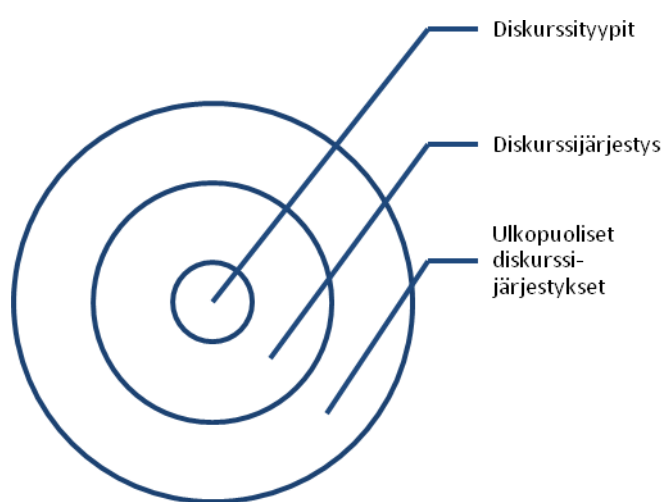
Fairclough (1997, 84) korostaa myös intertekstuaalisen analyysin tärkeyttä lingvistisen rinnalla. Kun jälkimmäinen tyytyy lähinnä kuvailemaan tekstuaalisia käytäntöjä, pyrkii ensin mainittu korostamaan diskurssikäytäntöjä ja selvittämään tekstin takaisia genrejä ja diskursseja. Intertekstuaalinen diskurssianalyysi korostaa tulkintaa, liittäen aineiston laajempiin yhteiskunnallisiin diskurssijärjestyksiin, ja tätä kautta yhteiskunnan sosiaaliseen ja kulttuuriseen luonteeseen. Lopullinen sosiokulttuurinen kehys saadaan liittämällä aineisto laajemmin ympäröiviin institutionaalisiin käytäntöihin ja tarkastelemalla sitä osana ympäröivää todellisuutta.

Analyysin liittäminen sosiokulttuuriseen käytäntöön voi tapahtua välittömän tilanteisen kontekstin, institutionaalisten käytäntöjen tai laajemman sosiokulttuurisen kokonaiskehysten tarkastelun välityksellä. Painotukset riippuvat aina kyseessä olevasta tutkimuksesta ja siitä, mikä on missäkin kysymyksenasettelussa oleellisinta. Maanomistusoikeuteen liittyvässä keskustelussa korostuvat sosiokulttuurista kontekstia ajatellen suomalaisen yhteiskunnan arvoihin ja normeihin liittyvät kysymykset, katsontakantoja perustellaan niin taloudellisilla, poliittisilla, kuin patrioottisilla näkökulmilla. Mukana seuraavat kulttuurinen muisti ja muutos. (mt., 85.)

4.2 Diskurssijärjestyksen analyysi

Toinen olennainen osa viestintätilanteen analyysin lisäksi on diskurssijärjestyksen analyysi, jossa kyse on genrejen ja diskurssien rakentumisen muodostelmista, diskurssijärjestelmien muutoksista ja näiden suhteesta muihin diskurssijärjestelmiin. Diskurssi tarkentuu tässä kielenä, jolla tietty sosiaalinen käytäntö representoidaan tietystä näkökulmasta. Ja genre puolestaan on kielenkäyttöä, joka yhdistetään tiettyyn käytäntöön (esimerkiksi uutisteksti), joka samalla rakentaa jotain tiettyä sosiaalista käytännettä. (Fairclough 1997, 77-78.)

Diskurssijärjestys on siis diskursiivisten käytäntöjen verkosto, ja se muodostuu kaikista (tässä yhteydessä sanomalehdessä) käytetyistä diskurssityypeistä. Diskurssijärjestyksiä voidaan tutkia kokonaisuuden eri osa-alueiden välisissä suhteissa – esimerkiksi tiedotusvälineen sisällä, tai eri kokonaisuuksien suhteiden välillä – tiedotusväline suhteessa vastaanottavaan yleisöön. Järjestys ja ”hegemonia” voidaan näin nähdä näissä rakenteissa, mutta sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta heijastaen myös näiden välisissä ja sisäisissä muutoksissa, diskurssijärjestysten rajapinnoilla. Diskurssijärjestysten sisäiset ja keskinäiset rajat toimivat sosiokulttuurisen toimintaympäristön muutosten peilinä, missä diskurssien uudet muodot määrittyvät uudelleen. (Fairclough 1997, 77-92.)



Diskurssityypit

- genre-rakenne (mielipidekirjoitus, pääkirjoitus, kolumni)
- diskurssi (kieli, jolla tietty sosiaalinen käytäntö representoidaan tietystä näkökulmasta)

Diskurssijärjestys

- kokonaisuuksien eri osa-alueiden väliset keskinäiset suhteet (esim. Etelä-Saimaa lehti instituutiona/ kahvipöytäkeskustelu)

Ulkopuoliset diskurssijärjestykset

- alueelliset, institutionaaliset asiantuntijat

Kuvio 2. Diskurssijärjestyksen viitekehys

Tiedotusvälineet omaksuvat diskursseja ympäröivistä diskurssijärjestyksistä, mutta niillä on myös vastavuoroisesti vaikuttamisen mahdollisuus. Yksityisten ja julkisten diskursiivisten käytäntöjen yhteensovittaminen julkaistussa diskurssijärjestyksessä antaa niille omaleimaisuutensa, mikä on hyvä huomioida yhteiskunnallisia sosiaalisia ja kulttuurisia muutoksia tarkasteltaessa. Alueelliset ja institutionaaliset merkitysjärjestelmät voivat olla hyvinkin sisäistettyjä ja näkymättömiä, jolloin ne on helppo suodattaa itsestäänselvyksinä taustalla vaikuttavia ideologioita ja valtasuhteita sen kummemmin kyseenalaistamatta. (mt., 86-88.)

Diskurssijärjestyksen analyysissä Fairclough (1997, 88-91) tarkastelee diskurssien käyttöä myös diskurssijärjestysten ulkoisten ja sisäisten suhteiden kautta. Näistä molemmat pitävät

sisällään sarjallisia ja valinnaisia suhteita. Ulkoisten suhteiden kautta tekstiin valikoituu diskursiivisia piirteitä muista diskurssijärjestyksistä, ja sisäisesti genrejen ja diskurssien rajat ja käyttöyhteydet voivat vaihdella. Sarjallisilla suhteilla viitataan taas sisäisesti tekstiprosessin viestintätilanteisiin. Kyse on paljolti siis tehdyistä valinnoista, niiden merkityksistä, syistä ja seurauksista. Kuinka vakiintuneita ja yhtenäisiä diskursiiviset käytännöt sitten ovat, tai vastaavasti kuinka vaihtelevia ja muutettavissa olevia, on hyvä huomioida analyysissä. Virallisen ja epävirallisen puolen lähentyminen voi tiedotusvälineissä näkyä muun muassa vapaamuotoisempana diskurssityylinä, keskustelunomaisuutena, faktan ja fiktion sekoittumisena.

Diskurssijärjestyksen osalta tutkielmani keskittyy tarkastelemaan erityisesti diskurssityyppejä ja niiden välisiä rajanvetoja. Pääpaino on kuitenkin viestintätilanteen analyysissä, jossa tunnistetaan mediassa esiintyviä ja median rakentamia diskurssityyppejä ja niiden yhteyksiä toisiinsa. Analyysissä näkyvät tekstien eri tasot ja intentiot, kirjoittajan taustalla ja asemalla viestintätilanteessa on oma merkityksensä. Näkökulmat ja diskurssit vaihtelevat sen mukaan puhuuko kirjoittaja omalla äänellä, vai lehden äänellä, edustaako hän jotain instituutiota tai eturyhmää.

5. KESKUSTELUN KAKSI LINJAA

Tutkimukseni diskurssit, representaatioiden muodot ja merkitykset avautuvat tutkittavaksi eteläkarjalaisessa sanomalehtikeskustelussa. Maakunnallinen media kuljettaa tarinaa eteenpäin, se tuo esille tärkeäksi kokemiaan asiayhteyksiä, se uutisoi ja esittää mielipiteitä. Toimittajakunnan mukana keskusteluun ottaa osaa myös joukko alueellisia vaikuttajia, instituutioiden edustajia sekä paikallinen mielipiteensä ilmaiseva väestö. Analyysissäni tarkastelen tämän keskustelun vaiheita, etenemistä ja logiikkaa eli kuinka keskustelu lähti rakentumaan, millaisia merkittäviä kerronnallisia elementtejä siihen yhdistyi ja miten erityisesti Etelä-Saimaa instituutiona asiaan pureutui.

Tutkimukseni analyysi painottuu kuitenkin kahden päädiskurssin, ulkomaalaisten maanomistukseen myönteisesti sekä kielteisesti suhtautuvien näkökulmien tarkasteluun. Diskurssien sisältämät toiminnan, representaation ja identifioitumisen elementit havainnollistavat sosiokulttuurista ja yhteiskunnallista todellisuutta. Kulttuurisen muistin, symbolisen rajan, maahan ja sen omistamiseen identifioitumisen sekä suomalaisten ja venäläisten välille luotujen toiseuden prosessien käsitteet kehystävät diskurssien linjoja ja muotoja. Eri genret, tyylit ja aladiskurssit rytmittävät (pää)diskurssien kulkua sekä perustelevat diskurssien aseman sosiaalisen todellisuuden jäsentäjinä ja ilmiömaailman selittäjinä.

Avaan tämän luvun tarkastelemalla ensin, kuinka keskustelu pääsi vauhtiin ja mistä kaikki sai alkunsa. Havainnollistan median tapaa reagoida aiheeseen ja rakentaa keskustelua alkumetreiltä eteenpäin. Toisessa alaluvussa keskityn varsinaisiin diskursseihin ja avaan niiden rakentumisen logiikan diskurssianalyysia apuna käyttäen. Näiden diskurssien rajapinnoille jääviä representaatioita ja teemoja sekä diskurssien vuoropuhelua tarkastelen lisäksi myös seuraavassa, kuudennessa luvussa.

5.1 Keskustelun syntyvaiheet

Etelä-Saimaa -lehti uutisoi venäläisten kiinteistökaupan kiihtymisestä vuoden 2007 kesäkuun puolivälissä Etelä-Karjalassa otsikolla ”Venäläisten kiinteistökauppa kiihtyy Etelä-Karjalassa”. (E-S lj 15.6.) Tästä lehtijutusta alkoi jutturumba, jota tässä tutkimuksessa tarkastelen. Uutisointi alkaa intensiivisesti: lehden otsikossa toimintaa kuvaa kiihtyä-verbi. Lehden viesti on, että jo alkanut kiinteistökauppa tulee vain lisääntymään, nopeasti. Otsikoimisen arvoiseksi on koettu myös se, että kyseessä ovat venäläiset. Venäläisiä ei tarkastella muiden kiinteistönostajien joukossa vaan omana kokonaisuutena.

Otsikkoa jatkaa kiinteistökaupan kuvaileminen räjähdysmäiseksi, joka sanana edelleen vahvistaa ilmiön luonnetta. Räjähdysmäinen-adverbiaalin yhdistäminen kasvaa-verbiin tuo tuntee jostain hallitsemattomasta ja yht’äkkisestä. Lukija halutaan herättää ilmiön aiheuttamaan voimakkaaseen muutokseen. Kyse ei ole tavanomaisesta vaan jostain uudesta, äkillisestä, jopa kontrolloimattomasta ilmiöstä.

”Venäläisten lomakiinteistökauppa kasvoi räjähdysmäisesti.” (E-S lj 15.6.)

Ostojen kiihtymistä seuraa rynnäkkö. Lehti otsikoi 28.6.: ”Suomen valtio ei aio rajoittaa ulkomaalaisten kiinteistöomistusta. Ruokolahtelaisvetoinen kansalaisadressi lähtee peräämään jarrua venäläisostajien rynnäkölle”. Suuri suomen kielen sanakirja (Nurmi 2004) määrittää rynnäkkö-sanana sotajoukon syöksynä vihollisasemaan sekä kuvitteellisena ryntäyksenä, kuten ihmisten rynnäkkönä alennusmyyntiin. Rynnäkkö sana voidaan nähdä analogiana hyökkäykselle. Sota-terminä käytetyssä sanassa on voimakas tunne ja sillä voi hypoteettisesti ajatella olevan kulttuurista muistia aktivoiva vaikutus. Puolustuksena tähän hyökkäykseen esitetään ruokolahtelaisvetoinen kansalaisadressi, eli vetoisuus, jolla pyritään saamaan valtio reagoimaan muodostuneeseen uhkaan, ja suojelemaan viatonta uhria, Suomea. Uhkan syyksi representoituu ulkomaalaisten kiinteistöomistuksen rajoittamattomuus ja uhkan mahdollistajaksi Suomen valtio.

Lehden huomio kohdistuu kansalaisadressiin. Kansalaisadressi voidaan nähdä kansalaisaktiivismina, kansalaisten tapana tuoda huoli ja pelko julkiseksi, pyrkiä

vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon. Lehti antaa adressille ruokolahtelaisvaikuttaja Suna Kymäläisen kasvot. ”Ruokolahtelaisvaikuttaja huolestui Suomen myynnistä” -artikkelin (28.6.) jälkeen kansalaisadressin saamasta kannatuksesta uutisoitiin myös jatkossa: ”Suna Kymäläisen adressiin kertynyt noin 200 nimeä.” (E-S lj 3.7.); ”Kymäläisen nettiaadressi on kerännyt yli 1300 allekirjoitusta.” (E-S lj 10.7.). Lisäksi adressia kommentoitiin kolumneissa (6.7., 9.7., 3.8.) ja lehtijutussa (28.7.). Kiinnostavaa on tässä, että toimitus nosti adressin näyttävästi esille ja että aihe koettiin tärkeäksi, uutisoimisen arvoiseksi.

Venäläisten ostoja kuvaavat termit ovat voimakkaita ja saavat aikaan tunteen invaasiosta; ”meihin” kuulumattomien venäläissijoittajien tulemisesta alueelle voimakkaalla liikkeellä, röyhkeästi. Kuvailutapa on rinnastettavissa turvapaikanhakijoita ja dokumentoimattomia siirtolaisia kuvaavaan journalismiin, jossa he ”vyöryvät”, ”virtaavat” ja ”tulvivat” rajan yli suurina joukkoina, samalla yleistä järjestystä, terveyttä ja lakia uhaten. (Horsti 2009, 77.) Venäläisten kiinteistö- ja tonttikauppojen hyökkäävästä kielestä mainitsee myös Helena Jerman (2009, 100) artikkelissaan Venäläiset tulivat. Hän viittaa television ajankohtaisohjelmiin, missä monet reportterit ja haastateltavat olivat käyttäneet sotilaallisia termejä. Esimerkiksi MTV3:n 45-minuuttia -ohjelma oli esitelty näin: ”Venäläiset valtaavat Suomen kiihtyvällä vauhdilla lisääntyvillä kiinteistökaupoilla”. Jerman viittaa myös haastateltuun eteläkarjalaiseen eläkeläisryhmään, joka keräsi allekirjoituksia tonttikauppoja vastaan ja oli nimennyt itsensä ”paikalliseksi iskuryhmäksi”, ja näkee argumenteissa kytköksiä Suomen ja Neuvostoliiton välillä käytyyn kahteen sotaan.

”Venäläissijoittajat kahmivat matkailukiinteistöjä Saimaalta.”(E-S lj 22.7.)

”Venäläiset sijoittajat hamuavat itselleen Saimaan rantojen matkailukiinteistöjä.” (E-S lj 22.7.)

Voimakkaista kasvun kuvauksista huolimatta tuodaan esille tiedon keräämisen vaikeus: täsmällistä tietoa venäläisten tekemisistä kaupoista on mahdotonta saada, vaikka melko tarkkaan lopputulokseen on mahdollista päästä. Tieto on osin hypoteettista. Tietoa faktuaalistamaan on haettu numeerisia perusteluita, eli lehti käyttää kvantifioivaa faktuaalistamisstrategiaa (Juhila 1993, 157-180) – joka kuudes euro rantatonttien ja lomiasuntojen kaupassa kertyi venäläisiltä, heidän osuutensa piristi maakunnan

lomarakentamista 5,2 miljoonalla eurolla; vuodesta 2004 venäläiset ovat ostaneet Etelä-Karjalan maakunnasta 223 erilaista kiinteistöä ja rahaa näissä kaupoissa on liikkunut noin 21,7 miljoonaa euroa. (E-S lj 15.6.)

”Tietojen kaivaminen venäläisten tekemistä kiinteistökaupoista Suomessa on melkoisen monimutkainen tehtävä. Täydellisen luotettavaa ja aukotonta tietoa on mahdotonta saada, mutta melko tarkkaan lopputulokseen voi kuitenkin päästä.” (E-S lj 15.6.)

”Venäläisten prosenttiosuus kaikista kiinteistökaupoista on hieman tulkinnanvarainen.” (E-S lj 15.6.)

Tieto ei ole täydellisen tarkkaa, mutta se kuitenkin esitetään. Epätarkan tiedon pohjalta otsikoidaan näyttävästi, mikä tuo esille lehden tuottaman ristiriitaisuuden. Asettamalla uutinen etusivulle, osoitetaan sen informaatioarvo. Lehti käyttää myös asiantuntija-representaatioita esittämiensä väitelauseiden vahvistamiseen. Kyse ei ole enää ainoastaan toimittajan näkemyksestä vaan lehden tuottamiin representaatioihin nivoutuu ajatuksia lehden oman diskursiivisen käytännön ulkopuolelta. Lehdessä viitataan myös torikokouksiin. Nämä elementit vahvistavat ilmiön rakentumisen ja genrejen interdiskursiivisuutta. Valintojen kautta toimittaja rakentaa lehdessä esitettävien diskurssien linjaa, ottaen samalla vaikutteita ulkopuolisista diskursiivisista ja sosiokulttuurisista käytännöistä.

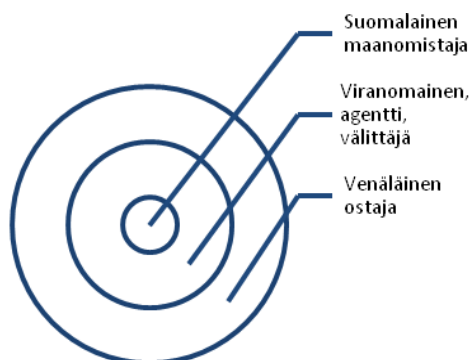
”Torikokouksissa venäläisten kiinteistökaupoista on tullut yksi ihmisten päivittäispuheenaihe. (Suna Kymäläinen)” (E-S lj 28.6.)

”Aiemmin ajattelin, että venäläisten kiinteistökaupoista puhutaan enemmän kuin mitä niitä todellisuudessa tehdään. Mutta kyllä se nyt on selvästi kiihtymään päin, sanoo runsaasti venäläisille tontteja myyneen Tornator Oy:n maankäyttöesimies Jouni Määttä Imatralta.” (E-S lj 15.6.)

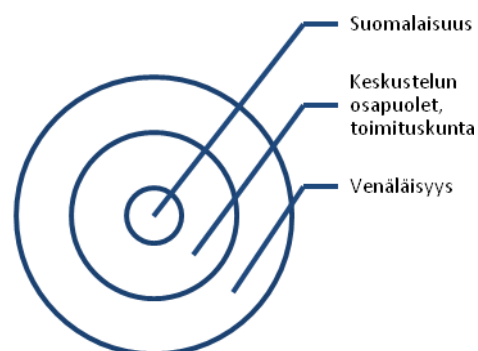
”Myös Taipalsaarella on huomattu venäläisten lisääntyvä into ostaa kiinteistöjä Suomesta. Takavuosina venäläisten yhteydenottoja ei ollut lainkaan, mutta toisin on nyt. –Joka ikinen kerta, kun myyntiin tulee joku rantatontti, venäläisen ostajan agentti soittaa ja kysyy rakennusoikeudesta, sanoo rakennustarkastaja Erkki Kallonen.” (E-S lj 1.8.)

Ulkopuolinen asiantuntija, maankäyttöesimies, vahvistaa venäläisten ostojen todellisuuden. Hän on myynyt venäläisille runsaasti tontteja. Kokemus henkilöityy, mikä lisää autenttisuuden tunnetta ja lukija ei välttämättä osaa kaivata määrällisiä todisteita. Aiemmasta on tapahtunut muutos nykyhetkeen. Venäläisten ostot eivät ole vaan puhetta vaan he todella ovat kiinteistömarkkinoilla. Epävarma muuttuu varmaksi. Kyselyjä ei rakennustarkastajan mukaan ole vain satunnaisesti vaan koko ajan – joka ikinen kerta, kun myyntiin tulee rantatontti. Venäläisten ostajien lisäksi puhutaan ostajien agenteista. Tämä tuo kaupantekoon järjestelmällisyyden ulottuvuuden, venäläinen ei ota yhteyttä suoraan itse vaan agentin välityksellä. Näin ostajan toimijuus etäännyy, mikä voi lisätä salamyhkäisyyden tunnetta. Etäisyys toimijoiden (venäläinen ostaja – agentti, kiinteistövälittäjä, viranomainen – maanomistaja, myyjä) välillä kasvaa.

Toiminnan osapuolet



Kuvio 3. Toiminnallinen taso



Kuvio 4. Identifioiva taso

Keskustelu alkaa pyöriä näiden toiminnan osapuolten ympärillä. Viranomaisten rooli on olennainen diskurssien rakentumisessa, erityisesti tiedon faktuaalistamista ajatellen. Tärkeimmät roolit, toimijuudet ja asemat ovat kuitenkin suomalaisilla sekä venäläisillä. Diskurssin linjauksesta riippuen molemmista ryhmistä erotellaan ”ne toivotut ja oikeat jäsenet” joiden ulkopuolelle jäävät merkitykselliset toiset, ”ei toivotut ja vääräoppiset”. Merkittävää on, mihin identifioidutaan ja millaisia identiteettejä osapuolille rakennetaan. Merkittävää ei ole, mitä toiset todella ovat vaan mitä heidän ajatellaan olevan, näin paljastetaan myös omia tärkeitä identifioitumisen kehyksiä, sekä näiden välisiä rajapintoja, joilla erontekoja luodaan.

Toiminnan osapuolet representoidaan eri genreissä toimittajien, asiantuntijoiden tai mielipiteiden esittäjien toimesta. Kaikki nämä ovat samalla puhkaisseet lehden toimituksen

seulan, jolloin pääpaino on lehden diskurssijärjestyksessä ja ulkopuoliset diskurssijärjestykset väistyvät toissijaisiksi, vaikka niidenkin vaikutus on läsnä oleva. Vertailuasetelmaa ei diskurssijärjestyksien tasolla kuitenkaan synny. Toimituskunta voidaan paikantaa myös keskimmaiselle kehälle, välittäväksi tahoksi suomalaisen ja venäläisen välillä, jolloin siirrytään puhumaan suomalaisuudesta ja venäläisyydestä käsitteellisellä tasolla ja tarkastelukulma siirtyy osapuolten välisestä toiminnallisesta suhteesta venäläisyyden ja suomalaisuuden määrittelyyn, toiseuden prosessuaaliseen tuottamiseen ja identifioitumiseen, identiteetin luomiseen.

5.2 Puolesta

Puolesta -diskurssin ajallinen painotus on lähihistoriassa. Suomi elää nyt EU-ajassa, johon liittyy muun muassa pääomien vapaa liikkuminen. Diskurssin taustaa vahvistetaan asiantuntijoiden erityistietoa apuna käyttäen. Esimerkiksi Oikeusministeriöön liittyy instituutiona arvostusta ja valtaa. Samalla pääsäännöstä ”pääomien vapaasta liikkuvuudesta ja ostamisen oikeudesta”, ulkomaalaisten asettamisesta samalle viivalle, muodostuu normi, ”ulkomaalaisten maanomistuksen rajoittamisen” väistyessä poikkeavuudeksi. Selkeät ja muodolliset väitelauseet lisäävät tekstin tehoa. Kieli on asiallista ja asiantuntijoita siteerataan runsaasti.

”Oikeusministeriön asiantuntija pitää pääsääntönä sitä, että EU-maissa ulkomaalaiset voivat ostaa maata aivan kuten paikallisetkin.” (E-S lj 2.8.)

”EU-sopimusten lähtökohtana on pääomien vapaa liikkuminen. Se koskee myös muita kuin EU:n alueella olevia tahoja. Jokela pitää maanomistuksen rajoittamista poikkeuksellisenä. Hän olettaa, että muissa EU-maissa kuka tahansa voi pääsääntöisesti ostaa maata.” (E-S lj 2.8.)

Samaan lehtijuttuun liittyy selvitys lomakiinteistökauppojen kehityksestä Suomessa. Lehti otsikoi, kuinka ”Kesämökkikaupat painottuvat pohjoiseen” (E-S lj 2.8.) ja esittelee taulukoita apuna käyttäen alle kahden hehtaarin rantatonttien keskihintaa maakunnittain ja koko maan tilanteen huomioiden. Samalla eritellään ulkomailla asuville ostajille tehtyjä

kauppoja, joita oli yhteensä 35, Etelä-Karjalassa 11. Vertauksena lomakiinteistöjen ja tonttien kauppoihin, joita tehdään Suomessa vuosittain noin 7 600.

Näin Etelä-Karjalan tilanteelle saadaan laajempi perspektiivi. Lehti nostaa itseään esille alueellisena toimijana pohtien Etelä-Karjalan tilannetta suhteessa muihin maakuntiin. Lehden otsikko ”Lomakiinteistöjen ostoa ei juurikaan rajoiteta EU:ssa” vastaa diskursiivisella tasolla erityisesti mielipidegenressä rakentuneeseen vaatimukseen ulkomaalaisten omistusoikeuden rajoittamiseksi. ”Ei juurikaan” avaa jutussa negaation kautta tilaa mainituille poikkeustapauksille mutta antaa lukijoiden kuitenkin ymmärtää, että EU:ssa pääsääntönä on ostamisen rajoittamattomuus.

Lisäksi niin kuva- kuin leipätekstissä viitataan EU:hun liittymisen aikaan keskustelua herättäneestä saksalaisten ryntäyksestä Suomen mökkimarkkinoille, jota ei sitten tullutkaan. Teksti vahvistaa diskurssin argumenttia ulkomaalaisten omistusoikeuteen liittyvän pelon irrationaalisuudesta. Ulkomaalaisten maanomistusta rajoittava laki oli ollut kehitteillä Suomen liittyessä EU:hun, mutta se oli lopulta todettu tarpeettomaksi. Diskurssin kontekstiin tuodaan lähihistorian tapahtuma vahvistamaan vasta-argumentaatiota maanomistusoikeuden rajoittamista vastaan.

”1990-luvulla Suomen mökkimarkkinoille odotettiin saksalaisten ryntäystä. Sitä ei sitten tullutkaan.” (E-S Ij 2.8.)

”Ne saksalaiset eivät tulleetkaan yllättäen ostamaan hirveällä voimalla. Silloin havaittiin, ettei tällaista tarvetta ollut. Määräaika kului umpeen ja laki kumottiin.” (E-S Ij 2.8.)

Puolesta -diskurssia legitimoidaan lehden ”nykypäiväisen”, joskin neutraalin ja samalla hyväksyvän asenteen lisäksi kolumneissa ja mielipidekirjoituksissa. Raja-alueesta luodaan kuvaa perinteisenä kylpylä- ja huvila-alueena, ja maanomistamiseen liittyvää teemaa kehoitetaan tarkastelemaan positiivisesti. Ilmiölle luodaan historiallinen jatkuvuus, vaikka painotus on tässä päivässä. Kiinnostavasti historiallisen kontekstin positiivisuus yhdistetään paikallistaloudelliseen hyötyyn, joka on diskurssin kantava elementti myös nykykontekstissa. Kirjoituksessa käytetään yhteisöllistä me-kerrontaa, joka toistuu myös seuraavassa sitaatissa.

”Ennemmin voisi tuoda esiin Etelä-Karjalan perinteen kylpylä- ja huvila-alueena. Venäläinen huvila-asutus ei ole meillä mitenkään uutta. Etelä-Karjalan alueella oli autonomian kaudella tuhansia huviloita, suurin osa tietysti Kannaksella, mutta osa myös täällä nykyisessä Etelä-Karjalassa. Huvila-asutus luonnollisesti hyödytti monin tavoin paikallistaloutta.” (E-S k 19.7.)

Kulttuurinen muisti aktivoituu ja palaa aikaan, jolloin Karjalan Kannas ja samalla huvila-asutuksestaan kuuluisa Terijoen-alue olivat osa Suomen maantieteellistä aluetta. Kiinnostavaksi sitaatin tekee sen rinnasteisuus nykyisen tilanteen kanssa; maakauppojen kautta syntynyt yläluokkainen venäläisomistus ja siihen suhtautumisen kielteisyys. Aikaan liittyi suomalaisen nationalismin nousu ja kansallinen herääminen, jolla esitetään olevan yhtymäkohta venäläisiin kohdistuvan epäluulon kanssa. Yksi maanmyymisen seurauksiin liittyvä uhka – hintojen kohoaminen – nähdään syynä maattoman väestön yläluokkaa kohtaan tuntemalle vihalle ja kateudelle. Tämä puolestaan näkyy nationalismin nousuna.

”Terijoen huvila-alueilla asui parhaimmillaan 75000 asukasta (muukalaista), joista suurin osa venäläisiä. Asutus oli syntynyt maakauppojen kautta, mutta venäläisväestöön suhtauduttiin epäluuloisesti, jota heräävä kansallinen itsetunto oli omiaan ruokkimaan. Epäluulojen taustalla oli tietenkin uskonnolliset erimielisyydet vuosisatojen takaa, aivan kuten Jugoslavian hajoamissotienkin yhteydessä. Nämä epäluulot johtivat meilläkin sisällissodan jälkeen venäläisväestön karkottamisiin Kannaksen venäläistaajamista. Nykyään silloista toimintaa sanottaisiin etniseksi puhdistukseksi. Suomalaisten Terijoelle luoma palveluiltaan tasokas huvilataajama nousi nopeasti venäläisen yläluokan kakkosasuntojen suosikkikohteeksi ja varmasti se on näkynyt alueen kiinteistöjen ja rantatonttien hintojen nopeana kohoamisena 1900-luvun alkuvuosina. Tämä taas on aiheuttanut paikallisessa maattomassa väestössä luonnollista kateutta ja vihaa, joka oli helppo naamioda kansallisen heräämisen ja nationalismin kaavun alle.” (E-S mp 27.7.)

Kirjoittaja viittaa uskontoon erimielisyyksien rakentajana ja havainnollistaa argumenttia Suomessa tapahtuneiden venäläisten karkottamispäätösten lisäksi Jugoslavian hajoamissodilla. Kirjoittaja tuo esille Puolesta -diskurssille ominaisen vaihtoehdoisen historiankirjoituksen, johon tässä yhteydessä viitataan karkottamispäätöksillä ja niiden rinnasteisuudella etnisiin puhdistuksiin. Näkökulma palaa tarkastelemaan kansallisen historian muistia, ja tarkastelee sitä kriittisessä valossa. Kommentti ei viittaa henkilökohtaiseen kokemukellisuuteen vaan ennemminkin esittää institutionaalisen

muistin epävirallisen puolen ja osan yhteisöllisestä muistista – kerronta pysyy yleisellä tasolla ja aihepiiri on poliittinen, joskin siinä esiintyy me-muotoista yhteisöllistä kerrontaa. Suomalaiset erotetaan venäläisistä kuvailemalla Terijokea suomalaisten luomana, palveluiltaan tasokkaana ja venäläisen yläluokan kakkosasuntojen suosikkikohteena. Suomalainen asettuu tässä pelokkaaksi rahvaaksi ja venäläinen rikkaaksi yläluokkaiseksi, mikä noudattaa tutkimukseni luokittelujen linjaa. Suomalainen esitetään paikkaan kuuluvaksi, venäläinen kuulumattomaksi. Toisaalta kirjoittaja kuvailee Terijoen asukkaita (75 000) kokonaisuudessaan muukalaisiksi – suurin osa heistä kuitenkin mainitaan olleen venäläisiä.

Venäjä halutaan nähdä myös muutoksen kautta. Kulttuurinen muisti viittaa ryssävihaan, mutta aika ja ihmiset muuttuvat. Ja tämä viha halutaan Puolesta -diskurssissa kyseenalaistaa. Venäjä ei ole sama kuin ennen, kuten ei Suomikaan. Venäjän muutos perustellaan kolumneissa erityisesti maan taloudelliseen kehitykseen liittyvillä argumenteilla. Puolesta -diskurssissa taloudellinen rationaliteetti ja hyödyn representaatiot esiintyvät vahvana: Venäjällä ja venäläisillä on rahaa (hyöty). He menestyvät (muutos). Ja he ovat lähellä meitä (geopoliittinen paikka – läheisyys). Taloudellinen rationaalisuus näkyy myös diskurssin sanastossa – budjetti, bruttokansantuote, investointi, inflaatio, varallisuus, metropoli, yhteiskunta- ja talousoppineet.

”Ryssävihan voi tietystä täällä rajaseudulla jotenkin ymmärtää, kun muistaa että sodassa Venäjälle jouduttiin luovuttamaan suuri osa Etelä-Karjalaa. Nyt kuitenkin niin Venäjällä kuin Suomessakin vaikuttavat jo uudet sukupolvet.” (E-S k 19.7.)

”Neuvostoliittoa ei enää ole. Sen raunioilta jatkava Venäjä on kehittynyt ja mennyt paljon isommin harppauksin eteenpäin kuin vielä viime vuosikymmenten alussa monet yhteiskunta- ja talousoppineet edes uskalsivat ennustaa.” (E-S k (pk) 13.7.)

”Venäjä on tänään käytännössä velaton. Valtion budjetti on ylijäämäinen. Vuoden 2007 ensimmäisen neljän kuukauden aikana Venäjän bruttokansantuote kasvoi 7,7 prosenttia ja teollisuus 7,5 prosenttia. Kiinteät investoinnit kasvoivat 19 prosenttia. Inflaatio puolestaan kasvoi hiukan ennustettua nopeammin pääosin elintarvikkeiden hintojen kohoamisen takia, vuosienusteen ollessa 9,0 prosenttia. Henkilökohtaista varallisuutta on alkanut muodostua, ja Venäjän toiseksi suurin kaupunki, Pietari, ei ole tästä poikkeus.” (E-S k 27.7.)

Diskurssin geopoliittinen paikka on sekä maakunnallinen että kansainvälinen. Tärkeää suomalaisille, tai eteläkarjalaisille, olisi tottua tähän kehitykseen, eikä pelätä paikan umpivenäläistymistä, joka nähdään irrationaalisena uhkana. Suomalaisia verrataan eurooppalaisiin, joka on selkeä sisäryhmän viiteryhmä, jotain, mihin halutaan samaistua. Vastapuolena on kuitenkin alueen venäläistymisen pelko, joka näkyy selkeästi Vastaaan - diskurssissa. Venäläistymispelon nostaa kysymykseksi myös media.

”Venäläisistä meiltä löytyy täällä rajan pinnassa mielipiteitä. Kansainvälistymiskehityksessä riittää vielä askelmia, vaikka ryssittelystä on päästy jo vähän eteenpäin”. (E-S k 19.8.)

”Etelä-Karjala on kovin pieni maakunta ja viimeaikaiset väkiluku- ja taloustiedot ovat murheellista luettavaa. Yhtä tärkeää alueen kehitykselle on kuitenkin henkinen ilmapiiri. Tuskin me voimme pärjätä kääntymällä sisäänpäin.” (E-S k 19.7.)

Valtaosa Puolesta -diskurssista rakentuu toimittajien ja kolumnivieraiden luomassa diskurssijärjestyksessä. Sitaateissa heijastuu kuitenkin selvästi ”moraalinen peli” muita diskursseja ja representaatioita kohtaan: ”Levyä ei pystytä vaihtamaan”, ”olisi hölmöä”, ”tuskin me voimme pärjätä kääntymällä sisäänpäin”, ”venäläisistä meillä löytyy täällä rajapinnassa mielipiteitä”. Interdiskursiivisuus luo jännitteitä toimijoiden välille, mutta samalla se toimii yhteisöllisyyttä rakentavana elementtinä. Keskustelujen paikka on selkeästi ”meidän – kirjoittajan ja lukijoiden” Etelä-Karjalassa. Tavoitteena on maakunnallinen hyöty ja yhteisyys.

Puolesta -diskurssissa huoli rakentuu suomalaisten kääntymisestä sisäänpäin ja negatiivisesta henkisestä ilmapiiristä. Suomalaisten nähdään myös suhtautuvan ulkomaalaisiin keskimääräistä kielteisemmin. Kaiken hyödyn nimissä, olisi unohdettava ”ryssäviha”, kateellisuus, jämähtäminen menneeseen ja käännettävä kelkka kohti kansainvälistymistä ja suvaitsevaisuutta. Nämä rakentavat myös sosiaalisia normeja, jotka voivat olla suomalaisuutta jakavia sosiaalisia mittareita (vrt. Suurpää 2002). Ja sosiaalinen normi edellyttää tässä nimenomaan suvaitsevaisuutta. Näin ”moralisoitu toinen” rakentuu suomalaisuuden sisällä, jakaen yksilöt ja yhteiskunnat ”hyviin, avoimiin ja edistyksellisiin” sekä ”huonoihin, sulkeutuneisiin ja taantumuksellisiin”. (mt., 47-48.)

”Olemmeko me jääneet jämähtäneet jonnekin menneisyyteen, emmekä pysty vaihtamaan ”levyä” nykypäivään ja sen tuomiin muutoksiin”. (E-S k (pk) 13.7.)

”Venäjällä on paljon rahaa, jolle se etsii sijoituskohteita. Olisi hölmöä torjua tuo raha pelkästä vanhasta ryssävihasta”. (E-S mp 20.7.)

Puolesta -diskurssi on pitkälti viranomaisten ja asiantuntijoiden rakentama. Sen kehys on institutionaalinen. Mielenkiintoista on suhteen, mihin suuntaan alueen tulisi kehittyä. Tämän 2000-luvun vaihteen ”sivistyneistön” näkemykset eroavat mielenkiintoisesti 1900-luvun vaihteen sivistyneistöstä, jolloin pelkona oli alueen venäläistyminen. Nyt sivistyneistön pelkona on ”rahvaan” venäläisvastaisuus. Puolet ovat vaihtaneet paikkaansa: mielipidegenre reagoi venäläistymiseen ja kokee sen uhkana, kolumnit puhuvat sen puolesta. Ideologisoitu venäläispelko seuraa kansakunnan mikrohistoriaa ja tuo esiin pelon siirtymisen institutionaaliselta tasolta yksilö- ja yhteisötasolle.

5.2.1 Taloudellinen rationaliteetti

Puolesta -diskurssi rakentuu pitkälle venäläisten lisääntyvästä läsnäolosta koituvan hyödyn varaan. Hyöty määritellään pääosin taloudelliseksi pääomaksi: rahalliseksi resursseiksi, kertyväksi rahalliseksi hyödyksi. Hyöty on myös laaja-alaista, jolloin hyödyn kumuloitumisen kautta paikallisen väestön hyvinvointi on vakaammalla pohjalla. Hyödyn nähdään koskettavan kaikkia eteläkarjalaisia, ei vain yrityksiä ja maanomistajia – ”Vaikkei siihen olla totuttukaan” – esiin nostetaan moralisoiva ja normittava viesti. ”Itse näen” korostaa puhujan mielipidettä, ehkä yliveritaisuutta ja asettumista erilaiseen asemaan ilmiöön toisella tavalla suhtautuvien kanssa. Hyötyä perustellaan ideationaalisella tasolla erityisesti taloudellisilla argumenteilla (taloudellinen rationaliteetti). Venäläisten nähdään tuovan myös verotuloja alueelle – vasta-argumenttina myöhemmin piirtyvälle uhkalle kuntatalouden näivettymisestä. Diskurssissa kanssakäyminen venäläisten kanssa rakentaa ”normaaliutta” suhteessa siihen, miten ei tulisi menetellä.

”Tänne tulee kansainvälistä tuulahdusta, vaikkei siihen olla totuttukaan. Itse näen kehityksen positiivisena, sillä se tuo seudulle rahaa maan ulkopuolelta, mistä hyötyvät kaikki, Lehtonen sanoo.” (E-S lj 9.8.)

”Kovan kilpailun takia jokainen kuluttaja hyötyy päivittäin venäläisten ostosmatkailusta, sillä hinnat ovat vähintäänkin kilpailukykyiset. Verotulojen vaikutuksista nyt puhumattakaan.” (E-S k 19.8.)

”Kyllä me eteläkarjalaiset hyödyimme venäläisistä, jotka asuvat osan vuodesta täällä. Meidän kannattaa mieluummin harrastaa venäjän kieltä kuin vastustaa venäläisten tonttikauppoja.” (E-S k 6.7.)

Taloudellinen rationaalisuus näkee siis ulkomaalaisten maakaupat ennen kaikkea aluetta hyödyttävänä mahdollisuutena: lisääntyvänä ostosvirtana, matkailua ja liiketoimintaa yleisesti hyödyttävänä, toivottavana sekä kumuloituvana ilmiönä. Positiivista on venäläisten työllistävä vaikutus. Lisäksi venäläisten lisääntynyt läsnäolo ja meneillään oleva kehityskulku nähdään lehdessä väistämättömänä ja jatkuvana prosessina. Pääkirjoituksessa tuodaan esille kehityksen suunta, jota ei kyseenalaisteta. Näkökulma on vaihtoehdoton. Kirjoitus on nähtävissä ideologisen tason ohjaavana voimana käsillä olevaan käännekohtaan, joka luotsaa aluetta kohti tulevaa. Myös venäläisille lomakohteita markkinoiva Lysak vahvistaa argumenttia venäläistymiskehityksestä.

”Kaakkois-Suomi on joka tapauksessa pikku hiljaa venäläistymässä.” (E-S k (pk) 13.7.)

”Lysakin mukaan pääosa Suomeen mökkilomaa viettämään tulevista venäläisistä tulee Pietarin alueelta. Hän uskoo kysynnän jatkuvan vakaana myös tulevaisuudessa.” (E-S lj 28.7.)

Maakunnallisena mediana Etelä-Saimaa vetää rajoja suhteessa muihin, pitää yllä alueellista yhtenäisyyttä ja rajoja, sekä määrittää myös sitä, mitä on alueellinen, eteläkarjalaisten hyöty. Ja määrittäjänä pääosassa ovat lehden kolumnistit ja lehtijutuissa esiintyvät asiantuntijat. Samalla jatketaan erottautumista, ei uhkan vaan mahdollisuuden kautta, suhteessa muihin maakuntiin. Maakunnat ovat kilpailevassa asemassa keskenään.

”Yhteensä maakunnan kahdessa suurimmassa kaupungissa venäläiset toivat kaupan kassoihin siis yli 15 miljoonaa euroa tammi-heinäkuussa. Se tekee yli kaksi miljoonaa euroa kuukaudessa, eli noin 100 000 euroa per päivä. Näistä luvuista muut maakunnat vinkuvat kateellisina.” (E-S k 19.8.)

Ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvässä keskustelussa pohditaan asian vaikuttavuutta myös muihin aluekehityksellisiin kysymyksiin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Yksi näistä on matkailubisnes ja sen kehittäminen. Tämä tuodaan esille myös lehden pääkirjoituksessa. Toimittaja lähtee perustelemaan venäläisomistajien edustavuutta sillä, että yhtiö on rekisteröitynyt Suomeen ja että sen taustalla on vakavaraisia venäläisiä sijoittajia.

”Keskustelu venäläisomistuksesta sai uutta sytykettä, kun Lomakeskus Saimaanranta perinteisine hotelleineen vaihtoi omistajaa. Nyt yrittäjän rooliin astuu Suomeen rekisteröity yhtiö, jonka taustalla on vakavaraisia venäläisiä sijoittajia.” (E-S k (pk) 17.7.)

Venäläisten suomalaisiin sosiaalisiin normeihin uppoavaa kunnollisuutta halutaan korostaa. Puolesta-puheen lisäksi tyyli on puolustavaa. Keskustelussa viitataan myös meidän, eteläkarjalaisten, sosiaaliturvaan, jota venäläisten ei nähdä rasittavan. Sosiaaliturva-kysymys voidaan tosin nähdä myös yleistävänä hyvinvointiyhteiskunta-kritiikkinä. Venäläisiin assosioidaan raha, jota kuvaillaan metaforisesti eurovirtana. Puolustava puhe olettaa lukijan todennäköisesti venäläisvastaiseksi ja vastaa ajan diskursiiviseen ilmastoon markkinataloutta tukevilla termeillä.

”Kesämökki- ja vapaa-ajan asuntotontteja ostavat venäläiset tuottavat Etelä-Karjalaan merkittävää eurovirtaa... Tämä kaikki merkitsee työtä ja samalla verotuloja yhteiseen tulojakokakkuumme. Venäläiset eivät myöskään rasita kallista sosiaaliturvaamme.” (E-S k 27.7.)

Samalla enemmän kuin venäläisten lisääntyneestä läsnäolosta alueella, rakentuu huoli venäläisten hyödyntämättömyydestä. Suomalaisia suorastaan moititaan tästä. Venäläisistä saatavan hyödyn korostaminen, tuottavuuden ja talouden sanasto ja metaforat ”Rahaa venäläisillä on taskut pullollaan” ovat myös osaltaan rakentamassa kuvaa uusriikkaasta venäläisestä. Uusriikas venäläinen asettuu näin sekä puolesta että Vastaan -diskurssiin. Puolesta -diskurssissa uusriikkaus on jotain, mistä voi hyötyä ja Vastaan -diskurssissa

puolestaan jotain, miltä tulee puolustautua. Näin sama representaatio voidaan tulkita eri tavoin diskursiivisesta näkökulmasta riippuen.

”Jukka Suninen peräänkuuluttaa venäläisten ostovoiman parempaa hyödyntämistä. Erilaisilla venäläiskiinteistöjen isännöintipalveluilla voisi moni eteläkarjalainen työllistää itsensä. – Lisäksi Etelä-Karjalan matkailun tuotteistaminen venäläisille puuttuu kokonaan, hän moittii” ... ”Niiden ympärille liittyvällä ravintola-, majoitus- ja muulla palvelulla voisi kerätä eurot pois. – Rahaa venäläisillä on taskut pullollaan, kun vain tietäisi mihin sen laittaa, toteaa Suninen.” (E-S Ij 15.6.)

”Tosiasia lienee se, että Venäjä ei välttämättä tarvitse meitä, mutta suomalaisten venäläisvastustajien kannattaa miettiä, tarvitsemmeko me Venäjää ja venäläisiä. Suomalaisen yrityselämän puolella johtopäätös on jo tehty. Euro on euro vaikka voissa paistaisi.” (E-S k (pk) 13.7.)

”Euro on euro vaikka voissa paistaisi” pohjautuu sananparrelle ”ryssä on ryssä vaikka voissa paistaisi”. Lause osuu hyvin kuvaamaan myös ajan ideologista muutosta, jota Puolesta -diskurssissa halutaan painottaa. Näihin johtopäätöksiin on tultu lehden pääkirjoituksessa: suomalaisen yrityselämän kannalta venäläisten lisääntynyt läsnäolo näyttäytyy mahdollisuutena, joka on hyödynnettävä ja tämä jokaisen suomalaisen tulisi ymmärtää. Diskurssin ideationaalisella tasolla venäläisten lisääntynyt läsnäolo merkitsee ”taloudellista kultakaivosta” ja maakauppojen nähdään hyödyttävän maanomistajien lisäksi myös kaupankäyntiä ja paikallistaloutta.

5.2.2 Hyväksytty: hyödyllinen venäläinen

Puolesta -diskurssissa pyritään normalisoimaan venäläinen ostaja ja kanssakäyminen rajan molemmin puolin. Hyväksyntä tuodaan esille esimerkiksi erilaisin yhteyksin, joita yrityselämässä on luotu. Lomakylän ostaneen firman toimitusjohtajalla kerrotaan myös olleen yhteyksiä Suomeen veteraanijalkapalloilun kautta. Outoa, vierasta venäläistä tuodaan lähemmäs ja inhimillistetään tuttuuden kategorioiden kautta. Diskurssille haetaan hyväksyntää luonnollisen ”pehmeämmän” toisen kautta. Lehti asemoituu selvästi kauppoja puolustavalle kannalle. Samalla sitaateissa rakentuu juuri alueellinen näkökulma, jonka

sanasto viittaa Saimaan rantoihin – tai vielä rajatummin, yhteisöllistä omistusta korostaen rantoihimme; Etelä-Karjalaan, Lappeenrantaan, Taipalsaareen, Ruokolahteen.

”On aivan luonnollista kehitystä, että venäläiset ovat huomanneet rauhalliset ja puhtaat Saimaan rantamme Etelä-Karjalassa. Sen sijaan, että kauhistelemme ja näemme venäläisten tonttien ostamisen Saimaan rannoilta uhkana, meidän pitäisi nähdä tämä mahdollisuutena.” (E-S k 27.7.)

”Uuden omistajan riveistä löytyy reilusti kokemusta Suomesta ja Etelä-Karjalasta. Yksi Saimaan Loma-Hovin hallituksen jäsenistä on vuosikaudet Lappeenrannassa asunut Tatjana Koponen.” (E-S lj 9.8.)

”M-Industrijalla on jo ennen Taipalsaaren ja Ruokolahden lomakiinteistökauppoja yhteyksiä Suomeen ja Etelä-Karjalaan muun muassa yhteisyrityksen ja veteraanijalkapalloilun kautta.” (E-S lj 21.8.)

Vaikka venäläinen luonnollistetaan diskurssissa, erotetaan heidät kuitenkin selkeästi venäläisiksi, erotuksena meistä ja meidän turvallisista rantatonteistamme. Samalla venäläiset nähdään mahdollisuutena, hyötynä. Hyväksynnässä tulee esiin suvaitsevaisuuden käsite, joka näyttäytyy usein puhuttaessa etniseen vähemmistöön tai yleensä erilaisuuteen liittyvästä hyväksynnästä, paljastaen tietynlaisen alisteisen suhteen ”hyväksyjän ja hyväksyttävän” välille. Venäläinen kategorisoidaan väistämättä toiseksi, vaikka suhtautuminen olisi myönteistäkin. Lisäksi toiseutta edustavat ihmiset suvaitaan aina jonkinlaisena, jolloin valtakulttuuri joka tapauksessa määrittelee ne sosiaaliset normit, joihin venäläisten (maahanmuuttajien) tulee integroitua. Eläminen yhteisössä tai yhteiskunnassa sisällyttää tiettyjä velvoitteita, ja tätä kautta keskustelu palautuu jälleen hyötyyn. (Suurpää 2005, 41-68.)

”Venäläiset ostavat itselleen mielenrauhaa turvallisilta rantatonteiltamme.”...”He tulevat tänne, koska kokevat tämän maan hyväksi ja turvalliseksi. Pian he myös oppivat asioita, jotka voivat olla vain hyväksi maallemme. Yksi tuntemani venäläissyntyinen nainen on asunut täällä jo useita vuosia. Hän kertoi, miten heille koulussa ja kotona kerrottiin kauhutarinoita Suomesta ja suomalaisista, ja kuinka hän nyt parhaansa mukaan korjaa näitä oppeja aina tilaisuuden tullen.” (E-S mp 4.8.)

” – ja heistä voi kehkeytyä myös kunnan veronmaksajia, ei vain ostosmatkailijoita” (E-S lj 15.6.)

Hyväksynnälle muodostuvat näin tietyt normit, jonka raameissa toinen hyväksytään. Institutionaalinen hyväksyntä voidaan kuitenkin erottaa henkilökohtaisesta. Omakohtainen kokemus tuo representaatiolle henkilökohtaisuuden tunteen nostaten havaintoja alhaalta ylöspäin, mikrotasolta makrotasolle. Empatian tunne, toisen nahkoihin asettuminen, tulee hyvin esiin yllä olevassa sitaatissa. Epävirallinen, kokemuksellinen tieto nousee virallisen, kuvailevan rinnalle. Sosiaalinen ja kulttuurinen etäisyys kirjoittajan ja venäläisen välillä lyhenee. Henkilökohtaisuus tulee parhaiten esiin mielipidegenressä ja institutionaalisuus puolestaan kolumni- ja uutisgenressä.

Venäläisten ostajien taustoja ja ”kunnollisuutta” perustellaan verojamaksavien kansalaisten ohella talouselämän status-arvoilla: ostajat ovat korkeassa asemassa, yhtiöt ovat menestyviä ja vakavaraisia. Toiminta on suurta ja kunnioitusta herättävää. Tarve perustella ostajien ”hyvyyttä” ja puolustaa venäläissijoittajia on edelleen ilmeinen. Jutussa on mainittu myös avoin ja rakentava tiedotuspolitiikka, joka muiden hyvyys-asetelmien rinnalla kertoo vuoropuhelusta Vastaaan -diskurssiin, venäläisyyden herättämiin negaatioihin ja kielteisiin asenteisiin. Nämä puolet on nostettu esille, sillä näillä halutaan vastapuolen representaatioihin vastata.

”Ostaja Dmitri Tarasov on tietävästi kuulunut öljy-yhtiö Lukoilin johtajistoon.” (E-S lj 12.7.)

”Hotelli Saimaanrannan omistaja on iso pietarilainen rakennusfirma.”...”Vuonna 1993 perustettu M-Industrija on yksi merkittävimpiä pietarilaisia rakennusalan yrityksiä. Sen työntekijämäärä on kasvanut viimeisten kolmen vuoden aikana 570:sta kahteen tuhanteen.” (E-S lj 21.8.)

”Palkinnon perusteluissa Behbudov mainittiin yhdeksi Venäjän parhaista yritysjohtajista, joka on kyennyt merkittäviin saavutuksiin ja vakaaseen toimintaa siirtymätaloulosuhteissa. Lisäksi yhtiö sai tämän vuoden alussa venäläisen rakennusalan lehdeltä Stroitelnyi Jzhonedelnikiltä Pietarin parhaan rakennusalan yrityksen palkinnon avoimen ja rakentavan tiedotuspolitiikkansa ansiosta.” (E-S lj 21.8.)

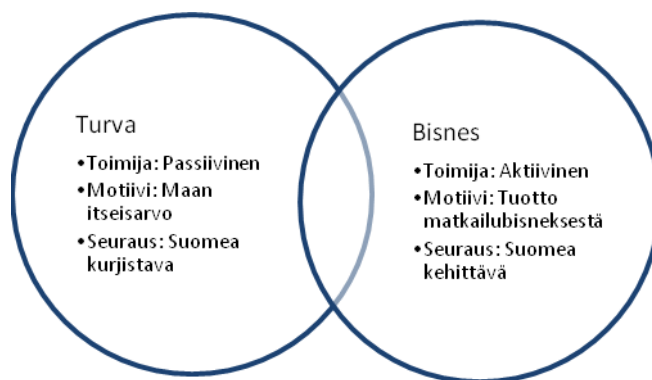
Kuvaillun hyötypuheen, luonnollistamisen, puolustamisen ja uusrikas-representaatioiden lisäksi lehden toimituskunta lähtee erikseen tyypittelemään venäläissijoittajia samalla kun pohditaan syitä venäläisten lisääntyneelle kiinnostukselle ostaa maa-alueita ja kiinteistöjä Suomesta. Näistä ensimmäinen sijoittajatyyppejä hakee turvaa. Rahat sijoitetaan maa-alueeseen, koska siitä arvo ei katoa. Näkökulma on materialistinen verrattuna Vastaaan -diskurssissa esiintyvään näkökulmaan, jossa venäläisten viitataan näkevän maan pyhänä, minkä vuoksi he eivät myöskään myy maata ”ulkopuolisille”. Venäläinen asemoidaan kuitenkin passiiviseksi toimijaksi alueella, sijoittamisen arvo nähdään jo olemassa olevana itsessään, eikä edellytä kehittämistä tai aktiivisuutta kuten toisessa sijoittaja-diskurssissa.

”Siellä missä suomalainen näkee traagisen hotellin ja riskialttiin sijoituskohteen, venäläinen näkee jotain ihan muuta. Esimerkiksi turvaa.”...”Heillä ei ole edes tarkoituksena luoda suurta liiketoimintaa vaan sijoittaa sellaiseen, mistä rahat eivät katoa, Kesälahti sanoo.” ... ”Ei kiinteistö ole välttämättä lainkaan kiinnostava, selittää Kesälahti. – Arvo on siinä maassa ja ranta-alueessa. Tottakai on sääli, jos olemassa oleva rakennus pääsee hunningolle. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että joillekin näistä sijoittajista rakennuksilla ei juuri ole merkitystä. Kun rahat on saatu turvaan, ne ovat siinä, kunnes keksitään jotain uutta.” (E-S lj 22.7.)

”Imatran seudun kehitysyhtiön johtaja Veli-Matti Kesälahti sanoo, että osa venäläissijoittajista ei etsi suuria tuottoja eikä ole kiinnostunut liiketoiminnasta. Kesälahden mukaan venäläiset etsivät turvallista ja vakaata sijoituskohtetta, josta raha ei katoa. Kohteissa kiinnostaa ainoastaan maa, jonka arvo nousee varmasti.” (E-S lj 22.7.)

Toinen sijoittajatyyppejä sijoittaa bisnekseen. Diskurssi on selkeän markkinaorientoitunut: sijoittaminen on jotain mistä voidaan saada tuottoja, kerryttää taloudellista pääomaa. Aktiivinen sijoittajatyyppejä suhtautuu toimintaan vakavasti, ja hänet asemoidaan toiminnalliseksi. Toisin sanoen sijoittamisen syy löytyy ennen kaikkea matkailubisneksen kehittämisestä, ei jo olemassa olevana maa-alueeseen kiinnittyneenä itseisarvona.

”Toinen sijoittajatyyppejä on liikkeellä vakavissaan kukoistava matkailubisnes mielessään. Sellaiselle sijoittajalle Saimaan rannat ovat toivoa täynnä. – Lomakeskuksia voidaan ostaa halvalla, kehittää ja saada siitä hyvä tuotto, sanoo Suomalais-venäläisen kauppakamarin toimitusjohtaja Mirja Tiri.” (E-S lj 22.7.)



Kuvio 5. Venäläissijoittajat

Kuvio tiivistää lehdessä esitetyt venäläissijoittaja-tyypit. Turvaa hakeva sijoittaja on passiivinen toimija, joka investoi Suomeen maan vakaan ja turvallisen maineen takia. Maalla on itseisarvoa, koska siihen sijoitettu arvo ei laske. Suomelle vaikutus on taas negatiivinen, koska sijoitettu pääoma ei hyödytä muuta yhteiskuntaa – toimintaa ei kehitetä kuten bisnes-tyypissä. Bisnes-sijoittajan toimijuus on aktiivinen ja hän haluaa rahoilleen muutakin vastiketta kuin turvaa. Idea on paikallaan pysymisen sijaan kehittämisessä. Tuotto saadaan matkailubisneksestä ja hyötyjänä nähdään koko Etelä-Karjalan alue.

5.2.3 Moralisoitu: kateellinen ja ennakkoluuloinen suomalainen

Keskustelussa ei kuitenkaan rakenneta kuvaa vain venäläisistä, vaan myös suomalaisista – tyyppitellessämme venäläisiä, voimme nähdä suomalaisen heijastuvan taustapeilistä. Puhuessamme toisista paljastamme aina jotain myös itsestämme. ”Puolesta” argumentoijat pohtivat lehden sivuilla suomalaisuutta, ja käyvät moraalikeskustelua suomalaisten mentaliteetista: ollaanko täällä kateellisia vai ahneita ja hyväuskoisia. Sekä hyväksyvässä että torjuvassa suhtautumisessa esitetään aina jostain näkökulmasta moralisoitu suomalainen, josta argumentoidaan suhteessa oikeaksi katsottuun sosiaaliseen normiin.

Idän uhkan sijaan diskurssi on kääntynyt itää myötäileväksi. Kun aiemmin itää vastaan puolustauduttiin, nyt sen puolesta puhutaan. Suomalaisten ennakkoluuloisuus hämmentää ja masentaa. Kateellisuus kuvataan perisuomalaiseksi luonteenpiirteeksi, ”aidoksi ja puhtaaksi, periytyväksi” suomalaiseksi ominaisuudeksi. Luonteenpiirre yleistetään ja samalla moralisoidaan myös muita mainittuja mentaliteetti- ja piirteitä: venäläisvastaisuutta ja

katkeruutta. Suomalaisia arvostellaan lisäksi siitä, että raha kelpaa niin kauan kuin se ei ole venäläistä, rahallekin lyödään etninen leima.

”Kansalaiskeskustelu on ollut hämmentävää – monien mielestä jopa masentavaa. Sellaiseksi sen tekee läpinäkyvä venäläisvastaisuus, katkeruus ja kateus. Onko perinteinen ryssäviha löytänyt väylän nousta esille?” (E-S k (pk) 13.7.)

”Raha kelpaa niin kauan, kuin se ei ole venäläistä. Olisiko kyse perisuomalaisesta kateudesta? Miksi sana uusrikas herättää niin negatiivisia mielleyhtymiä?” (E-S k 9.7.)

Kansalaiskeskustelu asetetaan vastakkaiseksi lehden ajamien näkökulmien kanssa. Suomalaisten tulisi muuttua parempaan suuntaan. Satu Apo (1996) on viitannut julkisessa keskustelussa käytyyn suomalaisten uudistamispuheeseen, jossa on ikään kuin jäänyt levy päälle 1800-luvulta, jolloin vallalla oli snellmanilainen ”pienen kansan turva on sivistyksessä” -ajattelu. 1980- ja 1990-luvuilta lähtien ohjaimiin ovat vain näyttäneet tarttuvan markkinavoimat ja media.

Mielipidemittauksiin viittaamisella haetaan vahvistusta lehden esittämälle näkökulmalle. Jälleen suomalaisiin painetaan moraalinen merkki – negatiivisuus – verrattuna muihin eurooppalaisiin kansoihin. Näkökulma heijastaa klassista määritelmää sivistyneestä lännestä ja barbaarisesta idästä. Suomen sivistykselliseksi tavoitteeksi nähdään korkeakulttuurinen länsi, jonka sivistyneeseen kulttuuriperheeseen Suomen ei ole nähty kuuluvan muun muassa sen lyhyen historiansa takia. Asetelma seuraa myös kulttuurievolutionismin ihannetta, jossa ylimpänä ovat eurooppalaiset säätyläiskansat ja alimpana alkukantaiset luonnonkansat: suomalaisuutta kritisoivassa evolutionistisessa ajattelussa suomalaisia verrataan sivistyneempiin kansoihin ja eron löydyttyä yleistetään se usein huonommuudeksi. (Apo 1996, 21.)

”Miksemme me suomalaiset voisi olla avarakatseisia ja heittää romukoppaan täysin järjettömät ennakkoluulot, jotka vain kielivät venäläispelosta ja kateudesta? Emmekö voisi oppia koko ajan kansainvälistyvässä maailmassa suhtautumaan naapureihimme, venäläisiin, luontevasti?” (E-S k 27.7.)

”Useiden mielipidemittausten mukaan meillä suomalaisilla on keskimäärin kielteisempi kuva Venäjästä kuin muilla Euroopan kansoilla. Tämä liittyy myös osaltaan siihen, että

suomalaisten voidaan yleisestikin katsoa suhtautuvan ulkomaailmaan negatiivisemmin kuin muiden Euroopan kansojen.” (E-S k 27.7.)

Ja suomalaisia kehoitetaan muuttumaan: ”Miksemme me suomalaiset”, ”Emmekö voisi”. Diskurssi seuraa tätä päivää. Kansainvälistyvässä maailmassa ei ole sijaa peloille tai etniseen ryhmään kohdistuville ennakkoluuloille. Sosiaalinen normi odottaa kansalaisilta luontevuutta ja joustavuutta suhteessa muihin kansoihin ja kulttuureihin. Diskurssi ajaa eurooppalaisen ja kansainvälisen kansalaisuuden käsitettä. Samalla me-kerronnalla luodaan yhteenkuuluvuuden ja samaistumisen tunnetta ja tunnelmaa.

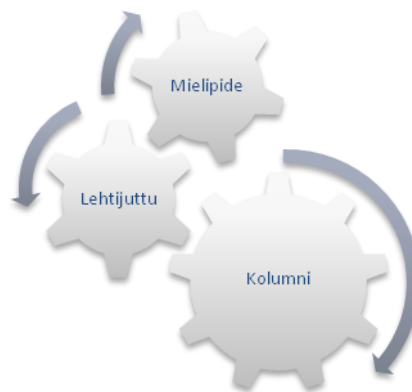
5.2.4 ”Euro on euro vaikka voissa paistaisi”

Puolesta -diskurssi puhuu myönteisen suhtautumisen puolesta ulkomaalaisten maanomistusoikeuteen liittyvässä keskustelussa. Kulttuurinen muisti luo diskurssille positiivisen Venäjä-kuvan ja raja-alue tuodaan esille perinteisenä kylpylä- ja matkailualueena. Muisti on pitkälti institutionaalista, kansallisen historian muistikerrontaa, joskin se myös kyseenalaistetaan. Yhteisöllisen muistamisen muotoja esiintyy poliittisen ja kansallisen rinnalla.

Ajallinen painotus diskurssilla on tässä päivässä. Suomi nähdään nyt osana Euroopan unionia ja osana kansainvälistä yhteisöä. Kansainvälisyys on toivottavaa, alueen kääntymistä sisäänpäin pelätään. Näkökulmaan iskee moraalinen viesti – suomalaisuuden sisällä erottaudutaan ennakkoluuloisten ja suvaitsemattomien, ja kansainvälisten ja avarakatseisten kansalaisten välillä. Meihin ja muihin identifioitumisen raja kulkee suomalaisuuden sisällä. Diskurssi kutsuu sisäistämään moton ”euro on euro vaikka voissa paistaisi”. Raja venäläisiin tulee myös esille ja venäläisen ”luonnollistamisesta” ja rajan pehmentämisestä huolimatta venäläinen erotetaan toiseksi – kategorisoidaan suvaitsevaisuuden kautta ja erilaisuutta tarkastellaan suomalaisesta viitekehyksestä käsin, jolloin venäläinen myös hyväksytään tietynlaisena, hyödyllisenä. Venäläisellä tulee olla sosiaalisen normin mukaisia ominaisuuksia, joita tässä perustelee taloudellinen rationaliteetti. Etnistä rajaa kuitenkin liudennetaan ja haetaan yhtymäkohtia kansallisuuksien välillä. Toimijoita halutaan lähemmäs.

Taloudellinen rationaliteetti, hyötypuhe, venäläisten lisääntyneessä läsnäolossa piilevät mahdollisuudet hallitsevat diskurssin linjaa. Taloudellisen rationaliteetin kautta rakennetaan myös venäläisten moraalinen oikeus omistaa maata ja asua alueella. Maa esiintyy keskustelussa taloudellisena resurssina, johon kannattaa sijoittaa sen vakauden ja arvon takia. Maahan ei liity näin vahvaa kulttuurista symboliarvoa, eikä historiallista muistia. Lisäksi omistaminen koetaan yksityiseksi, ei kollektiiviseksi asiaksi. Nationalistinen ”isänmaa” -ajattelu koetaan diskurssissa vieraaksi ja vanhanaikaiseksi.

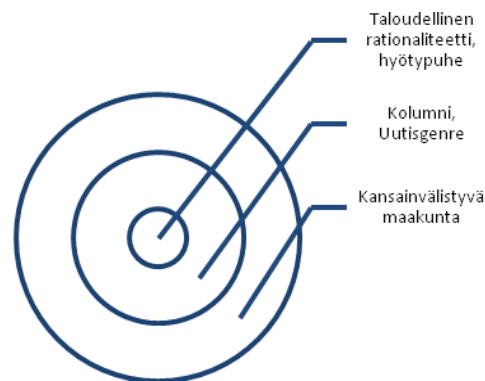
Puolesta -diskurssilla on myös voimakas, institutionaalinen ohjaava normi. Maakunnan ja Suomen suuntaa ohjataan erilaisten kolumnivieraiden, asiantuntijoiden, lehden toimittajien kautta. Diskurssin genresuhteet näkyvät alla olevassa kaaviossa. Vaikka vahvimmat argumentit ulkomaalaisten omistusoikeuden puolesta luodaan kolumni -genressä, ovat uutisgenre ja mielipidekirjoituksetkin osaltaan mukana vahvistamassa diskurssin linjaa. Representaatiot elävät vuorovaikutuksessa sekä Puolesta -diskurssin sisällä että suhteessa Vastaan -diskurssiin. Mielipiteet saavat vaikutteita niin kirjoittajan henkilökohtaisista näkemyksistä kuin ympäröivästä sosiokulttuurisesta kontekstista. Diskurssi prosessoituu, elää ajassa ja paikassa, muuttuu niiden mukana.



Kuvio 6. Genresuhteet. Puolesta -diskurssi

Kansainvälistymisen lisäksi diskurssi korostaa alueellisuutta, me-kerronta rajaa suhdetta muihin maakuntiin. Sosiokulttuurinen järjestys muodostuu tästä kontekstista ja ohjaa tutkimuksessa relevanttien käsitteiden, kuten kulttuurisen muistin, symbolisen ja konkreettisen rajan, maan ja sen omistamisen sekä Venäjä-suhteiden ymmärrystä. Diskurssijärjestys muodostuu yllä kuvatun mukaisesti pitkälti kolumni- ja uutisgenreissä, ja vahvistuu ulkopuolisten diskurssijärjestysten esiintyessä lehden toimituskunnan rinnalla.

Diskurssin tekstuaalinen muoto seuraa pitkälti väitelauseiden logiikkaa. Tyyli on muodollista ja asiantuntevaa. Tietoa faktuaalistetaan, jolloin hyötypuhetta tukevat argumentit esitetään totena ja itsestäänselvytenä. Tekstin ideationaalinen taso heijastaa taloudellisen rationaliteetin sanamuotoja ja sen interpersonaalinen taso identifioi toimijat kansainvälisiksi ja avarakatseisiksi pitkälti negaation kautta, eli ”millaisia meidän ei tulisi olla”. Diskurssiin yhdistyy lisäksi aluekehitykselle katsottuja edullisia teemoja, kuten lisääntyviä verotuloja, matkailun ja työllisyyden kehittymistä, sekä lisääntyviä ostosmahdollisuuksia.



Kuvio 7. Diskursiiviset kehät. Puolesta -diskurssi

5.3 Vastaaan

Vastaaan -diskurssi rakentaa ajallisen kehyksen vahvasti Suomen historiaan ja sotiin. Kulttuurinen muisti aktivoituu venäläisistä puhuttaessa: myyminen nähdään moraalisenä vääryytenä ajatellen esimerkiksi sotiamme veteraaneja. Sotaa kuvataan voimakkailla kielikuvilla – esimerkiksi taisteluita nimitetään tulihelvetiksi.

”Mitähän sotiamme tulihelvetissä taistelleet sotilaamme olisivat ajatelleet Suomen myymisestä?” (E-S mp 3.8.)

Diskurssissa Suomi on myynnissä kokonaisuutena. Tämä korostaa omistamisen kollektiivisuutta: omistaminen ei ole yksityinen asia. Suomi on suomalaisten kansallisuusomaisuutta, joka ei voi olla kaupan. Kyseessä on isänmaa – maa, johon liittyy ajatus omasta maasta ja kotimaasta – ei mikä tahansa maa. Myytyä maata kuvataan myös armaaksi, kauneimmaksi paikaksi, rannaksi, maisemalliseksi hienoksi paikaksi, jota on verellä puolustettu. Metaforisesti maasta puhutaan isänmaana ja Saimaan rantoina. Ranta

voidaan yhdistää myös topeliaaniseen kansalliskuvastoon, isänmaanrakkauden kohteeksi, erilleen vuorovaikutteisesta ja muuttuvasta arkiympäristöstämme. Samalla maisemassa korostuu luonnon kauneus ja siinä piilevä potentiaali. (vrt. Häyrynen 2005, 34.)

Sanasto on tunteikasta, jopa runollista. Veri viittaa kuolemaan, uhrauksiin, jota maan puolesta on tehty. Kirjoittaja vetoaa lukijan historiankuvaan, moraaliin ja kyseenalaistaa sen: ”eikö enää muisteta?” Diskurssi palaa myös Karjala-keskusteluun. Karjalaa nostalgisoidaan ”Suomelta pakko-otetuksi ja kauniiksi”. Tunneassosiaatiot korostuvat, tunnemuisti aktivoituu ja historiallinen ”uhri-asetelma” voimistuu, minkä pohjalta myös nykypäivän toimintaa moralisoidaan.

”Olemme myyneet ja myymässä hyvää vauhtia armasta isänmaatamme kauneimmilta paikoilta vesien rannoilta ja muilta maisemallisesti hienoilta paikoilta uusrikkaille venäläisille, naapureillemme, joilla olisi itsellään kauniita paikkoja asuntojen ja huviloiden rakentamiseen esimerkiksi Suomelta pakko-otetun kauniin Karjalan alueelle. Rahanahneus on iskenyt nykysuomalaisiin. Eikö enää muisteta, että isoisämme ja isämme ovat verellään puolustaneet tätä maata, joka on vielä itsenäinen ja jonka nimi on Suomi.” (E-S mp 17.8.)

Isänmaan myyminen koetaan loukkaavana niiden kohdalla, joiden moraalit ei ole ”ostettavissa”, eli joille isänmaa on arvo sinänsä. Isänmaarakkaus on merkinnyt myös omista haluista ja nautinnoista vapautumista. Etusijalle on tullut asettaa yhteinen hyvä, rakkaus isänmaahan ja Suomen kansaan. Myös tämä on ollut osaltaan vaikuttamassa maan ymmärtämiseen kollektiivisena käsitteenä. Kaiken yhtenäisyyden ylläpitäjänä on ollut ihanne isänmaasta, joka kohosi tavallisen arkipäiväisyyden yläpuolelle. Alla kirjoittaja rinnastaa itsensä kovia kokeneeseen kansanosaan, veteraanipolveen ja sotaan, sekä vetoaa lukijan omatuntoon ja moraalikäsitteeseen.

”Keskeisin seikka Suomen maa-alueiden myymisessä on siinä, että tällaiset toimet loukkaavat kaikki niitä, jotka katsovat, että isänmaa ei ole kaupan tai joilta sitä viedään ’nenän edestä’” ... ”Tällainen maamme holtiton myyminen, erityisesti suurvallalle, loukkaa meitä siirtokarjalaisia ja isänmaansa pelastanutta veteraanipolvea, kovia kokenutta kansanosaa, jonka teot eivät koskaan himmene.” (E-S k 3.8.)

Isänmaahan ja suomalaiseen kansallishistoriaan viitataan myös marsalkka Mannerheimin päiväkäskyllä (13.3.1940). Siirtokarjalainen kirjoittaja kuvaa tätä marsalkan Suomen kansalle laatimana testamenttina ja kehottaa nykysuomalaisia perehtymään siihen. Marsalkka Mannerheim on nähty myyttisenä ja kunnioitettuna hahmona suomalaisessa sotahistoriassa. Hänet nähdään pelastajana ja vapauttajana, kansanystävänä aristokraatti taustasta huolimatta (Löppönen 2008).

”Nykysuomalaisten on perehdyttävä Suomen kansan suuresti kunnioittaman marsalkka C.G. Mannerheimin talvisodan päätyttyä antamaan päiväkäskyyn (13.3.40). Se on Mannerheimin Suomen kansalle laatima testamentti, joka on meidän historiassamme ylevintä sanomaa:

Kohtalomme on kova, kun meidän on pakko jättää vieraalle rodulle, jolla on toinen maailmankatsomus ja toiset siveelliset arvot, maa, jota vuosisatoja hiellä ja vaivalla olemme viljelleet. Meidän on lujin käsin käytävä rakennustyöhön voidaksemme alueilla, jotka ovat jäljellä, valmistamaan kodin niille, jotka ovat joutuneet kodittomiksi, ja paremmat toimeentulomahdollisuudet kaikille. Ja meidän on oltava niin kuin ennenkin valmiina puolustamaan pienempää isänmaatamme samalla päättäväsyydellä ja voimalla, jolla olemme puolustaneet jakamatonta isänmaata”. (E-S k 3.8.)

Päiväkäskyssä viitataan ajan kuvan mukaisesti rotuun, sekä venäläisten erilaiseen maailmankatsomukseen ja toisiin siveellisiin arvoihin, minkä kautta venäläiset erotetaan suomalaisista. Rotu-käsitteessä kansojen erilaisuus nähdään biologisena, perinnöllisenä ominaisuutena, jota ei voi rakentaa tai luoda vaan joka on ”luonnollista erilaisuutta”. Vertauksena käsite on hyvä erottaa kansakunnasta, johon assimiloituminen on mahdollista. Vieras rotu voi ainoastaan ”saastuttaa”, tehdä puhtaasta likaista, ja rodut tulisi pitää kaukana toisistaan. Bauman (1997, 219) puhuu myös rasismista ja assimilaation eroista, kuinka ne ovat kuin toistensa ääripäät, mutta kumpuavat samasta lähteestä, nationalismista alkujuurilta. Jos assimilaatio haluaa sulauttaa, tehdä vieraasta tutun, pyrkii rasismi puolestaan sulkemaan ulkopuolelle, vetämään rajan tutun ja vieraan välille. Rajojen vedon välttämättömyys johtuu halusta pitää keskus muuttumattomana, puhtaana, koskemattomana. Nämä molemmat nationalismista puolet ovat kuitenkin jatkuvasti läsnä, ”kannustamassa” toinen toisiaan. Mielenkiintoista onkin, miten nämä erontekojen rajat ovat tunnistettavissa. Missä yhteydessä vieras erotetaan meistä ja millä tavoin erottelu tehdään?

Vastaan -diskurssia rakennetaan myös maanostajaa, eli venäläistä, mystifioiden. Sodan kulttuurisen muistin ollessa yhä määrittelyasetelmien ytimessä näkyy nykytoiminta salamyhkäisenä, ”naamioituna pahana”. Tankit ovat vaihtuneet maastureihin ja Lexuksiin, Suomeen tullaan rahan voimalla ja tähän arvorigistiriitaan moraalikin pureutuu: paha tulee tänne nyt punaista mattoa pitkin, arvovieraana. Patrioottisesta isänmaa-näkökulmasta tätä ei voi hyväksyä: tyyli on ärsyyntynyt. Diskurssin tyyllisten ominaisuuksien lisäksi ”Suomi takaisin suomalaisille”-representaatio vahvistaa yksi maa–yksi kansa -näkemystä, eli ihmisten etnisyyteen liittyvää nationalistista erottelua.

”Ennen tänne yritettiin tulla tankeilla, nyt tullaan kauppiaiden ja jobbareiden levittämää punaista mattoa pitkin maastureilla ja Lexuksilla. Tekisivät ulkomaiset kauppakelijat vaan äkkiä massiivisia kaiken alan kauppvoja niin paljon Venäjän puolelle, ettei tarvitsisi Suomeen tulla pröystäilemään. Suomi takaisin suomalaisille. Joku tolkku täytyy löytyä kaikkeen, myös liikenteeseen, mutta eihän tällaiset Matit ja muut Suomen johtajat uskalla ottaa kovempia otteita Venäjää vastaan. Nyt vaan kuritetaan tyhmää kansaa kaiken maailman terveystoimilulla. Onpahan huomio pois tärkeämmistä asioista.” (E-S mp 19.7.)

Kansallisen historian muisti ja moraalinen paha-käsitys venäläisistä korostaa edelleen nykypolitiikan ristiriitaisuutta. Ilmaisuuksissa ”Matit ja muut Suomen johtajat” kyseenalaistaa johtajien arvovallan. Heidän poliittista pätevyyttä epäillään viittaamalla uskalluksen puutteeseen sekä huomion kiinnittämiseen epäolennaisiin seikkoihin. Poliitiikan uskottavuutta epäillään. Keskustelu politisoituu, keskeiseksi toimijaksi asemoidaan valtio, kirjoituksella yritetään herättää lukijan omatuntoa. Kritiikki palaa valtion reagoimattomuuteen: miksi ei tehdä mitään? Syytettynä eivät siis ole ainoastaan venäläiset vaan myös suomalaiset, jotka eivät osaa ajaa kansallista etua.

Diskurssin keskeisiksi elementeiksi muodostuvat (kulttuuri)historiallinen muisti, venäläisen mytologisoiminen pahaksi, ”oikean ja väärän” suomalaisuuden erottaminen toisistaan, valtion arvovallan kyseenalaistaminen ja nyky-Suomen rappiollinen moraalinen, johon vastataan rakkaudella isänmaata kohtaan. Arvorigistiriita korostuu rahan vallan ja patrioottisten näkemysten välillä. Maailmankatsomus edellyttää tietyn järjestyksen säilymistä. Asiat ovat hyvin, kunhan ne pysyvät ennallaan. Argumentteja puolustetaan isänmaanrakkaudella. Eihän ole väärin rakastaa?

”Loppupeleissä ratkaisee tässä elämässä ihan muut asiat kuin raha!” ”Kansallisessa tietoisuudessa ja rakkaudessa ei liene mitään tuomittavaa. Minun kotimaani on Suomi, ei raha!” (E-S mp 22.8.)

Rakkaus ja sen julistaminen voi liittyä myös niin kutsuttuun vihan politiikkaan. Vihaa voi sisältyä narratiiveihin, kun subjekti on vaarassa vahingoittua jonkun kuvitellun toisen toimesta. Toiseus uhkaa kuvitelluiden yksilöiden oikeuksia ja kuvitellun kansakunnan maaperää. Toiset ovat tulleet alueelle niin, että heistä on muodostunut uhka. Kaikkea tätä ympäröi menetyksen pelko, johon viha vastaa ”suojaamalla”, vetämällä rajat meidän ja muiden välille, niin yksilöllisellä kuin yhteisöllisellä tasolla. Tunteet muodostuvat osaksi sosiaalista normistoa, eivätkä ole vain olemassaolomme psykologinen ulottuvuus. (Ahmed 2004.)

Historiaan nojautuvien tunnepitoisten representaatioiden ja valtioon kohdistuvan arvostelun lisäksi Vastaan -diskurssille haetaan kosketuspintaa nykypäivästä ja niistä maista, joissa ulkomaalaisten maanomistusoikeutta on rajattu. Ruotsiin viitattaessa käytetään metaforaa kansa(n)koti, jolla viitataan ruotsalaista yhtenäisyyttä korostavaan hyvinvointiyhteiskuntaan. Käsite on konservatiivinen ja patriottinen, ja se voidaan rinnastaa suomalaiseen hyvinvointiyhteiskunta- ja isänmaa-käsitteisiin – joista erityisesti jälkimmäinen rytmittää merkittävästi Vastaan -diskurssia. Huomioon ei vastaavasti oteta aiemmin esitettyä argumenttia siitä, että EU-alueella omistusoikeutta ei pääsääntöisesti rajata vaan EU-periaatteeksi nostetaan vastavuoroisuus, mitä ei voida havaita suhteessa venäläisiin. Kyse on selkeästä diskursiivisesta valinnasta.

”Sveitsistä, Itävallasta, Ruotsista tai Norjasta venäläinen ei voisi ostaa maata. Ahvenanmaakin säilyttää erikoisasemansa tiukalla rajoituksella koskien maanostoa vain kotiseutuoikeudella.” (E-S mp 15.8.)

”Seurataan vaikkapa Ruotsin esimerkkiä. Siellä EU:n ulkopuolelta ei voi pääsääntöisesti ostaa kansakodin kiinteistöjä. EU:n periaatteisiin kuuluu vastavuoroisuus. Suomalaisten on lähes mahdotonta ostaa Venäjältä maa-alueita.” (E-S mp 5.7.)

Vastavuoroisuuden kritiikissä suomalaisilla ei nähdä olevan yhtäläisiä mahdollisuuksia ostaa maata Venäjältä, missä maanomistus on vaikeaa myös itse venäläisille. Asetelma

vahvistaa kulttuurista eroa – vika ei kulminoidu venäläisiin vaan Venäjään tai venäläisyyteen. Ero syventyy kulttuuriseksi, kulttuurissa olevaksi, yhteiskunnalliseksi, ja raja vahvistuu meidän ja muiden, maiden ja kansallisuuksien välillä. Näin venäläinen pysyy myös etäällä. Vastavuoroisuuden puute liitetään myös muihin yhteiskunnallisiin, maiden välillä havaittuihin epäkohtiin, kuten rajaliikenteeseen. Kysymys on kansallisoikeudesta: miksi toisilla on mahdollisuus ostaa, jos meillä ei ole. Miksi toisilla on oikeus käyttäytyä eri tavoin?

”Asia ei olisi mikään ongelma, jos veli venäläinen toimisi samoin kuin suomalaiset. Vaan meneppä ostamaan maata naapurifederaatiosta niin huomaat, mitä tapahtuu.” (E-S mp 19.7.)

”Maanomistussuhteet, kehittymätön ja sekava lainsäädäntö, olematon omaisuuden suoja ja patriotismi estävät kaupankäynnin. Vaikeaa se on venäläisillekin.” (E-S mp 22.6.)

”Samalla tavalla rajaliikenteestä me maksamme kulut, mutta naapuri ei maksa. Kiinteistöissä vain toisinpäin: me emme voi ostaa, mutta naapuri voi ostaa.” (E-S mp 20.8.)

Historiasta kumpuava epävarmuus ja epäluuloisuus sekä nykypolitiikassa koettu epäoikeudenmukaisuus rakentavat diskurssin ajallisen ja paikallisen ulottuvuuden. Painotus on selvemmin menneessä, kulttuurinen muisti kulkee vahvasti mukana ja yhdistyy nykyisyyteen: tapaan reagoida outoon ja vieraaseen, vaikka toisaalta kuitenkin historiallisesti tuttuun ja läheiseen, Venäjään. Kiinnostavaa on, että niinkin lähellä kuin Venäjä on ja niin pitkä historia kuin sen kanssa on jaettu, tietty etäisyys on venäläisiin ja venäläisyyteen säilytetty ja säilytetään aineistossani edelleen. Venäläisyyteen liittyy myyttisiä ulottuvuuksia, jotka tekevät siitä uhkaavan ja jollakin tapaa käsittämättömän. Pelkona on järjestyksen menettäminen, joka synnyttää tarpeen kontrolloida ja hallita tapahtumia. Epävarmuus ja ennakoimattomuus tulevat sietämättömäksi. Tällaiset piirteet ovat Baumanin (1997, 115, 226) mukaan tyypillisiä modernille ajalle. Nationalismin aate kaipaa tuekseen vahvaa valtiota säilyttääkseen tehokkuutensa.

5.3.1 Isänmaallinen rationaliteetti

Isänmaallinen rationaliteetti selventää Vastaa -diskurssin toimintalogiikkaa. Rationaliteetti korostaa valtion merkitystä järjestyksen ylläpitäjänä. Valtion kautta se myös oikeuttaa olemassaolonsa. Valtion toimista uutisoidaan uutisgenressä ja lehti osallistuu keskusteluun valtion reagoimattomuudesta. Asiasta kirjoitetaan neutraalin sävyyn mutta kuitenkin huomiota herättävästi ja otsikoissa. Uutisointi tapahtui kesäkuussa 2007 samassa yhteydessä kansalaisadressin kanssa: ”Ruokolahtelaisvetoinen kansalaisadressi lähtee peräämään jarrua venäläisostajien rynnäkölle”, alaotsikossa kerrottiin.

”Suomen valtio ei aio rajoittaa ulkomaalaisten kiinteistöomistusta.” (E-S lj 28.6.)

”Kiinteistöjen omistaminen Suomessa on nykyään mahdollista kaikille ulkomaalaisille. Valtio ei myöskään suunnittele rajoituksia ulkomaalaisten omistusoikeuteen.” (E-S lj 28.6.)

Valtion reagoimattomuuteen otetaan kantaa myös myöhemmin kesällä. Sitaatit kuvaavat hyvin lehden sisällä vallitsevaa genrejen välistä interdiskursiivisuutta. Huudahduslause toimii painokkaana ja ponnekkaana kehotuksena valtiolle, jolta peräänkuulutetaan vastuullisuutta ja harkintakykyä – tämä yhdistyy aiemmin esitettyyn ajatukseen ”Matista ja muista Suomen johtajista”. Näkökulma on etnosentrinen: suomalaiset asetetaan etusijalle ennen muita. Lisäksi etusijalle asetetaan Euroopan unioni suhteessa Venäjään. Asetelma vahvistaa Venäjän merkityksellisyyttä suomalaisten Toisena. Esille nousee myös lehden diskurssijärjestyksen sisällä käytävä vuoropuhelu virallisen ja epävirallisen tiedon välillä. Asiantuntijatieto ja valtiojohdon linja kohtaa jyrkemmin kansan (kokemusperäisen) tiedon, makrotaso mikron. Sananparsi ”viisautta asustaa kansan keskuudessa” kuvaa erottelua näiden tasojen välillä.

”Toivoisi ainakin kuntien ja seurakuntien päättäjiltä enemmän vastuuta ja harkintakykyä. Tulisi ensisijaisesti sallia, että suomalaiset huvila- ja muiden tonttien ja rakennusten tarvitsijat saisivat mahdollisuuden ostaa kohtuuhinnalla maata ja rakennuksia omasta isänmaastaan. Maamme päättäjät vetoavat useinkin siihen, että laki määrää maan myynnin EU-kansalaisille. Eihän Venäjä kuulu Euroopan unioniin. Päättäjien tulisi kuunnella kansaa. Viisautta asustaa kansan keskuudessa.” (E-S mp 17.8.)

”On turhaa sanoa, ettei kiinteistöjen ulkomaalaisomistukseen siirtymiselle voida mitään. Voidaan, jos halutaan! Lainsäädännön muutosvalmistelu tulisi aloittaa pikaisesti.” (E-S mp 22.6.)

Vastaan -diskurssiin, omistusoikeuden rajaamiseen ja venäläisten invaasioon liittyvään pelkoon vastataan kuitenkin myös ironisesti. Suomen liittyttyä EU:hun ei ulkomaalaisomistukselle ole voitu laittaa rajoituksia muutoin kuin EU:n ulkopuolisia maita koskien. EU on tuonut uuden sisäryhmän ”onnekkaat unionin sisäiset ostajat” ja raja vedetään nyt suhteessa EU:n ulkopuolisiin valtioihin, joihin Venäjä myös kuuluu. Tähän viitattiin myös yllä olevassa sitaatissa ”eihän Venäjä kuulu Euroopan unioniin”. Ulkomaalaiset toivotetaan tervetulleiksi, kunhan he käyttäytyvät tietyn normituksen mukaisesti. Lisäksi edelleen korostuu venäläinen Toinen: ihan vain sen vuoksi, että kyseessä on venäläinen, nähdään ostaja suurempana pahana, kuin moralisoitu jopa kansallisomaisuutta ostava, kansainvälinen liikemies tai pörssi-yhtiö. Näin venäläinen stereotypisoidaan eli venäläisiin viitataan homogeenisena, yhtenäisenä, alkuperältään erilaisena ja vieraana ryhmänä.

”Suna Kymäläisen keräämä adressi perää omistusoikeuden rajoittamista EU:n ulkopuolelta tuleville kiinteistönostajille. Miksei saman tien kaikille maan rajoja rikkoville? Vai onko käynyt niin ikävästi, että EU:n lainsäädäntö kieltää kieltämisen onnekkailta unionin sisäisiltä ostajilta? Adressissa Kymäläinen vakuuttaa toivottavansa ulkomaalaiset tervetulleiksi. Kunhan EU:n ulkopuolelta tulevat pidempiaikaiset vieraat muistavat pysytellä vuokra-asunnoissa ostamatta mitään kiinteää omaisuutta.”(E-S k 9.7.)

”Maan myyminen venäläisille lähinnä naurattaa. Kuinka monta prosenttia venäläisten pitää omistaa maata Suomesta, että se katsotaan Venäjäksi? Kun pyritään rajojen poistamiseen, onko kansalaisuudella väliä?” (E-S lj (mp) 30.6.)

”Kansainvälisten pörssi-yhtiöiden jopa kansallisomaisuuteen liittyvissä kiinteistöomistuksissa ei ole mitään paheksuttavaa, mutta kun ostajana on venäläinen liikemies tai yritys, sitä ei siedetä.” (E-S k (pk) 13.7.)

Vastaan -diskurssin kritiikki kohdistuu kaksinaismoralismiin. Miksi venäläinen on suurempi paha kuin kansainvälinen pörssi-yhtiö? Tässä löytyy yhtymäkohta jo mainitulle

ihmisryhmän etnisyyden korostamiselle. Kritiikki liittyy yhtä lailla ulkomaalaisomistukseen Suomessa. Jotkin omistuskohteet ovat selkeästi kansallisomaisuutta, eli jotain kansallista, yhteistä, erotuksena yksityisestä. Sitaatissa myös kysytään: ”Onko kansallisuudella väliä?” Isänmaallinen rationaalisuus ja Vastaaan -diskurssi vastaa tähän, että on: kansallisuus on erottava tekijä, kansakunta relevantti ryhmä, johon identifioitua.

Kansallisten rajojen lisäksi Vastaaan -diskurssissa olennaisena piirtyvät yhä maakunnalliset rajat, joita Etelä-Saimaakin osaltansa konstruoi määritellen ketä alueen sisäpuolelle kuuluu ja missä kulkevat alueen rajat. Kansallisuusmielisyyden rakentamiselle on usein ominaista tilojen monitasoisuus: yksilöt integroidaan kollektiivisten yhteisöjen jäseniksi paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla (Knuutila ym. 1995, 75). Samalla lehdessä esiintyvät arkiset, huomaamattomat rutiinit ja puhettavat uusintavat ja vahvistavat käsitysjärjestelmiä. Erilaiset aatteet ja ismit arkipäiväistyvät, banalisoituvat. Nationalismi on yksi tällainen kansakuntaa yhtenäisenä ja jakamattomana pitävä voima. (Löytty 2004, 42–44.)

”Toivomme, että uusikin omistaja on suomalainen ja löytyy Etelä-Karjalasta. Toivottavasti täältä löytyy tarpeeksi varakkaita ostajia, Kinnunen toteaa. Irene Tuisku ei usko, että huippukalliille talolle löytyy ostajaa maakunnasta. – Näihin kohteisiin ostaja tulee melko varmasti muualta, Tuisku sanoo.” (E-S lj 31.8.)

Irene Tuisku arvelee, että ostaja tulee melko varmasti muualta, ja ei näin ollen ole osa meitä. Lehdessä esitetyissä haastatteluissa toivotaan, että ostajana olisi suomalainen. Alueellisia rajoja ja ”toivottuja ostajia” määriteltäessä keskustelu vahvistaa sen patrioottisia ja nationalistisia sävyjä. Olli Löytyn (2004, 42) mukaan Suomen kaltaisissa maissa voidaan kuitenkin varsinaisen nationalismiin sijaan ajatella kansallistunnosta isänmaanrakkautena, ihmiselle luontaisena kiintymyksenä kotiseutuun. Kun nationalismia ei koeta uhatuksi, sen symbolit arkipäiväistyvät. Liput eivät liehu yhtä riehakkaasti paraatikulkueissa, itsenäisyyspäiväkynttilöiden polttaminen on enemmänkin tapa, jonka merkitystä ei sen kummemmin mietitä tai kyseenalaisteta. Kuitenkin nämä tavat ovat, ehkä kyseenalaistamattomina, mutta kuitenkin ovat olemassa. Ja niitä voi nostaa esille muutos – kuten tässä yhteydessä ulkomaalaisten lisääntynyt maanomistus – vaikka käytetyissä puhetoissa ei nationalistisia piirteitä tiedostettaisikaan.

Baumanin (1997, 214) mukaan isänmaa edustaa myyttiä yhteisestä alkuperästä, asioiden luonnollisesta luonteesta. Ajatus yhteisestä kansakunnasta, ja peritystä jäsenyydestä siinä, saa oikeutuksensa yhteisestä menneisyydestä ja kansallishengestä tulee näin yhteistä, varjeltua omaisuutta. Nykysuomalainen jää jalkoihin rikkaiden venäläisten rinnalla. Venäläinen kaventaa suomalaisten mahdollisuuksia, tunkeutuu alueelle, joka ei hänelle kuulu. Tunkeutuminen koetaan uhkaavaksi ja loukkaavaksi. ”Kansalla” on ensisijainen oikeus ostaa maata ja venäläisten toiminta koetaan näin moraalisesti vääräksi. Erotteleva raja suomalaisten ja venäläisten välillä piirtyy esiin maanomistusoikeuden kautta.

”Ostaessaan mökkitontteja venäläiset ovat anastaneet omilta kansalaisiltamme oikeuden – ja mahdollisuuden – hankkia tontti omasta maastaan, koska vain harva suomalainen voi kilpailla ostoissa rahanrikkaiden venäläisten kanssa.” (E-S k 3.8.)

5.3.2 Huoli, uhkat ja me

”Ruokolahtelaisvaikuttaja huolestui Suomen myynnistä.” (E-S lj 28.6.)

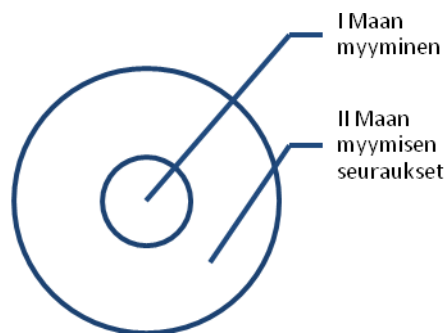
Olellinen osa ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvässä keskustelussa on ilmiöstä rakentuva huoli Suomen myynnistä, joka nousee esille viitattaessa ruokolahtelaisvaikuttaja Suna Kymäläiseen ja hänen keräämänsä kansalaisadressiin. Huoli herättää levottomuutta. Huoli kohdistuu kollektiiviin, jonkin yhteisen menettämiseen, jolloin asiasta muodostuu yhteisöllinen – kysymys ei ole enää pelkästään kiinteistöistä vaan koko Suomesta. Kyse ei ole yksittäisen ihmisen asiasta vaan monen. Omaisuus koetaan kansalliseksi: Suomi on metonymia Suomen alueella sijaitseville maa-alueille ja kiinteistöille. Omistus muuttuu yksityisestä yhteiseksi.

Huoli kohdistuu myös omistusoikeuden siirtymisestä odotettuihin seuraamuksiin. Kymäläisen esittämän huolen lisäksi uutisoidaan Taipalsaaren kunnan asukkaiden huoli rantatonttien kallistumisesta, kunnan huoli kiinteistöjen käytöstä sekä kuntapäättäjien huoli suuntauksen vaikutuksesta verotuloihin ja palveluiden tulevaisuuteen. Sitaatissa on mukana ulkopuolisen esittämä arvio sekä olettamus ”saatetaan oleskella”. Siteerattu viittaa kuitenkin ulkopuolisiin lähteisiin, ”asiantuntijoihin”, kuten kuntapäättäjiin saaden

argumenteille näin enemmän painoarvoa. Tieto faktuaalistetaan asiantuntijuusstrategiaa apuna käyttäen (Juhila 1993, 157–180). Konteksti laajenee.

”Kuntalaiset kertoivat huolensa rantatonttien kallistumisesta”. (E-S lj 30.6.)

”Laukkanen arvioi, että itärajan läheisyydessä sijaitsevien kuntien huolena on myös ulkomaalaisten ostamien kiinteistöjen käyttö, sillä mökeillä tai omakotitaloissa saatetaan oleskella vain muutamia viikkoja vuodessa. Kuntapäätäjät ovat hänen mukaansa huolissaan suuntauksen jatkumisen vaikutuksista verotuloihin ja palveluiden tulevaisuuteen.” (E-S lj 1.8.)



Kuvio 8. Uhkan syy ja seuraukset

Ilmiötä havainnollistavassa kuviossa maan myyminen on sijoitettu ydintasolle, se on syy, jonka ympärille keskustelu ja pohdinta myymisen seurauksista – negatiivisista ja positiivisista – rakentuu. Kuvion avulla voi havainnollistaa ilmiöön suhtautumista kuvaavia tunteita, joissa ensisijainen reaktio liittyy maanmyymiseen suhtautumiseen ja toinen siitä johtuviin odotettuihin seurauksiin. Esimerkiksi huoli-kehyksessä maan myyminen rakentuu ydinhuoleksi, jonka ympärille muodostuu seuraavan tason huolia, myymisestä aiheutuvia seurauksia, jotka voimistuvat peloiksi ja sitä kautta uhkiksi.

Uhka puolestaan on me-yhteisöä rakentava tunne, joka saa yhteisön puolustautumaan ja tiivistämään rivejään suhteessa johonkin ulkopuoliseen. Uhka voi muodostua myös yhteisön sisäpuolella, jolloin keskeiseksi kysymykseksi nousee, mitkä ovat ne ”oikeat” yhteisöä koossa pitävät tunnusmerkit ja suhteessa mihin ne rajautuvat. Sosiaalisista

normeista, puolustettavista näkökulmista ja ”todellisuuskuvista” heijastuu arvomaailma, ja sitä ympäröivä sosiokulttuurinen todellisuus, mikä peilautuu kulttuuriseen muistiin.

Koko venäläisten maakauppoihin liittyvä keskustelu sisältää uhkan elementtien lisäksi pelkoa. Pelko on epämiellyttävää, siihen liittyy ajatus vaarasta. Se on hyvin alkukantainen tunne, joka ohjaa ihmisen ja yhteisöjen toimintaa. Tutkimuksessa pelko tulee esiin erityisesti ilmiön muodostamien uhkien kautta – huolesta siirrytään astetta syvemmälle tasolle. Suomalaisten pelätään syrjäytyvän markkinoilta. Pelko tuo esiin kansallisessa kulttuurissa itsestään selvänä pidettyjä piirteitä, kuten omistamisen ja kansallisuustunteen välistä yhteyttä. Suomalaisten asema tulisi olla kyseenalaistamaton omalla alueella. Invaasion nähdään tässä kaventavan suomalaista territoriaalista tilaa.

”Ruokolahtelainen kansalaisaktiivi Suna Kymäläinen kertoo haistaneensa suomalaisten venäläisiin maanomistajiin suhtautumisessa orastavaa pelkoa.” (E-S lj 28.6.)

”Kymäläinen kertoo pelkäävänsä äveriäiden venäläisten ostajien vapaan invaasion nostavan tonttien ja kiinteistöjen hintatason aikaa myöten niin korkeaksi, että tavalliset suomalaiset talon tai mökin tarvitsijat tippuvat ulos markkinoilta. Se tietäisi monen unelman tallautumista luonnettaan muuttavien markkinoiden jalkoihin.” (E-S lj 28.6.)

Suna Kymäläisen mielipiteissä pelko puhuu invaasion ja valloituksen kielellä. Tyyli yhdistyy kiinnostavasti Sara Ahmedin tekstiin (2003, 206), jossa pelon kieli on ”soiden ja tulvien” kieli, joka tuo mukanaan valloittajina saapuvat vääränlaiset toiset, joita vastaan kansakunnan tulee puolustautua. Puolustus edellyttää toimia, ja pelon kautta legitimoidaan oikeus asioiden turvaamiseen, sillä turvallisuus on joutunut kriisiin. On tehtävä paluu arvoihin, joiden koetaan olevan uhattuina.

Pelko on myös yksi isänmaanrakkautta ylläpitävä tunne. Pelätessä jotain käännetään kasvot pois ja käännytään rakkauden kohteen (isänmaan/ kansallisuusaatteen) puoleen, turvaan. Ja pelko ei vaikuta ainoastaan meidän ja muiden väliseen rajaan vaan myös pelon vallassa olevien ihmisten välisiin suhteisiin – yhteiskunnassa vallitseviin sosiaalisiin normeihin, arvoihin niin, että joitain asioita pelätään enemmän kuin muita, ja pelon kohteen poistuminen tai eliminoiminen ei välttämättä poista pelkoa itsessään. (Ahmed 2004, 67.) Historialliset tapahtumat elävät sosiaalisessa ja kulttuurisessa muistissa. Venäläisten

vaarattomaksi tekeminen edellyttää näin historiallisen viholliskuvana esiintyvän venäläisen eliminoimista, jolloin se voi aiheuttaa ihmisissä järjestyksen menettämisen pelkoa. Ohjaavista normeista huolimatta uuden järjestyksen luominen voi olla huomattavasti vaikeampi prosessi kuin vanhoissa ajatusmalleissa eläminen ja niistä kiinnipitäminen.

Venäläisten kontrolloimattomalla eli vapaalla invaasiolla nähdään vielä syvempi vaikutus – ei puhuta pelkästään hintojen noususta, vaan markkinoiden luonteen muuttumisesta. Markkinat olisivat äveriäiden venäläisten ostajien, eivät tavallisten suomalaisten. Venäläisten vapaa invaasio muodostuu uhkaksi tavallisten suomalaisten tarpeille ja unelmille. Tämä kyseenalaistaa perinteisen suomalaisen arvomaailman, jossa arvostuksen kohteena on protestanttisen etiikan mukaisesti työ ja vaatimattomuus, ei äkkirikastuminen.

Uhkakuvissa venäläiset erotetaan meistä, ja sosiaalisen normin mukaisesta vakituisesta asumisesta ja verojen maksamisesta. Uhkakuva luodaan ”tyypillisyyden” kautta esittämättä kuitenkaan selkeää, faktoihin perustuvaa tietoa. Ilmaistaan esimerkiksi kuinka venäläisten oletetaan käyttäytyvän. Samalla voidaan ajatella puhuttavan ilmiön kategorisoinnista, jossa uusi kokemus liitetään vanhoihin kategorioihin ja ilmiölle löydetään hyväksyttävä selitys (Raittila 2004, 18). Uhkien kautta paljastuvat ennakkoluulot ja luokittelut. Pinnan alla olleet toiseuden kuvat pääsevät esille ja nousevat käsiteltäviksi julkiseen tietoisuuteen.

Lisäksi lukija yhtäaikaaisesti pohtii ja asettaa kysymyksen: Mihin ollaan menossa? Jotain on häviämässä suomalaisten ulottumattomiin. Kyse on pitkälti hallinnasta, vallasta ja sen pelätystä menettamisestä. Myös vallan muoto on muuttunut osana suurempaa yhteiskunnallista muutosta. Nyt sillä, jolla on rahaa, on valtaa. Samalla mahdollisilla ostajilla lähdetään spekuloimaan. Ilmiössä nähdään jotain outoa, hämäräperäistä, hallitsematonta. Kieleen sisältyy eksotiikkaa, jännitystä, lopullisuutta; varsinaisia draaman aineksia (Kantola 1998:2).

”Mihin ollaan menossa kun Itä-Suomen parhaat ja suurimmat lomatontit, kartanot sekä keskeiset palstat ja kiinteistöt häviävät tosinopeasti rikastuneille venäläisille, joista vain tiedetään titteli liikemies.”...”Milloin valtiojohtoiset venäläiset yritykset tulevat suurostoksille? Se raha ei ole kortilla.” (E-S mp 15.8.)

Uhkat ovat keskeinen osa Vastaaan -diskurssia niihin yhdistyvien pelkojen ja tunneassosiaatioiden myötä. Uhkia on aineistossa rakentunut kaksi. Ensimmäinen se, että tavalliset suomalaiset putoavat pois kotimarkkinoilta ja toiseksi se, että kylät ja taajamat autioituvat venäläisostojen myötä. Ensimmäisen uhkan alla tuotetaan mielenkiintoisesti myös myyttistä uhkakuvaa uusrikkaasta venäläisestä, mikä puolestaan assosioituu positiivisena Puolesta -diskurssin puolella. Lisäksi esitetty uhkakritiikki rakentuu interdiskursiivisesti suhteessa Puolesta -diskurssiin. Diskursseissa esiintyvät uhkat ovat diskurssien tapaan toisilleen vastakkaisia.

Uhka 1: Tavalliset suomalaiset putoavat pois kotimarkkinoilta

”Suomalaiset ovat Kymäläisen mielestä ennen pitkää vaarassa pudota kotimarkkinoiltaan.”
(E–S lj 28.6.)

”On huolestuttavaa, kun hinnat nousevat pilviin, eikä paikallisilla ole mahdollisuutta ostaa tontteja. Ulkomainen kysyntä nostaa hintoja.” (E–S lj (mp) 30.6.)

Maanmyymisen seurauksista piirtyvissä uhkissa pelätään venäläisten tekemien ostojen nostavan hintoja niin, että suomalaiset putoavat kotimarkkinoiltaan. Näin suomalaisten putoaminen on siis seurausta siitä, että maata myydään ulkopuolisille ja että hinnat sen tähden ”nousevat pilviin”. Paikallisten mahdollisuudet kapenevat. Vaikka uhka voitaisiin otsikoida myös hintojen kohoamiseksi tai kuumentuneiksi markkinoiksi, näen perimmäisemmän pelon liittyvän suomalaisten syrjäytymiseen venäläisten valloituksen alla. ”Suomalaiset ovat vaarassa” on selkeä uhkan argumentti: jotain uhkaavaa odotetaan tapahtuvan.

Uhkakuvaan liittyy myös venäläisten kauppojen kuvaaminen ostobuumina. Uhka kuumentuneista markkinoista on syntynyt venäläisten lisääntyneiden ostojen seurauksena. Keskusteluun mukaan otettu kansanedustaja Laukkanen esittää argumentteja, tuomatta kuitenkaan tueksi faktoihin pohjautuvaa perustelua. Väitelauseen muodossa esitetty tieto luo uskottavuutta ja lukija ei luultavasti edes osaa kaivata lisätietoa. Laukkasella on kansanedustajana tunnustettu ja institutionalisoitu poliittinen asiantuntijastatus. Uhka politisoituu ja legitimoituu, koska se otetaan käsiteltäväksi virallisella tasolla. Valtio haastetaan vastaamaan kysymykseen.

”Valkealainen kansanedusta Markku Laukkanen (kesk.) jätti tiistaina eduskunnassa kirjallisen kysymyksen EU:n ja ETA-maiden ulkopuolisten kansalaisten kiinteistöjen hankinnasta Suomessa”. (E-S lj 1.8.)

”Varsinkin Itä- ja Kaakkois-Suomen vapaa-ajan asuntojen hinnat ovat Laukkasen mukaan kuumentuneet venäläisten ostobuumiin seurauksena nostaen samalla merkittävästi hintatasoa”. (E-S lj 1.8.)

Uhka suomalaisten syrjäytymisestä kotimarkkinoilta on hypoteettinen, sitä ei perustella tutkimustiedolla vaan argumentit perustuvat oletuksiin. Miten uhkasta muodostuu kuitenkin niin todellinen, että siitä puhutaan väitelauseilla, eikä sen totuudellista arvoa kyseenalaisteta? Hypoteettisesti voisi ajatella, että uhka muodostuu osaksi jo olemassa olevia ajatusjärjestelmiä, asettuu valmiina oleviin kategorioihin, palettiin, jossa pohjimmaisena on, jos ei yksilöllinen niin yhteisöllinen, kulttuurinen muisti. Tätä voidaan ajatella edelleen identifioitumisena yhteisölliseen muistiin; muistissamme on myös asioita, joita emme ole itse kokeneet. Yhteisöllinen muisti on ylisukupolvista. (Korkiakangas 1999, 164-165.) Ulkomaalaisten maanomistusoikeutta käsittelevässä lehtikeskustelussa suhde Venäjään ja venäläisiin rakentuu yhdeksi avainkohdaksi – Venäjä representoituu Vastaaan - diskurssissa yhä vahvasti viholliskuvana, mikä selittyy sillä, että muistin voidaan nähdä olevan ohjailemassa suhtautumistamme (oletettuun) lisääntyneeseen venäläisomistukseen Suomessa.

Myöhemmin, elokuun lopulla, venäläisten ostojen aiheuttamaan hintojen nousuun esitetään kuitenkin kielteinen argumentti ja lehdessä otsikoidaan ”Venäläiset eivät nosta talojen hintoja Etelä-Karjalassa” (E-S lj 31.8.). Ja alaotsikko jatkaa ”Huippukalliit omakotitalot ovat poikkeustapauksia”. Vertailua tehdään myös muihin maakuntiin, missä venäläisten ostoinnostusta ei nähdä niin merkittävänä. Nyt mukaan tulee tilastoitu, kvantifioitu, faktatiedoksi katsottu tieto. Lehti vastaa aiemmin esitettyihin väitteisiin ja pyrkii kumoamaan niitä.

”Maanmittauslaitoksen tuoreen tilaston mukaan Etelä-Karjalassa omakotitalot ovat täsmälleen samanhintaisia kuin esimerkiksi Kymenlaaksossa, missä venäläisiä ostajia on vähemmän.” (E-S lj 31.8.)

”Kun venäläisten tekemien talokauppojen keskihintaa vertaa kaikkien myytyjen omakotitalojen keskihintoihin, ovat venäläiset itse asiassa ostaneet hieman keskiarvoa edullisempia taloja.” (E-S lj 31.8.)

Tietoa vahvistetaan edelleen asiantuntijatiedolla ja kumotaan uhkan terävin kärki, hintojen kohtuuton kohoaminen. Venäläisten nähdään olevan valmiimpia maksamaan hieman enemmän korkeatasoisesta loma-asunnosta tai omakotitalosta järven rannalla, mutta esimerkiksi OP-kiinteistökeskuksen toimitusjohtaja kuitenkin kiistää, että venäläiset maksaisivat tuplahintoja. Esitetyt kommentit lieventävät asetelman mustavalkoisuutta ja toimivat tässä yhteydessä kiinnostavina interdiskursiivisuuden elementteinä.

”Etelä-Karjalan Op-kiinteistökeskuksen toimitusjohtaja Ari Punnonen sanoo, että venäläisten vaikutus Etelä-Karjalan kiinteistökaupassa voi tuntua silloin, kun kyseessä on korkeatasoinen loma-asunto tai omakotitalo järven rannalla. – Niistä venäläiset voivat olla valmiita maksamaan napakampia hintoja, hän sanoo. Näissäkään tapauksissa ei Punnonen mukaan ole kyse siitä, että venäläiset sumeilematta maksaisivat pyydetyn hinnan. – Eivät venäläiset mitään tuplahintoja maksa, vaan he vain tekevät korkeampia tarjouksia.” (E-S lj 31.8.)

Myöhemmin esitetyistä faktatiedoista huolimatta venäläisten kuitenkin uskottiin nostavan hintatasoa merkittävästi, suomalaisten ulottumattomiin. Uusrikkaista venäläisistä ostajista alkoi rakentua myyttinen kuva, joka koettiin uhkaavana, tavalliset suomalaiset syrjäyttävänä. Samalla suomalaisissa korostuu juuri mainittu tavallisuus, joka on suomalaisessa mentaliteetissa arvostettu piirre. Haastateltu poliitikko tyypittää oletukset venäläisistä ”todellisiksi”, ja luo näin stereotypiaa ja myyttiä uusrikkaasta venäläisestä.

”...äveriäiden venäläisten ostajien...” (E-S lj 28.6.)

”Suomeen kiinteistökaupoille tulevat venäläiset ovat Kymäläisen mukaan ihmisten mielikuvissa ja useimmiten myös todellisuudessa hyvin varakasta väkeä, joka ostaa haluamansa paikan mihin hintaan tahansa. Tavalliset suomalaiset ovat Kymäläisen mielestä ennen pitkää vaarassa pudota kotimarkkinoiltaan. Kymäläinen haluaa painaa jarrua venäläisten kiinteistökaupoille. Hän avaa internetiin kansalaisadressisivuston, jolla samaa mieltä olevat voivat kertoa kantansa.” (E-S lj 28.6.)

”Pelkona on tavallisten suomalaisten jääminen markkinoilla vauraiden vieraiden jalkoihin.
(E-S lj 28.6.)

Spekulaatio yltyy edelleen alla olevassa mielipiteessä. Venäläisestä liikemiehestä ja hänen käyttäytymisestään luodaan kuvaa arvaamattoman, salamyhkäisenä, juonittelevana. Omistaja voi olla kuka tahansa – ennakoimaton. Hyväuskoinen Suomi esiintyy vain välivaiheena ja porttina länteen. Kirjoittaja faktualisoi tietoa esimerkkien avulla. Kiinteistökauppa ei missään nimessä ole viatonta, vaan se on osa jotain suurempaa – salaista, hämäräperäistä, mystistä.

”Niinpä saatuaan omistukseensa EU-Suomesta riittävän arvokkaan kiinteistön voivat venäläiset liikemiehet se vakuutena saada luoton ja avata pankkitilin EU-alueella, mikä ei muuten onnistuisi. Näin on tie avoin lännen pankki- ja rahamaailmaan. Se mitä tapahtuu kiinteistölle ja lomabisnekselle Suomessa tuskin heitä enää kiinnostaakaan, kuten edellä olevat esimerkit osoittavat.” (E-S k 28.8.)

”Omistaja voi olla jatkossa kuka tahansa”...”Ainakin on varmaa, että nämä kiinteistöt eivät palaudu koskaan suomalaisomistukseen.” (E-S k 28.8.)

Venäläinen selkeästi merkityksellistetään keskustelussa. Sen ”hahmosta” lähdetään rakentamaan myyttistä. Siitä luodaan kertomusta, se pyritään luonnollistamaan – hakemaan sille ”pysyviä ja ikuisia” muotoja. Myytin merkityksenanto konstituoituu ”jatkuvasti pyörivässä kääntöportissa, jossa merkitsijän merkitys ja sen muoto, objektikieli ja metakieli, puhtaasti merkitsevä ja kuvitteleva tietoisuus vuorottelevat”. (Barthes 1994, 10, 185.) Valittu puhe uusriikkaasta venäläisestä kantaa mukanaan historiallista merkitystä venäläisestä epäluotettavana, negatiivisena Toisena mutta saa muotonsa myös tästä päivästä, markkinataloudesta, jostain pelottavasta ja uhkaavasta. Tieto on yhtäältä kuviteltua ja todellista. Venäläinen on uudelleen läsnä ja uhkaa nyt isänmaata kapitalistisen aseiden, rahan, voimakeinoin.

Preston (1997) kuvaa myyttejä puolestaan osana kansakuntien rakentamisprosessia. Myyttien merkitys korostuu erityisesti, kun yhteisö on jollakin tapaa uhattuna. Uhka heijastuu epävarmuuden tunteina. Tämä näkyy aineistossa esimerkiksi myytti-sanaston vastakkainasetteluna. Venäläisiä kuvataan substantiiveilla ja attribuuteilla äveriäät, hyvin varakasta väkeä, vuraat vieraat, kun taas suomalaiset esitetään tavallisina. Suomalaiset

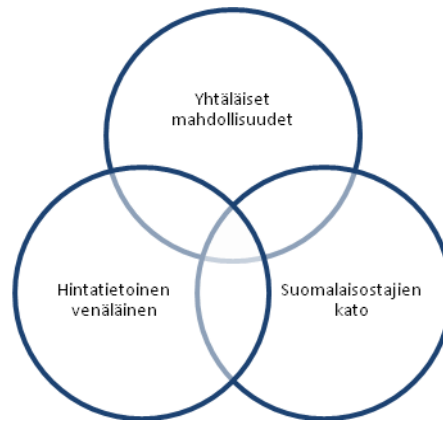
esitetään alisteisessa asemassa ja heistä puhutaan vähättelevästi suhteessa venäläisiin. Kertooko tämä heikosta itsetunnosta vai suomalaisten sympatisoimisesta, asemoimisesta heikompaan asemaan? Näin vedotaan lukijan moraalikäsitteeseen ja korostetaan uhri-asetelmaa. Ulkoa tuleva syrjäyttävä voima representoi uhkan diskurssin myös uhri-diskurssina. Venäläisten kuvaaminen valloittajina viittaa ylivaltaisuuteen ja suomalaisten alisteisuuteen suhteessa heihin. Kyse on uudenajan sodasta, jossa aseena on raha ja rikkaamman voima. Tämä liittyy myös aiemmin Vastaaan -diskurssissa esitettyyn venäläisten mystifiointiin.

Joka tapauksessa myytissä kulkee mukana suomalaiset syrjäyttävä ja tilan valtaava uhka: suomalaiset ovat putoamassa kotimarkkinoiltaan ja jäämässä jalkoihin. Lisäksi venäläisten stereotipoimisesta on mainittava, että vaikka stereotypiat eivät johda suoraan avoimeen vihamielisyyteen, luovat ne kuitenkin otollisen pohjan vihanpidolle. Tiettyjen identiteettien, symboleiden ja ideologioiden juurtuessa niin yleiseen kuin yksityiseen tietoisuuteen, voidaan niillä nähdä olevan myös nationalistisia päämääriä. (Karemaa 1998, 9-10.)

Venäläisten mytologisoimisen rinnalla rakentuu yhtäläillä suomalaisuus. Kansakunta jatkaa rakentumistaan. Kansakunta tai kansalaisuuden käsite elää jatkuvassa prosessissa; sitä uusinnetaan ja ylläpidetään yksilöiden ja yhteisöjen toimesta, osana yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä, sekä muistia. Myyttien analysointia voidaan Löppösen (2008, 95) mukaan pitää tärkeänä, sillä sen avulla voidaan vähentää yhteiskunnan ja kulttuurin toiston pakkoa, joka on myyttien perusominaisuus. Kun myyttejä kuitenkin tuodaan julkiseen keskusteluun, tarkastellaan niiden alkuperää ja todenmukaisuutta, niiden ulottuvuuksia ja tehtäviä, saa ihmisten vuorovaikutus uudenlaista vapautta kuvitelmiin rinnalle.

Rakennettuun myyttiin mitä tahansa maksavista venäläisistä, kauppojen mystisyydestä ja ”salakaupoista” vastataan kuitenkin myös argumenteilla, joissa vedotaan tavallisten suomalaisten yhtäläisiin mahdollisuuksiin ostaa rantatontteja. Vasta-argumenttina esitetään lisäksi se, ettei maalle löydy ostajia Suomesta. Venäläisten korostetaan olevan yhtäläillä hintatietoisia ja diskurssin toinen esiintyy enemmän ennakkoluuloisissa, pelokkaissa suomalaisissa, joiden pelolle ei nähdä rationaalista syytä. Diskurssien tuottajina ovat lehden toimittajat ja asiaa kommentoidaan myös pääkirjoituksessa. Lehtijuttuihin on

haastateltu ”tavallisia suomalaisia” ja kiinteistöalan asiantuntijoita, joiden representaatioissa on positiivinen sävy. Tarve myyttiseen Venäjä–kuvaan vastaamiselle on ilmeinen, tärkeä ja ajankohtainen, sillä se mainitaan muun muassa lehden pääkirjoituksessa.



Kuvio 9. Myyttikritiikki

Ensimmäisessä myyttikritiikissä myytti torjutaan argumentilla, missä suomalaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet ostaa maa–alueita. Pelko invaasiosta kumotaan. Tavalliset suomalaiset, joiden pelättiin putoavan markkinoilta, ovat tässä aktiivisina toimijoina, kritiikin esittäjinä. Lehden diskurssijärjestyksessä diskurssit rakentuvat uutisgenren sisällä, jolloin se mukailee erityisesti lehden toimituksen mukaista linjaa. Kritiikki halutaan tuoda esille ja se representoidaan erityisesti suhteessa mielipidegenreen. Toisaalta myös genren sisäinen interdiskursiivisuus tulee tässä esille: lehden itsensä rakentamaa myyttiä myös puretaan.

”Rantatontin ostaakseen ei tarvitse olla rikas venäläinen” (E-S lj 9.7.)

”Myös tavalliset suomalaiset ostavat maata Saimaan rannalta.” (E-S lj 9.7.)

”Peloissa venäläisten invaasiosta tai spekulatioissa ylettömästä hinnannoususta ei perheen vanhempien mielestä ole perää. -Olemme ihan tavallinen suomalainen työssäkäyvä lapsiperhe, ja saimme haluamamme rantatontin kohtuuhintaan, perustelee Johanna Lyijynen.” (E-S lj 9.7.)

Toisessa myyttikritiikissä venäläisiä kohtaan ”nostettu syyte” hintojen noususta halutaan alla kieltää. Syytteelle esitetään vaihtoehtoja, kuten se, että suomalaisia ostajia ei löydy. Suomalaiset ostajat haluavat vastata ”lehdessä käytyyn oikeudenkäyntiin” venäläisiä puolustavalla puheenvuorolla ja ilmiön asettamisella ”normaaliuden mittakaavaan”. Moraalin kohteeksi, syytetyksi nostetaan tässä ennemminkin suomalainen, jonka käytös on hidastempoista ”jahkailevaa” sekä kaupanteossa vähättelevä – myynissä olevien kohteiden arvoa ei tunneta tai tunnusteta. Lisäksi suomalaisia ostajia ei tunnu olevan. Ihmiset esiintyvät omalla nimellään ja sitaateissa ihmiset puhuvat omalla äänellään. Mukana on sekä virallisen että epävirallisen tason edustaja.

”Kyse on siitä, että tonteille ei löydy ostajia. Monet maat ovat myynissä kaikille avoimesti normaalihintaan pitkänkin aikaa. Mistään salakaupasta ei venäläisten tonttiosastoissa ole kyse, sanoo perheen tontin ennen omistanut Liisa Tumelius.” (E-S lj 9.7.)

”Lehtosen mukaan Saimaanrannan kaltaisille matkailukeskuksille ei löydy suomalaisia ostajia. – Sellaisia kyllä olisi, jotka olisivat valmiita ottamaan puoli-ilmaiseksi.” (E-S lj 9.8.)

”Minulle on ihan sama, muuttaako naapuriin suomalaisia vai venäläisiä. Tärkeämpää on kai saada tontit myytyä ja asukkaita paikkakunnalle, Lyijynen toteaa. Pelättyyn venäläisen rahan aiheuttamaan rajuun hinnannousuun hän ei usko. – Hinnat voivat nousta monista syistä. Ei se varmasti venäläisten ostojen syytä ole. Tumelius ja Lyijynen arvelevat, että suomalaiset ovat epävarmempia ja jahkailevat päätöksissään enemmän kuin venäläiset. Venäläisillä puolestaan on usein jo tarkat suunnitelmat siitä, mitä he haluavat.” (E-S lj 9.7.)

Aiemmin Vastaaan -diskurssissa tähän on liittynyt keskustelu siitä, kuinka suomalaisille tulisi antaa mahdollisuus ostaa tontteja omasta maastaan. Ongelmaksi voi todella muodostua se, mistä ostajat löydetään. Keskustelussa uhka etnistyy, sillä huolta asukkaiden löytymisestä yleensä alueelle ei Vastaaan -diskurssissa esiinny. Uhka on nimenomaan venäläisessä asumisessa. Kritiikki vastaa myös tähän viittaamalla siihen, että eikö tärkeämpää ole saada asukkaita paikkakunnalle ja tontit myytyä. Kansalaisuus ei esiinny siteeratulla muuten erottavana tekijänä kuin suomalaista ja venäläistä ostajaa tyypitellessä. Tässäkään asetetaan puolustavalla kannalla suhteessa venäläisiin, jolloin moralisoitavaksi jää suomalainen.

Kolmannessa myyttikritiikissä venäläinen rinnastetaan suomalaiseen. Muutkin ovat alla olevassa sitaatissa ymmärrettävissä suomalaisena, samoin kuin kin-partikkeli ”venäläisilläkin” sanavalinnassa. Suomalaiselle olennaisena pidetty hintatietoisuus nostetaan myös venäläisten ominaispiirteeksi. Tämä vastaa erityisesti väitteeseen mitä tahansa maksavista venäläisistä ostajista. Myytin olemassaolo tiedostetaan ja tietoisesti romutetaan. Sitaateissa painottuu muiden myyttikritiikki representaatioiden tapaan asiantuntija tai asianosainen haastattelut.

”Lysak uskoo venäläisten olevan maksukykyisiä, mutta myös hyvin hintatietoisia. – Venäläisilläkin on hintahaarukka käytössään.” (E-S lj 28.7.)

”Venäläiset ovat hyvin hintatietoisia. He tekevät tarjouksia ihan samalla tavalla kuin muutkin, eivätkä venäläisten tekemien kauppojen toteutuneen kauppahinnat ole tavallista korkeampia, romuttaa Lappeenrannan Huoneistokeskuksen kiinteistövälittäjä Irene Tuisku myytin mitä hyvänsä maksavista venäläisistä.” (E-S lj 31.8.)

Uhka 2: Hylätyt talot, autiot pihat, karsitut palvelut

Toinen Vastaa -diskurssissa rakentuva uhka yhdistetään maaseudun autioitumiseen liittyvään debattiin. Oletuksena on, että suomalainen asutus on pysyvää, venäläinen väli aikaista loma-asumista. Puheenvuorossa ei pohdita ongelman ydintä: onko parempi, että asutusta ei olisi ollenkaan kuin että se olisi edes ajoittaista? Seudullinen autioituminen ja palvelurakenteisiin liittyvät ongelmat ulkoistetaan venäläisten aiheuttamiksi tai mukanaan tuomiksi. Venäläisten ostobuumista haetaan selitystä ja syyllistä muille yhteiskunnassa tapahtuville ilmiöille, kuten hintojen nousulle ja maaseudun autioitumisesta johtuvalle heikentyneelle kuntataloudelle. Pelon kohteen, toisen, erilaisen olemassaololla haetaan tässä selitystä yhteisön sisäisille, jo olemassa oleville ongelmille, tai yhtenäisyyden hajoamiselle (vrt. Ahmed 2003).

Tässä uhka-jaksossa tulee selvästi esiin tyypillinen uhkan rakentamisen elementti – tulevaisuuden uhkakuvilla ”jossittelu”. Diskurssin ajallinen ulottuvuus luodaan tulevaan, vaikka kaikki perustuu olettamuksiin, hypoteettisiin ilmaisuihin, tapaan ”entä, jos”, ”millaistahan se on”. Myös ”sellainen on käsittääkseni aika tyypillistä käytäntöä” on kuvaava koko uhkakuva-keskustelun kannalta: tieto perustuu faktojen sijaan

henkilökohtaiseen olettamukseen ja nostaa venäläisyyden esille suhteessa muihin. Mallikuva asumisesta määräytyy kansallisuuden perusteella – ideaali on, että kuntiin tulee lapsiperheitä ja palvelut säilyisivät, ja tähän kategoriaan venäläinen asutus ei mahdu. Myydyt kohteet erotetaan edelleen kansalaisuuden perusteella ja näin vahvistetaan etnisyyteen perustuvaa jakoa, mikä määrää toivotut ja ei-toivotut tulijat. Lisäksi tunnetaan ”ulkoa tulevan paineen” eli venäläisten koetaan muuttavan suomalaista yhteiskuntaa. Viimeisessä sitaatissa tulee esille jälleen lehdessä rakentunut interdiskursiivisuus, kun siinä kritisoidaan aiemmin Puolesta -diskurssissa esiintynyttä hyödyn aladiskurssia.

”Odottaisimme, että tulisi lapsiperheitä, että saataisiin kylää elävöitettyä ja koulut säilyisivät. Meidän kylältä on viisi tonttia ja neljä taloa myyty parin kolmen vuoden sisällä venäläisille.”
(E-S lj (mp) 30.6.)

”Pitemmällä jänteellä Kymäläinen sanoo pelkäävänsä myös suomalaisten taajamien autioitumista ulkoa tulevan paineen edessä. Entä, jos jonkun kylän taloista puolet on muutaman kymmenen vuoden päästä venäläisillä, jotka käyttävät kiinteistöjä vain ajoittaiseen vapaa-ajan asumiseen? Sellainen on käsittääkseni aika tyypillistä käytäntöä. Saattavat siinä palvelut karsiutua, jos omat vakiasukkaat ja veronmaksajat ovat siirtyneet alta pois muualle.”
(E-S lj 28.6.)

Toisessa uhkadiskurssissa esiintyy myös lehden uutisoima kansanedustaja Laukkasen eduskunnassa esille nostama kysymys venäläisten maakaupoista, ja tässä näivettyvästä kuntapolitiikasta. Hän esittää kuntapäätäjien mielipiteitä toteamalla, että kuntapäätäjien huolena on vakituisesti seudulla asuvien asukkaiden väheneminen. Näin diskurssiin ujutetaan välillisesti myös ”virallinen”, toisen tason argumentti, kuitenkin ilman suoraa asiantuntijatietoa ja keskustelu sijoitetaan tilallisesti erityisesti Itä-Suomeen. Argumentti kuitenkin tuo diskurssille totuusarvoa ja huoli kanavoituu eri tasojen välillä, epävirallisesta viralliseksi, mikrotasolta makrotasolle.

”Laukkanen arvioi, että itärajan läheisyydessä sijaitsevien kuntien huolena on myös ulkomaalaisten ostamien kiinteistöjen käyttö, sillä mökeillä tai omakotitaloissa saatetaan oleskella vain muutamia viikkoja vuodessa.” (E-S lj 1.8.)

”Kuntapäätäjät ovat hänen mukaansa huolissaan suuntauksen jatkumisen vaikutuksista verotuloihin ja palveluiden tulevaisuuteen.” (E-S lj 1.8.)

Puolesta -diskurssissa pelolle esitetään kuitenkin myös kritiikki ja tunteesta puhutaan russofobiana, joka asettuu vastakkaiseksi suvaitsevaisuuden normille. Russofobia terminä korostaa venäläispelkoa fobiana, joka on määriteltävissä pelkona, kammona, kauhuna (Nurmi 2004). Fobialla voidaan ajatella olevan myös ”invalidisoiva” vaikutus, kirjoittajan ja kohderyhmän välille muodostuu toimijuuteen liittyvä valtasuhde ja moraalinen viesti – näin ei saisi tuntea. ”Synkän sävyinen” korostaa russofobian negatiivisuuden konnotaatiota. Puolesta ja Vastaaan -diskurssien välinen raja vahvistuu. Pääkirjoitus ja kolumni ottavat kantaa aiemmin esitettyihin uutisgenren ja mielipidegenren representaatioihin. Puolesta -diskurssi nojaa tässä myös hyödyn sanastoon, puhuen sijoituksista. Venäläispelon kritiikissä rakennetaan samalla me-yhteisöä, joskin kritisoiden. Rannat ovat (meidän) rantamme, joita venäläiset (toiset) uhkaavat.

”Perustelut ja venäläisomistuksen seurauksiin liittyvät pelot ovat usein varsin synkän sävyistä russofobiaa, eikä venäläissijoituksista loma-asuntoihin uskota koituvan mitään hyvää muille kuin myyjille.” (E-S k (pk) 13.7.)

”...pelätään venäläisten kaappaavan rantamme. (E-S k 19.7.)” (yhteydessä, jossa suhtautumista tonttikauppoihin arvosteltiin)

Samalla Puolesta -diskurssissa pelko piirtyy esiin siitä, että Suomesta tai rajatummin Etelä-Karjalasta tulee kansainvälistyvässä maailmassa ”säkkiin suljettu sika”. Pelätty umpioituminen, maakunnan syrjäytyminen kehityksestä, nähdään protektionistisen Vastaaan -diskurssin rakentamana uhkakuvana, mikä on haitaksi maakunnan taloudelliselle ja henkiselle kehitykselle. Kansainvälistyminen on trendi, suunta, tavoite. Pelot ovat diskurssien tapaan toisilleen vastakkaisia.

”Kansainvälistyvässä maailmassa säkkiin suljettu sika voi jäädä sinne pitkäksi aikaa.” (E-S k 19.8.)

5.3.3 Peilistä katsoo naiivi ja ahne suomalainen

Vastaaan -diskurssin sisällä lähdetään moralisoimaan tonttikaupat hyväksyviä suomalaisia, joita määritellään yksinkertaisiksi, sinisilmäisiksi, ylivarovaisiksi. Suomalaiset ovat sekä tyhmiä että kilttejä. Suomalaiset ovat naiiveja. Pohdinnat ”mitähän muut meistä ajattelevat, miltä me muiden silmissä näytämme” heijastavat epävarmuutta. Katse on enemmän siellä, miten muut meidät näkevät, miten muualla toimitaan. Tätä kautta rakentuu myös moraalinen peili, joka määrittää miten suomalaisten ei tulisi käyttäytyä. Moraali rakentuu negaation kautta: negatiivisina pidettyjen luonteenpiirteiden kautta määritellään ja tuodaan esiin toivotut ja positiiviset luonteenpiirteet.

”Todennäköisesti venäläinen pitää meitä aika yksinkertaisina kun tuputamme heille pyhää venäläistä maata tälle puolelle rajaa.” (E-S mp 15.8.)

”Liiallinen sinisilmäisyys aiheuttaa pitkässä juoksussa epäluuloja ja eripuraa.” (E-S mp 22.6.)

”Kymäläinen kertoo miettivänsä, ovatko suomalaiset ylivarovaisia. Hänen mukaansa esimerkiksi Virossa vastaavaa keskustelua ulkomaalaisten maan- ja kiinteistönomistuksesta käydään rohkeammin. Adressin perustaja kertoo odottavansa mielenkiinnolla, kuinka suuri osa maakaupoista huolestuneista tuo mielipiteensä julki.” (E-S lj 10.7.)

Representaatiot rakentuvat mielipidegenressä, sekä uutisgenressä, jossa kuitenkin siteerataan haastateltua. Kirjoittajat asemoivat suomalaisen yleistäen kolmannen henkilön, eli objektin asemaan tai puhuvat meistä. Näkökulmissa on selkeä ohjaava ja moralisoiva piirre. Edeltävässä sitaatissa kirjoittaja ennakoi torjuvan suhtautumisen olemassa olevaksi ja samalla haastaa ihmisiä tuomaan huolensa julki. Vaikka teksti on väitelauseen muodossa, sisältää se silti selkeän kehotuksen.

”Myyjilläkin on suuri vastuunsa. Isotkin uhraukset kotimaan eteen ovat osin olleet turhia, jos nousevan hintatason antama rahatukku määrää arvostukset, tai lainsäädäntöön ei tehdä muutoksia.” (E-S mp 5.7.)

”Kiinteistövälittäjälle taas on tärkeintä kaupan toteutuminen ja siitä seuraava välityspalkkio. Merkitystä ei ole sillä seikalla, kenelle myydään.” (E-S k 28.8.)

Naiiviksi luokittelun lisäksi suomalaisia myyjiä ja kiinteistövälittäjiä moralisoidaan ahneiksi. Vastuuta edellytetään valtion lisäksi yksittäisiltä kansalaisilta. Toiminnalta haetaan eettisiä perusteita. Isänmaallinen rationaliteetti näkee uhkan arvomaailman muutoksessa – rahan arvostus asetetaan kotimaan edelle. Moralisoitu ahneus vahvistaa Vastaan -diskurssin etnosentrisyyttä asettamalla ostajat erilaiseen arvoasetelmaan ja kategoriaan kansalaisuuden perusteella. Ahneudelle vastakkaiseksi positiiviseksi arvoksi konstruoidaan isänmaallisuus.

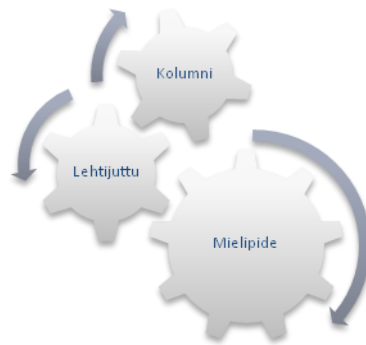
5.3.4 ”Viisaus asustaa kansan keskuudessa”

Vastaan -diskurssi puhuu kielteisen suhtautumisen puolesta ulkomaalaisten maanomistusoikeuteen liittyvässä keskustelussa. Mennyt on voimakkaasti läsnä: diskurssia perustellaan negatiivisen ja traumaattisenkin historiakuvan kautta. Kulttuurinen muisti palaa historiaan, sotiin ja se on erityisesti yhteisön ja kansakunnan historiaa, sisältäen kuitenkin paljon yksilötason kerrontaa.

Kulttuurinen muisti on diskurssissa ymmärrettävissä myös järjestyksen ylläpitäjänä. Voimakas ja tunteellinen reagointi venäläisten tekemiin maa- ja kiinteistöostoihin kertoo järjestyksen menettämisen pelosta. Muisti palauttaa aikaan, josta sosiaaliset normit ja yhteisön arvojärjestys on peräisin. Muisti palaa erityisesti Suomen ja Venäjän välisiin sotiin. Raja on symbolisesti myös eri tavalla etninen kuin Puolesta -diskurssissa. Venäläinen nähdään mytologisoituna pahana ja siihen liitetään uhkakuvia. Venäläinen on identifioitumisen kannalta yhä merkittävä Toinen. Suomalaisia moralisoidaan ahneiksi ja naiiveiksi, joita hämäräperäinen venäläinen käyttää hyväksi. Lisäksi omistamisesta on muodostunut tärkeä erottava tekijä. Siinä missä Puolesta -diskurssi pyrkii sulauttamaan venäläiset osaksi kansainvälistyvää Suomea myös maanomistamisen ja siitä seuraavien hyötyjen kautta, suhtautuu Vastaan -diskurssi asiaan täysin eri tavalla. Maanomistaminen on voimakas osa kansallista itseymmärrystä, eikä venäläisen Toisen omistusoikeus ole siinä kehyksessä mahdollinen. Diskurssi perustelee omistusoikeuden juuri etnisen ja kansallisen erottelun kautta vain suomalaisten oikeudeksi.

Maanmyyminen venäläisille on jo sinänsä tuomittavaa, mutta sen lisäksi myymisellä on negatiivisia seurausvaikutuksia, kuten hintojen kohoaminen suomalaisten ulottumattomiin ja palveluiden karsiutuminen kylistä venäläisen väliaikaisasutuksen myötä. Maanmyymisestä nousseet huolen, pelon ja uhkan tunteet luovat yhteisöllisyyttä, erottaen suomalaiset uhkaavista venäläisistä. Suomi asetetaan uhrin asemaan. Samalla uhka nousee kuitenkin myös suomalaisuuden sisällä, jolloin se nostaa esille sosiaalisia normeja siitä, mitä on hyvä suomalaisuus. Venäläisestä luodaan myytistä kuvaa ja sosiaalinen ja kulttuurinen etäisyys venäläiseen toimijaan säilyy suurena. Stereotypiat ja oletukset peittoavat henkilökohtaisuuden. Erot nähdään yksittäistapausten sijaan kulttuurisina.

Diskurssi rakentuu pääsääntöisesti mielipidegenressä, jota tukee puolestaan uutisgenre eli lehtijutut ja muutama kolumni. Isänmaallisen rationaliteetin myötä erityisesti valtiolta edellytetään tiukempia toimia ja peräänkuulutetaan vastuuta. Diskurssissa käytetään paljon persoonallista, henkilökohtaista kerrontaa. Lehden uutisgenre on mukana rakentamassa jännitteistä kuvaa venäläisistä ja ilmiöstä yleensä. Diskurssin rakentamiseen osallistuneiden kolumnien kirjoittajat ovat lähinnä sotaveteraaneja, eivät Puolesta -diskurssin tapaan instituutioita edustavia asiantuntijoita. Mikrotason tieto peittoaa makron, ja diskurssin motoksi muodostuu ”Viisaus asustaa kansan keskuudessa”.



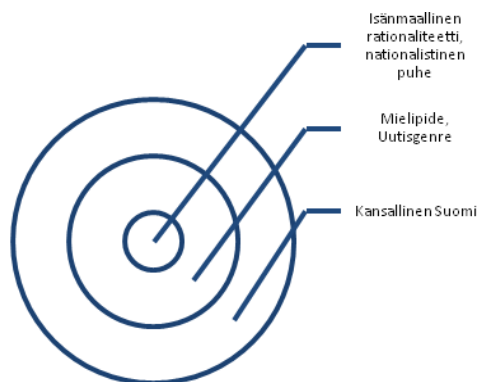
Kuvio 10. Genresuhteet. Vastaan -diskurssi

Diskurssin sosiokulttuurinen järjestys, tila ja paikka, muodostuu kansallisessa viitekehyksessä. Nationalistiset piirteet määrittävät suhtautumista sisä- ja ulkomaailmaan, ryhmää rajaa kansallinen Me. Raja-alue voidaan nähdä myös kansallisen muistin tallennuspaikkana, jossa rajan läheisyys saa reagoimaan. Venäläisten lisääntynyt läsnäolo ja omistamissuhteissa tapahtuneet muutokset herättävät kansallisen tietoisuuden ja muistiin

tallennetut viholliskuvat. Nyt vihollisen vain nähdään saapuvan uusin asein, panssarien sijasta vallan symbolina on raha.

Kuten yllä havainnollistin, diskurssijärjestys muodostuu pääosin mielipide- ja uutisgenreissä. Tässä on selkeä ero Puolesta -diskurssiin. Lehden toimituskunta on välittävässä roolissa julkaisten mielipidekirjoituksia ja toisaalta myös ottaen itse vaikutteita keskustelun annista. Ympäröivä todellisuus siirtyy lehden toimittajan suodattimen kautta edelleen jaettavaksi ja uusinnettavaksi lehden lukijakunnan kautta. Lehden toimituskunta on tässä myös ylläpitämässä keskustelua ja on tehnyt tietoisin valinnan, että venäläisten tekemät maa- ja kiinteistökaupat ylittävät uutiskynnyksen.

Diskurssin tekstuaalinen taso seuraa ideationaalisisella tasolla isänmaallisen rationaliteetin ja nationalistisen kerronnan linjaa. Kulttuurinen muisti näkyy diskurssissa myös sen affektiivisen puolen kautta: sanasto on hyvin tunteikasta, ostojen ja omistusoikeuden lisäksi puhutaan sodasta, suomalaisten rappioituneesta moraalista, tyhjenevistä kunnista, hintojen kohtuuttomasta noususta ja myyttisestä uusrikkaasta venäläisestä. Toimijoiden vahva identifioitumisen kehys on kansallinen, johon liittyy voimakas erottautuminen venäläisestä, joka on pitkälti yhä kansallinen viholliskuva.



Kuvio 11. Vastaaan -diskurssi. Diskursiiviset kehät.

6. KESKUSTELUN JÄNNITTEISIÄ PINTOJA

Taulukko 1. Ulkomaalaisten maanomistukseen suhtautumisen diskursiiviset piirteet.

	Puolesta	Vastaaan
Rationaliteetti	Taloudellinen	Isänmaallinen
Genre	Kolumni, (Uutisgenre)	Mielipide, (Uutisgenre)
Tekstin tyyli	Muodollinen, väitelauseet	Epämuodollinen, eepinen
Aika	Nykyinen	Mennyt
Paikka	Maakunnallinen	Kansallinen
Tila	Kansainvälinen, globaali	Kansallinen
Suhde venäläisiin	Myönteinen hyöty	Torjuttava uhka
Tunne	Toivo	Huoli, pelko
Normi	Valtio, instituutiot, markkinatalous	Kansanviisaus
Moralisoitu suomalainen	Suvaitsematon, ennakkoluuloinen	Naiivi, ahne
Venäläinen	Varakas, äveriäs, hyödyllinen	Mytologisoitu paha
Merkittävä Toinen	Moralisoitu suomalainen	Venäläinen
Motto	”Euro on euro vaikka voissa paistaisi”	”Viisaus asustaa kansan keskuudessa”

Analyysini anti näkyy tiivistettynä yllä olevassa kaaviossa. Keskustelu on jakaantunut kahteen leiriin, puolesta ja vastaan. Karkeasti voisi luonnehtia keskustelijoiden jakaantumista kansallisiin ja kansainvälisiin suomalaisiin tai ”maajusseihin ja stadilaisiin”, kuten Jari Ehrnrooth kuvaa leirijakoa Suomen liittyessä Euroopan unioniin 1990-luvun puolivälissä (Ehrnrooth 1996, 44). Jaottelu ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen tai mustavalkoinen. Rajapinnat diskurssien välillä elävät. Diskurssit eivät myöskään ole ikuisia, eivätkä jähmety paikalleen vaan keskustelevat, määrittävät omaa suhdettaan toiseen, etsivät omaa identiteettiään.

Kategorioiden takaa löytyy sosiokulttuurinen käsitemaailma, jonka kautta ilmiöihin ja asioihin suhtaudumme. Suhtautumiseemme vaikuttaa aiemmin koettu, eletty ja muistettu –

kulttuurinen muisti – määrittäen sitä, mihin käsitejärjestelmiin ja kategorioihin uudet ilmiöt yhdistämme. Tässä luvussa esittelen vielä diskurssien rajapinnoilla liikkuvia käsitteitä ja teemoja. Aluksi havainnollistan median roolia venäläiskauppojen arvoituksen ratkaisijana, kuinka lehti rakentaa keskustelua ja esittää ajoittain ristiriitaisiakin näkökulmia. Tämä tuo esille ilmiöön liittyvän epävarmuuden, ei oikein tiedetä, miten suhtautua. Samalla lehti liikkuu diskurssien rajapinnoilla, asettumatta selvärajaisesti kummankaan diskurssin kehille. Lehti käyttää myös omassa diskurssijärjestyksessään vaihtelevia kerronnan muotoja, liikkuen väitelausetoisesta uutistekstistä kerronnallisempaan kirjoitustyyliin, jolloin kirjoittaja tekee tekstistä helpommin omaksuttavan, lähenee lukijaa ja lehden ulkopuolisia diskurssijärjestyksiä. Näin sekoittumista ja rajojen liudentumista tapahtuu niin lehden sisäisessä genrekeskustelussa kuin suhteessa lehden ulkopuolisiin diskurssijärjestyksiin.

Lisäksi esittelen ensin aiempia representaatioita tukemaan, miten venäläisen identiteettiä aineistossa rakennetaan ja erityisesti, miten se tehdään suhteessa suomalaisiin, ja miten tässä erontekojen prosessissa myös suomalaiset identifioituvat suhteessa venäläisiin. Mielenkiintoisena esiintyy vastakkainasetteluista huolimatta suomalaisten ja venäläisten rinnasteisuus, kansallisuuksien läheneminen kulttuuristen piirteiden kautta. Lopuksi tuon myös esille piilorasismiin liittyviä havaintoja ja sen muotoja, eli kuinka sosiaalisen normin vastainen rasismi halutaan toiminnassa kieltää ja kuinka kirjoittajat tietoisesti tai tiedostamattaan uusintavat ja ylläpitävät rasistisia tai etnosentrisiä ajatusmalleja ja -rakennelmia.

6.1 Kolikon kaksi puolta

Ulkomaalaisten maakaupoista uutisoimisen lisäksi lehti lähtee myös hakemaan selitystä venäläissijoittajien motiiveille ostaa kiinteistöjä Suomesta. Selityksen etsiminen voidaan nähdä myös järjen ja järjestyksen etsimisellä, joka halutaan palauttaa kulttuurisen muistin järjestyksen järkkyessä. Nyt venäläiset ostavat isolla rahalla kiinteistöjä, joissa suomalaiset eivät ole menestyneet ja tämä yhtälö tuntuu oudolta. Lehti kysyy suoraan: miksi ihmeessä?

”Saimaan pusikoissa kuhisee. Venäläiset kiinteöstösijoittajat ostavat kilvan kituliaita lomakyliä ja hotelleja. Miksi ihmeessä? (E-S lj 22.7.)

”Suomalaista maallikkoa ihmetyttää. Eiväthän nämä mitään kultakaivoksia ole olleet. (E-S lj 22.7.)

”Viime aikoina nämä hieman surumieliset vanhat lomaparatiisit ovat kuitenkin saaneet uusia ystäviä – venäläiset kiinteistösijoittajat.” (E-S lj 22.7.)

”Miksi ihmeessä venäläiset haluavat syyttää rahojaan rappeutuneisiin lomakohteisiin?” (E-S lj 22.7.)

Lehden uutisgenressä käytetään mielenkiintoisella tavalla myös satumaailmasta poimittuja kerronnan muotoja. Jotain outoa ja odottamatonta on tapahtunut ja sille lähdetään hakemaan selitystä. Kysymys heitetään ilmaan, lukija kutsutaan mukaan ratkaisemaan arvoitusta. Tekstin toiminnalliset elementit eli verbit (kuhista, ostaa kilvan, syyttää rahaa, ihmetyttää) sekä toiminnan kohteet (kituliaat lomakylät ja hotellit, rappeutuneet lomakohteet, ei mitkään kultakaivokset) luovat salamyhkäistä ja jännitteistä kuvaa. Kohteita jopa romantisoidaan – puhutaan ”hieman surumielisistä vanhoista lomaparatiiseista”. Lukija asemoidaan ensin ihmetteleväksi suomalaiseksi maallikoksi, joka ei ymmärrä venäläisen kiinteistösijoittajan käytöstä. Toimittaja asemoituu tässä selittäjäksi, kertojaksi, arvoituksen ratkaisijaksi.

Tapahtuma paikallistetaan Etelä-Karjalaan, Saimaa-järven alueelle. Saimaan pusikot, eli ranta-alueet ovat toiminnan keskiössä. Venäläiset ostajat/ kiinteistösijoittajat ”kuhisevat kuin muurahaiset”. Ostajat voidaan nähdä kilpailuasetelmassa toisiinsa nähden, ja samalla muodostetaan yhdessä kituliaiden kohteiden kanssa yhtälö, jota on vaikea ymmärtää. Lehtijutussa kirjoittaja myös lähenee lukijan asemaa, esimerkiksi kehotuksella ”Katsotaanpa”, ”Tämän maallikko ymmärtää”. Suomeen ja suomalaisuuteen liitetyt assosiaatiot – rantatontti, rauhallisuus, turvallisuus – ovat kulttuurisesti tunnistettavia ja maalaisjärkeen vetoavia. Ilmiö selitetään ymmärrettävästi ja helposti omaksuttavasti, epämuodollisesti muodollisen uutistekstin sijaan. Lehden diskurssijärjestys lähenee lukijakuntaa, joka yksityisen ja epävirallisen puolella muodostaa oman diskurssijärjestyksensä.

”Katsotaanpa”...”Rantatontti rauhallisessa Suomessa on sellainen turvapaikka. Tämän maallikko ymmärtää.” (E-S lj 22.7.)

Lehti etsii syitä, pohtii vaihtoehtoja ja uhraa jutuille useita aukeamia lehdessä. Vaikka näissä kuvauksissa ei selkeästi asetuta kummankaan diskurssin – Puolesta tai Vastaaan – taakse, kutsuu kerronta kuitenkin ihmettelemään tapahtunutta ja pohtimaan sen syitä. Lehti haluaa tuoda asian esille, pitää keskustelua yllä. Kerronnallisuus saa lukijan aistimaan havainnoimansa ympäristön ja samalla teksti lähentää lukijaa ja lehden kuvaamaa ilmiömaailmaa. Kuvailu vie lähemmäs myytyjä kohteita, lukijat pystyvät eläytymään paremmin. Ilmiöstä tulee kokemuksellisempi ja sitä kautta henkilökohtaisempi. Etäisyys ilmiön ja sen tarkastelijan välillä pienenee.

”Pihatie on hieman tukkeessa, mutta sen aiheuttavat heinät, jotka kasvavat asfaltin läpi. Räystäässä kasvaa kukkia, vatukko tukkii portaikon. Rantasauna on kadonnut ryteikköön.” (E-S lj 22.7.)

”Joutsenrannassa suuret rapatut rakennukset seisovat hiljaisuudessa. Maa jalkojen alla kasvattaa arvoaan hitaasti mutta varmasti. Heinät syövät asfalttia nopeammin.” (E-S lj 22.7.)

Lehti listaa myös joukon venäläissijoittajille myytyjä kohteita. Pyrkimyksenä voi ajatella olevan halun havainnollistaa tehtyjä kauppoja, tuoda ne esille ja ylläpitää keskustelua. Kysytään, miksi venäläiset ovat kiinnostuneita, jos suomalaisillekaan ei kelpaa. Venäläistä rahaa on laitettu kiinni aiemmin huonosti menestyneisiin kohteisiin, eivätkä kohteet ole nytkään tarinan kaarta rakentaen, ”muuttuneet kullaksi”. Ilmiö muodostaa paradoksin.

”Pelkästään tämän vuoden aikana venäläissijoittajat ovat ostaneet lomakylän Taipalsaarelta, hotellin Parikkalasta ja UPM Kaukaan edustushuvilan, Härskiänhovin Ruokolahdelta. Jo aiemmin venäläistä rahaa on laitettu kiinni muun muassa huonosti menestyneisiin Hotelli Joutsenrantaan ja lomakylä Freelandiaan.” ... ”Tähän mennessä venäläissijoittajien Etelä-Karjalassa ostamat kohteet eivät kuitenkaan ole niin vain muuttuneet kullaksi.” (esimerkkejä) (E-S lj 22.7.)

”Hotelli Joutsenranta Korvenkylässä on yksi venäläissijoittajien ostoksista. Sijoitus heinittyy hyvää vauhtia” (E-S lj 22.7.)

Alla oleva sitaatti kuvaa kolikko-symbolin kautta hyvin keskustelun rakentumista, kahta erilaista puolta ja näkemyseroja. Binaarinen siunaus/kirous -ajattelu kertoo mustavalkoisista, vastakohtaisista ajatuksista, jotka ovat molemmat läsnä, yhtyneenä samaan materiaan ja todellisuuteen. Ratkaisevaa representaatioiden ja näkökulmien esittämiselle – diskurssin rakentumiselle – kuitenkin on, kummalta puolelta kolikkoa katselemme, kumman puolen valitsemme. Toisaalta sitaatti tuo esille myös ilmiöön suhtautumiseen liittyvää epävarmuutta. Seurauksia pohdittaessa liikutaan vastaan -diskurssille ominaisen huolen ja Puolesta -diskurssille ominaisen toivon tunteen rajapinnoilla.

”Kolikolla on kaksi puolta, miettii imatralaisen kehitysyhtiön johtaja Kesälahti. Sijoitukset voivat olla seudulle siunaukseksi ja elävöittää koko elinkeinoa. Toinen puoli on sitten se, että suuret yhteiskunnankin subventoimat lomakylät ja kiinteistöt päätyvät autioituviksi tai pelkästään yksityiskäyttöön. -Ne tapaukset ovat harmillisia, koska tarjonta supistuu entisestään.” (E-S lj 22.7.)

Vaikka kolumneissa ja pääkirjoituksissa esiintyy selkeä kritiikki venäläisuhkaa vastaan, uutisoidaan lehdessä kuinka venäläissijoittajat kahmivat ja hamuavat matkailukiinteistöjä Saimaalta (E-S lj 22.7.). Luettelot, kielikuvat heinittyvistä pusikoista ja invaasiosta sekä faktoihin perustumaton, liioitteleva tyyli ovat osaltaan rakentamassa hallitsemattomuuden vaikutelmaa ja uhkia, joita tarkastelin lähemmin Vastan -diskurssissa. Lehti kokee venäläisten lisääntyneen läsnäolon ja vaikuttavuuden selvästi epäjärjestyksen ja epänormaalin tilana. Lehden esittämät näkökulmat ovat ristiriitaisia. Suhtautuminen ei selvästikään ole niin suoraviivaista ja suvaitsevaa, kuin lehden päätoimitus sen kannanotoillaan haluaisi olevan. Jos venäläiskysymyksessä ei olisi mitään ihmeellistä, tulisiko siitä uutisoitua niinkin näyttävästi kuin kesällä 2007 uutisoitiin? Ulkomaalaisten maanomistusta käsittelevän aineistoni 27 otsikosta 13:sta viitattiin Venäjään tai venäläisiin. Tämä asettaa mielenkiintoiseen tarkasteluasemaan lehden profiloitumisen suvaitsevaisiksi mediaksi; kuinka tietoisesti lehti esittää yhtäaikaisesti ristiriitaisia ja ajoittain etnosentrisiä näkökulmia uutisoimisprosessissa.

6.2 Venäläisyyden representoiminen ja erottautumisen prosessit

Kesän kuluessa maanomistukseen liittyvässä uutisoinnissa puhutaan sekä ulkomaalaisista että venäläisistä. Ulkomaalainen ja EU:n ulkopuolelta tuleva ostaja on virallinen, lainsäädäntöön liittyvä termi kun taas yleisesti keskustelussa toimija asemoidaan venäläiseksi ja venäläisyyden ympärillä keskustelu myös pyörii. Lisäksi erityisesti Vastaaan -diskurssissa tehdään erottelu suomalaisen eli eurooppalaisen sekä venäläisen eli Euroopan ulkopuolisen välillä.

”Rantojen myymistä ulkomaalaisille pitää rajoittaa. Venäläiset ostavat koko Suomen.” (E-S lj (mp) 30.6.)

”Kymäläisen perusteena on EU:n ulkopuolelta tulevien ostajien kiinteistökauppojen rajoittaminen.” (E-S lj 28.6.)

Lehti nosti ”venäläisen, venäläisyyden ja Venäjän” otsikoihin useasti kesän aikana, mikä vahvistaa kuvaa lehdestä keskustelun rakentajana ja ylläpitäjänä. Lehden toimitus oli myös muuttanut alkuperäisen, lukijan lähettämän version vetävämmäksi: kirjoittaja esitti ärsyyntymisensä (22.6.) venäläisten huonoista veneilytaidoista ja kolumni oli otsikoitu ”Venäläinen veneilykulttuuri rassaa Saimaalla”. Myöhemmin (5.7.) kirjoittaja kommentoi saamaansa palautetta ja mainitsi alkuperäisen otsikon olleen ”Veneessä”. Lehden kolumnissa 6.7. ja lehtijutussa 28.7. puolestaan viitataan venäläisten kiinteistökaupan ympärille kehittyneeseen keskusteluun; ”Venäläisten kiinteistökaupat ovat kesän puheenaihe Etelä-Karjalassa”, ”Kummastusta mökkiyrittäjässä on herättänyt myös kesän kuumentama keskustelu venäläisistä”. Samalla ihmetellään tonttikaupoista nousutta kohua, ihmisten ennakkoluuloisuutta ja kielteistä asenneilmapiiriä. Uutisgenressä uutisoidaan venäläisten tekemistä ostoista, pohditaan millaiset venäläiset ostoja tekevät ja miksi. Uutisgenre myös vastaa rakentuneisiin uhkiin. Tämä vahvistaa jo aiemmin esittämäni pohdintaa toimituskunnan ristiriitaisesta toiminnasta esittäytyessään toisaalta suvaitsevaisena ja suomalaisten kapeakatseisuutta arvostelevana mediana, mutta luoden samalla epäjärjestyksen ja uhkan tunnelmaa provosoivalla uutisoimisella, sekä venäläisyyden erottelevana esille tuomisena.

Kokonaisuudessaan venäläisyys rakentuu aineistossa pitkälti välillisen tiedon kautta: venäläisiä ei ole henkilökohtaisesti haastateltu, vaan lehdessä esitetty informaatio perustuu enemmän luotuun kuvaan ja esitettyihin, oletettuihin faktoihin. Venäläinen toinen pidetään keskustelussa lähes poikkeuksetta sosiaalisesti ja kulttuurisesti etäällä. Tämä toistaa Pietikäisen (2002, 14-30) tutkimusta suomalaisesta journalismista, missä vähemmistön ääni kuuluu usein enemmistön edustajan äänitorvesta. Kuva on harvoin neutraali ja objektiivinen.

Venäläisten ja suomalaisten suhteisiin ei myöskään muutamaa poikkeustapausta lukuun ottamatta viitata henkilökohtaisuuden vaan oletetun ja opitun järjestyksen kautta. Lisäksi venäläisistä ei puhuta yksityisinä henkilöinä vaan yhteisönä, kulttuurina, jolloin luodut stereotypiat ovat rakenteissa enemmän kuin yksittäisissä ihmisissä. Tietty ajattelumalli luodaan yleiseksi, jonka pohjalta toisesta ryhmästä joko pidetään tai ei. Venäläisyys myös stereotypisoidaan eli venäläisiin viitataan homogeenisena, yhtenäisenä, alkuperältään erilaisena ja vieraana ryhmänä suhteessa suomalaisuuteen.

Poikkeus kuitenkin vahvistaa säännön ja sävy muuttuu, kun kirjoittajan kokemus on henkilökohtainen. Etäisyys toimijoiden välillä lyhenee. Oman kokemuksensa kautta kirjoittaja kyseenalaistaa kansalaisuuteen kohdistuvan kritiikin. Näin hän käyttää ”itse todettuun vetoavaa” faktuaalistamisstrategiaa, jolloin lukija saa kuvan autenttisesta kokemuksesta (Juhila 1993, 157-180). Kirjoittajan tyyli on deskriptiivinen ja samalla hän myös esittää moraalisen näkökulman suhteessa toisin ajatteleviin suomalaisiin ja Vastaa -diskurssiin.

”Kaikki tuntemani venäläissyntyiset henkilöt ovat poikkeuksetta ystävällisiä, kohteliaita, avuliaita ja sivistyneitä ihmisiä” ... ”kohdistamme turhautunutta raivoamme aivan viattomiin ihmisiin pelkästään heidän kansalaisuutensa takia.” (E-S mp 4.8.)

Venäläisyyttä representoitaessa ja sen identiteettiä määriteltäessä tehdään se suomalaisen peilin kautta, jolloin suomalaisuus esitetään samalla normina, johon venäläisen tulee mukautua. Venäläisen tulee hyväksyä suomalaiset tavat toimia, suomalaiset käytännöt. Esimerkistä käy rakennusoikeuksia käsittelevä uutinen, jossa nostetaan esille venäläisten poikkeava rakennuskulttuuri ja poikkeava käytös. Tämä nostaa esiin integroitavan erilaisuuden, ja korostaa toiseutta meistä. Sitaatit uusintavat yhteisön normia, joka

puolestaan uusintaa järjestystä, ja korostaa venäläisten integroitumisen tärkeyttä suomalaisiin käytäntöihin. Venäläisiä datshoja ei alueelle haluta. Venäläiset eivät ole niin kuin me.

”Imatra ei halua datsha-aluetta. Tontin ostaneet olisivat halunneet rakentaa alueelle kaavamääräysten vastaisia hirsirakennuksia. Imatran kaupunginarkkitehti Kimmo Hartikaisen mielestä Imatralla ei ole tarvetta kaavoittaa aluetta venäläisten datshoille.” ... ”Hartikainen ei näe tarvetta kaavoittaa erillistä datsha-aluetta, jossa rakentaminen olisi pääsääntöisesti vapaata kaikenlaisille taloille. –Kyllä meillä rakentaminen on nykyiselläänkin aika vapaata. Tästä hyvä esimerkki on muun muassa Koivuniemen uusi alue. Meiltä löytyy tontteja ja alueita, jotka täyttävät varmasti myös venäläisten rakentajien vaateet, Hartikainen sanoo.” (E-S lj 24.8.)

”Pietarin rikkaat pystyttävät datshojaan paitsi Saimaan, myös Suomenlahden rannalle. Siellä uudet huvilat ovat hulppeita kivilinnoja, joita ympäröi korkea aita.” (E-S k 22.8.)

Aineistosta nouseva, venäläisiin liitettävä datsha -sana assosioidaan johonkin isoon, kalliiseen, aidattuun. Aita on myös erottelun ja ulossulkemisen symboli. Samassa kolumnissa (22.8.) viitataan Terijoella nykyisin oleviin aidattuihin kivilinnoihin vertauksena sadan vuoden takaisiin pitsihuviloihin, joiden ympärillä ei aitoja alun perin ollutkaan. Muisti ja muutos ironisoivat venäläisten huolen turvallisuudesta, tai yleensä tavan rakentaa aita huvilan ympärille.

Luodun toiseuden kritiikistä huolimatta, on toiseus kuitenkin myös jotain, mitä tarvitsemme. Lisäksi puhe toisista, venäläisistä, kertoo aina jotain myös meistä, suomalaisista. Kärjistäen nämä eronteot jakavat maapallon kahtia, mustavalkoistavat, kun samalla toiseuttamisen kautta rakennamme, rajaamme ja vahvistamme omaa identiteettiämme. (Löytty 2005, 8.) Identiteetin rakentuessa suhteessa toisiin tulee meillä aina olemaan myös toisia, jotain, mihin emme halua identifioitua tai jonka joka tapauksessa erotamme erilaiseksi kuin mitä me itse olemme. Näin myös kategorisoimme ja stereotypisoimme ympäröivää maailmaa. Olennaista kuitenkin on, mihin rajat vedetään ja kuinka hierarkkisesti se tehdään suhteessa oletettuun ensimmäisyyteen (Raittila 2004, 18).

Ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvässä keskustelussa erontekoa tehtiin suomalaisten ja venäläisten välillä, sekä näiden molempien käsitteiden sisällä. Lisäksi analyysissä erottui maata omistavien ja omistamattomien välinen, sosioekonomiseen asemaan liittyvä ero. Keskustelu maasta ja maanomistuksesta, sekä veteraaneista herättää alla olevassa sitaatissa kirjoittajan muistoja vuosien takaa. Ulkomaalaisten maanomistukseen liittyvä keskustelu on aktivoanut kirjoittajan kulttuurisen muistin ja kertoja tuo esille henkilökohtaisen muistonsa, julkisessa kerronnassa vaietun muiston, historiankirjoituksen epäkohdan.

”Sodan jälkeen moni rintamamies petettiin katkerasti. Rintamalla ollessa heille luvattiin hövelisti maata. Mutta sodan jälkeen alkoivat maanomistajat pitää tiukasti kiinni omista maistaan. Kartanoiden tyttöjen reisiä pitkin maan omistukseen päässeet virkamiehet olivat kaikkein tiukimpia. ”Ei millään, meillä on niin vähän maata.” Monelle rintamamiehelle esitettiin muuttamista siirtolaiseksi Pohjois-Suomen korpiin. Kaikki eivät tätä hyväksyneet, koska katsoivat omalla paikkakunnalla olevan sopivaa metsää raivata pelloksi. He saivat muutaman vuoden kuluttua kylmän vastauksen: maan anomus aiheettomana hylätty”. (E-S mp 24.8.)

Kommentti ikään kuin kyseenalaistaa toisaalla luodun kuvan yhteisöllisyydestä ja yhteisestä historiankuvasta, ja toisaalta tuo esiin muistin poliittisuuden, esittelee epävirallisen historiankirjoituksen virallisen rinnalla. Se murtaa loven kansalliseen yhtenäisyyskäsitteeseen ja tuo esiin eriarvoisuuden, sekä maanomistajien ahneuden. Kuinka yhteistä isänmaa loppujen lopuksi on muutoin kuin kuvitteellisella, myyttisellä tasolla? Mitä on kansallisomaisuus tai mitä Suomen myyminen tarkoittaa? Kenen uhkaa se loppujen lopuksi horjuttaa? Erilaiset tulkinnat edellyttävät argumentaatiotaitoja puolin ja toisin. Menneisyyttä tulkitaan nykypäivästä käsin, avataan muistin kerroksia. Kollektiiviseen historialliseen muistiin liittyikin aina sekä kumulatiivinen että presentistinen aspekti. (Knuutila ym. 1995, 37.)

Viittaukset maahan ja sen omistamiseen ja puolestaan omistamattomuuteen heijastavat myös maanomistuksen yhteyttä luokka-eroihin. Esiin tulee luokkiin kytkeytyvä ajatus eriarvoisuudesta, joka on kulkenut mukana tunnemuistissa ja vaikuttaa yhä yksilön näkemykseen siitä, millaisista ryhmistä yhteiskunta koostuu ja millaisessa hierarkiassa ihmiset elävät suhteessa toisiinsa. Luokka voi tulla esiin myös hitaasti muuttuvina tapoina

ja mahdollisuuksina. Lisäksi omaisuus nähdään kasautuvana ja siihen liittyy valtaa, vaikuttamismahdollisuuksia. (ks. esim. O'Dair 2000; Kivimäki 2008.)

Luokka nousee aineistossani erottavaksi tekijäksi kansallisuuden rinnalle, jopa sen syrjäyttäen. Suomessa nähdään olevan eri varallisuustasoja ilman, että muut kansalliset ryhmät niihin vaikuttaisivat. Ongelmat rakentuvat Suomen sisällä, ja Puolesta -diskurssi ottaa puolustavan kannan suhteessa venäläisiin. Katse käännetään omaan napaan ja pohditaan suomalaisten lomaoleskelua Espanjassa: miksi sitä ei kritisoida? Representaatio on Suomi-kriittinen, refleктоiva. Samalla se tuo esiin diskurssin normittavaa otetta – suomalaisten on käännettävä katseensa myös itseän ja pohdittava suhtautumistaan. Kirjoittaja puhuu meistä, vetoaa yhteisöön, tulee lähemmäs.

”Suomessa on myös porhoja ja köyhiä. Toisilla on varaa ostaa, toisilla ei. Tämä kuilu on valmistettu Suomessa, ilman venäläisiä lisäaineita. Mitä me tekisimme, jos koko aurinkorannikko joutuisi jättämään villansa ja vaeltamaan masentuneina takaisin Pohjolaan?” (E-S k 9.7.)

Varallisuuseroihin suhtaudutaan kuitenkin myös hyökkäävästi, ja samalla asetetaan selkeät rajat Puolesta ja Vastaaan –diskurssien välisiin arvoeroihin. Kriitikki kohdistuu Puolesta -diskurssiin ja sitä perustelevaan taloudelliseen rationaliteettiin, hyötyyn. Kriitikissä esiintyy suomalaisuuden sisällä elävä luokkakeskustelu: ero rakentuu aineistossa varakkaiden ja tavallisten, keskiluokkaisten suomalaisten välillä. Tämä jatkaa Vastaaan -diskurssissa tehtyä eroa materialististen ja henkisten arvojen välillä. Representaatio hakee sosiokulttuurista kosketuspintaa myös pätkätöistä ja naisten asemasta. Tyyli on ironinen ja kyseenalaistava suhteessa esitettyihin argumentteihin. Esiin piiryy Vastaaan -diskurssia mukaileva suomalaisten oikeudenmukaisuuden tajun kyseenalaistaminen.

”Tottakai hyötynä ovat lisäksi todella surkeilla palkoilla, pätkätöitä tekeville nuorille ja varttuneemmillekin, pääosin naisille, järjestyneet sadat työpaikat. Olisi ihan mielenkiintoista kuitenkin tietää, kuinka monta euroa tästä hienosta kehityksestä koituu esimerkiksi Lappeenrannan mudassa rämpivän terveydenhuollon hyväksi.” (E-S mp 22.8.)

Suomalaisuuden sisäisen arvokeskustelun lisäksi venäläisiä kuitenkin myös rinnastetaan suomalaisiin. Venäläisiä tyypitellään hyväksyvästi mutta sekä negatiivisen että positiivisen

erottelun kautta. Tässä etnisen kategorian raja hämärtyy ja se tulee luoda uusien ominaisuuksien myötä uudestaan (Barth 1969, 132). Sosiaalinen ja yhteiskunnallinen muutos Venäjällä on tarkoittanut keskiluokan elintason nousua ja varallisuuserojen myötä keskiluokkaisen venäläisen ja suomalaisen raja on liudentunut, jolloin raja esiintyy voimakkaampana suhteessa venäläisiin ja suomalaisiin rikkaisiin. Venäläinen voi olla myös tavallinen, suomalaisen tapaan. Puolesta -diskurssin legitimaatiota haetaan rinnastamalla venäläisyys tähän.

Eriksen (2002, 38-39) argumentoi, että saman etnisen ryhmän jäsenet voivat kulttuurisesti olla hyvin erilaisia, kun taas eri etnisiin ryhmiin kuuluvat mutta elämäntavoiltaan samankaltaistuneet löytävät enemmän kulttuurisia kosketuspintoja. Kulttuuriset eroavaisuudet tulevat etnisyyden kannalta tärkeiksi vain jos niillä on merkitystä yhteiselon tai vuorovaikutuksen kannalta, jos kulttuuriset erot politisoidaan ja tehdään selittäviksi tekijöiksi kanssakäymisen mahdottomuudelle. Näin omistamisen politisoimisen rinnalla venäläisiä tarkastellaan myös positiivisen eronteon kautta, jolloin ”tietynlaiset suomalaiset” kohtaavat ”tietynlaiset venäläiset”, ja ryhmät löytävät yhteisen kosketuspinnan ja lähenevät näiden kulttuuristen piirteiden kautta toisiaan.

”Tähän asti näkyvin pääjoukko venäläisistä on hakenut täältä luksusta. Hintataso on ollut sen mukainen. Suomalaisille mökkilomalaisille on kelvannut vähän vaatimattomampi taso, koska he katsovat myös hintaa. Venäläisen keskiluokan kasvu tuo Suomeen uudenlaisia turisteja, jotka muistuttavat kulutustavoiltaan suomalaisia. –Heillä ei välttämättä ole varaa luksustasoon, mutta matkailu Suomeen kiinnostaa. Heitä kiinnostavat sellaiset keskihintaiset keskivertokohteet, jotka kiinnostavat myös perussuomalaisia.” (E-S lj 22.7.)

”Pysytään herroina omassa maassa ja toivotetaan venäläiset tervetulleiksi vierailulle. Näin myös keskiluokkainen venäläinen löytäisi tiensä tänne.” (E-S mp 15.8.)

Toisaalta keskiluokkaisen venäläisen nähdään löytävän tänne juuri sen kautta, että venäläisillä ei olisi mahdollista ostaa tai omistaa mitään, venäläinen tulisi vain vierailulle. Venäläisyydelle asetetaan jatkuvasti tietynlaisia ehtoja, heidät hyväksytään tietynlaisina, tietynlaisten rajojen sisällä olevana. Ei toivottu -venäläinen erotetaan toivotusta venäläisestä. Puolesta -diskurssissa tämä tulee esiin erotellessa Suomeen tulevat venäläiset ostajat ”mistä tahansa huithapeleista” tuoden samalla esiin vastapuolena olevia hyveitä:

yritteliäs, veroja maksava kansalainen, joka toistaa myyttiä ahkerasta, tunnollisesta suomalaisesta. Näin venäläisyyttä peilataan edelleen suomalaisuuteen, ja Karina Horstia (2005, 240-242) mukaillen voimmekin kutsua tätä etniseksi peilaukseksi. Maahanmuuttajien erinomaisuutta korostetaan stereotyyppisillä suomalaisilla ominaisuuksilla, kuten kovalla työllä. Tätä kautta suomalaisuus rakentuu normiksi, jota maahanmuuttajat tavoittelevat tai jota heidän tulisi tavoitella.

”Sergei Rots korostaa sitä, että Suomesta talon ostavat tai tänne kakkoskodin rakennuttavat venäläiset eivät ole mitä tahansa huithapeleita. Monilla heistä on yritystoimintaa myös Suomessa – kuten pietarilaisella graafisen alan yrittäjälläkin – ja heistä voi kehkeytyä myös kunnan veronmaksajia, ei vain ostosmatkailijoita.” (E-S lj 15.6.)

Tässä Puolesta -diskurssin tuottamisen prosessiin osallistuu yrittäjä, venäläisten kanssa yhteistyötä tekevä mies, itsekin maahanmuuttajataustainen (ja inkeriläinen), joka nähdään hyvin integroituneena suomalaiseen yhteiskuntaan, sekä maahanmuuttajien kanssa yhteistyötä tekevän instituution edustaja. Rotsin suhteen erottelu on inklusiivinen, jolloin erilainen sisällytetään meihin (vrt. Lehtonen ym. 2003, 12).

”Sergei on varmaan paras tuntemani esimerkki hyvästä maahanmuuttajayrittäjästä, kehaisee myös Edvard Hannolainen, Lappeenrannan Seudun Elinkeinoyhtiön Selman projektipäällikkö, jonka tehtävänä on auttaa maahanmuuttajia yritystoiminnan alkuun.” (E-S lj 15.6.)

Näin luokittelun kohteen olevasta henkilöstä löydetään piirteitä, jotka sopivat yhteen vallitsevien sosiaalisten normien kanssa: Sergei Rotsille löydettiin oma paikka osana yhteiskunnallista järjestystä. Maahanmuuttajien kohdalla yleistä on, että heidät tulee erottaa myyttisestä suomalaisuudesta ja kategorisoida osaksi erilaisia olemassa olevia todellisuuden kategorioita. Näitä kulttuurisia toisia Bauman (1997, 70-90) kutsuu muukalaisiksi, jotka eivät ole meitä tai heitä, eivät uppoa mustavalkoiseen dikotomiaan vaan aiheuttavat monitulkintaisuutta, ja epäjärjestystä. Heidät tulee luokitella kaaoksen estämiseksi.

Vastään -diskurssin venäläinen uusirikas-myytin lisäksi myös Sergein ja suomalaisen yrittäjän Ari Liutun (28.7.) tapauksissa erilaisuutta selitetään myyttisillä piirteillä.

Yhteiskunnallisessa kontekstissa mytologisilla tarinoilla on vahvistettu eri ideologioita ja tässä esiin piirtyy kuva läntisen ideologian ihanteesta, lannistumattomasta yrittäjästä. Näille yrittäjille on ominaista sankarin päättäväisyys, taipumaton tahto, joka lannistaa pahimmatkin ympäristön kasaamat esteet yrittäjän etenemiselle (alkuperäinen köyhyys, koulutuksen puute, viekkaat kanssaihmiset jne.), saavuttaen lopulta paikkansa rahamaailman valtiaana. (Tamminen 1994, 41.)

”Inkeriläinen Rots tuli perheensä kanssa Suomeen 15 vuotta sitten paluumuuttajana. Toimettomuus oli hänelle kauhistus.” (E-S lj 15.6.)

”Alituinen ongelma on hyvien työntekijöiden löytäminen: työtä olisi vaikka miten paljon, mutta ei tekijöitä. Ihmisiä ei aina kiinnosta työn tekeminen, eikä aina edes raha. – Työttömyyskorvauksella kuitenkin elää niin hyvin, että tällaista kovaa työtä ei haluta tehdä, Rots sanoo.” (E-S lj 15.6.)

”Muitakin vastoinkäymisiä on matkan varrella ollut, mutta ne ovat kasvattaneet.” (E-S lj 28.7.)

Sergei Rotsin tapauksessa myytti ”lannistumattomasta yrittäjästä” liittää hänet myös osaksi meitä. Diskurssissa etnisyys rakentuu alistaiseksi kategoriaksi työlle, ja samassa lehtijutussa viitataan vaikeuteen löytää työntekijöitä. Vallitseva sosiaalista normistoa vahvistava representaatio on työ, joka on ahkeruuden kautta myös vahvempi toiseutta rajaava tekijä. Sosiaalisesta normista poikkeava käyttäytyminen, työnteosta ja rahasta kieltäytyminen, esitetään kummeksuen ja oudoksuen, ja sen kautta haetaan myös vahvistusta oletetulle järjestykselle. Myös Karina Horsti (2009) tuo esille, kuinka hyväksytyjen Suomeen tulijoiden kohdalle tehdään siirtymä muista meihin. Hän viittaa ranskalaisfilosofi Luc Boltanskiin (1999), jonka mukaan hyväksyttävä toinen on nähtävä jollain tapaa meidän kaltaisenamme ja korostettavia asioita voi olla esimerkiksi juuri työ, jolloin yksilö voidaan nähdä etnisestä ryhmästä muuten eroavana, poikkeavana tai sitten vastaanottava yleisö ennakoidaan maahanmuuttajavastaiseksi ja tämä mielikuva pyritään kumoamaan.

Näiden löydettyjen myyttisten ominaisuuksien ja yhtäläisten mentaliteettiipiirteiden myötä venäläinen Toinen tulee tunnistettavaksi kulttuuriseen muistiin kiinnittyneiden

kategorioiden kautta. Identifioituminen yhteisössä tunnistettuihin sosiaalisiin normeihin, arvoihin ja tapoihin voimistaa yksilöiden ja ryhmien välistä kuuluvuuden tunnetta. Muistiin kiinnittyneisiin koodeihin pitää kuitenkin tulla sisään ajetuksi, jotta niiden merkittävyyden pystyisi tunnistamaan. Tätä kautta etninen raja voi myös väistyä kulttuuristen erottavien piirteiden kasvattaessa painoarvoa.

Venäläisten ja suomalaisten yhtäläisyyksiä tunnistetaan työn lisäksi loma-asumiselta haettavista arvoista: luonnosta, rauhasta, turvallisuudesta. Venäläisten yhteydessä korostetaan usein myös aktiivisuutta ja laatua ja venäläisissäkin on eroteltavissa keskiluokka sekä äveriäät, varakkaat venäläiset. Puolesta -diskurssissa venäläinen keskiluokkainen on kuitenkin enemmän suomalaisiin rinnastettavissa. Uusrikas, äveriäs ja ”suomalaisuutta” uhkaava venäläinen toinen rakentuu puolestaan osaksi Vastaaan -diskurssia.

”Varsinkaan venäläiset eivät lähde sellaisiin kohteisiin, joissa ei ole mitään aktiviteetteja.” (E-S lj 22.7.)

”Ari Liutun luksusmokit kelpaavat venäläisturisteille...” ”Asiakkaina ovat asumisen laatua ja luonnon rauhaa arvostavat venäläiset.” (E-S lj 28.7.)

”Venäläisturistit arvostavat loma-asumisessaan omakotiasumiseen verrattavaa laatua, puhdasta ilmaa, luonnon rauhaa, turvallista ympäristöä lapsille, ja miehille on erityisen tärkeää päästä kalastamaan.” (E-S lj 28.7.)

Venäläinen ostaja rinnastetaan suomalaiseen ostajaan vielä myös sitä kautta, että venäläinenkään ei halua viereensä mölyäviä maanmiehiään mökkirauhaa rikkomaan. Näin venäläinenkään ei hyväksy venäläistä, mikä vahvistaa Vastaaan -diskurssin stereotyyppistä venäläiskuvaa. Negatiivisuus nähdään venäläisessä kulttuurissa, jonka ei toivota siirtyvän Suomen puolelle. Näkökulma toimii kuitenkin vasta-argumenttina myös aiemmin esitetylle hallinnan menettämiselle, tavalliset suomalaiset syrjäyttävälle venäläisten invaasiolle. Odotetun ”joukkorynnäköön” ja ilmiön hallitsemattomuuden argumentit pehmenevät.

”Kiinnostavaa on se, että venäläiset itsekään eivät tunnu haluavan tuntemattomien venäläisten naapuriksi. –Venäläiset kysyvät, eihän vain naapurissa ole venäläistä. Täytyy olla todella hyvä tontti, että venäläinen menee toisen venäläisen viereen, Jouni Määttä sanoo. Venäläiset kyllä ostavat mielellään vaikka viisikin vierekkäistä tonttia, mutta silloin kyseessä on tuttavaporukka. Venäläinenkään ei halua viereensä täysillä stereoita soittavaa tuntematonta maanmiestään.” (E-S lj 15.6.)

Eri kannanotoissa haettu keskiluokkaisuus kuitenkin myös kyseenalaistetaan. Samalla kirjoituksella halutaan voimistaa rakentuvaa myyttiä uusriikkaasta, pröystäilevästä venäläisestä, jonka koetaan ärsyttävän ja tunkeutuvan suomalaisuuden alueelle. Keskiluokkainen on tässä ”hyväksytty”, suomalaisuuteen viittaava normi, jota ei kuitenkaan hyväksytä puhuttaessa venäläisyydestä. Teksti hakee ilmiöön myös jännitystä, ”olipa kerran” on tyypillinen satujen ja kertomusten elementti, jolla ei ole todistettavaa kosketuspintaa todellisuuden kanssa.

”Alkuvuosina, kun näitä niin sanottuja uusrikkaita venäläisiä alkoi ilmestyä, puhuttiin, että rahojen alkuperä selvitettiin Suomessa. Nyt paikallisessa sanomalehdessä kerrotaan, miten monta rantatonttia missäkin kaakon kunnassa on myyty venäläisille. Olipa kerran kymmenenkin tonttia kerralla mennyt samalle ostajalle. Suomalainen keskiluokka maksaa ikänsä asuntolainojaan takaisin pankeille. Venäjältä tulee ostajan muun muassa rantatalolle, joka on ollut pitkään myynnissä 380 000 eurolla, ja lyö rahat käteen. Onko tämäkin venäläinen liikemies keskiluokkainen? Siellä tuntuvat kaikki olevan liikemiehiä ja keskiluokka näyttää olevan rahoissaan.” (E-S mp 19.7.)

Yhtäläisyyksien ja erojen vuoropuhelun kautta diskurssit sekoittuvat toisiinsa. Kaksi ryhmää – suomalaiset ja venäläiset, kaksi suhtautumistapaa – puolesta ja vastaan, pitävät osoitetusti sisällään myös joukon ristiriitaisia elementtejä. Diskurssijärjestysten sekoittuessa heijastuu maailman monitulkintaisuus. Etnisesti ja kansallisesti erillään pidetyt ryhmät – suomalaiset ja venäläiset – voivat myös lähentyä toisiaan vaikka raja niiden välillä yhtäältä voimistuisi. Olennaista tässä on sosiaalinen vuorovaikutus kulttuurisen toisen kanssa ja sille annetut merkitykset; uhkaako identiteetin kannalta merkityksellisen toisen lähentyminen omaa etnistä tai kulttuurista identiteettiä niin, että suhde omaan ympäristöön ja itseen hämärtyy? Ja samalla voi miettiä, kuinka tietoisia olemme kulttuurisen muistin sisältämästä koodistosta ja kuinka tunnistettavissa ne ovat yhteisön ulkopuolisille, toisille.

6.3 ”En ole rasisti mutta...”

Puolesta -diskurssissa nousevan suvaitsevaisuuden normin vastapuolena esiintyy Vastaaan -diskurssissa esille nouseva representaatioiden rasistisuus. Norminvastaisuus, toiminnan rasistisuus, halutaan sosiaalisen paineen edessä ehdottomasti kieltää. Esimerkiksi Suna Kymäläinen kokee tärkeäksi kumota väitteet kansalaisadressin mahdollisesta rasistisuudesta. Moraali saadaan näin kohdistettua Suomen valtioon ja kommentilla lieventämään mahdollista pelkoa rasistiseksi, toisin sanoen normin vastaiseksi, leimautumisesta. ”Ongelmista”, joita ulkomaalaisten lisääntynyt läsnäolo alueella aiheuttaa, tulee näin syyttää ”meidän lakejamme”, Suomen valtiota, jolle adressikin itsessään kohdistuu. Vika on systeemissä, ei ulkomaalaisissa.

”Kymäläinen kertoo tehneensä töitä poistaakseen häneen kohdistuvia epäilyjä rasismista. - Syy ei ole ulkomaalaisissa, hehän toimivat meidän lakiemme mukaan. Harmittaa, jos tällainen näkökulma saa ihmiset varovaiseksi ja pelkäämään rasistiseksi leimautumista.” (E-S lj 10.7.)

Myös Rastas (2005) kirjoittaa siitä, kuinka rasismin ollessa niin moraalisesti kuin lainsäädännöllisesti torjuttua, ihmiset useimmiten kieltävät toimijuutensa rasistisuuden. Rasistiset asenteet eivät kuitenkaan aina näy toiminnassa, eikä rasismin tunnistaminen omassa tai muiden toiminnassa tarkoita samaa kuin rasismin hyväksyminen. Ihmiset luokittelevat toisia ihmisiä, kategorisoivat tehdäkseen selkoa maailmasta. Kiinnostavaa on löytää juuri sellaisia mielipiteitä tai todellisuuden representoimisen tapoja, joihin on kätkeytynä eriarvoisuuden rakennelmia ja jotka eivät automaattisesti nouse tekstistä esiin. Alla kirjoittaja viittaa historian väistämättömään kehityskulkuun mutta kieltää oman toimintansa rasistisuuden, kuten myös seuraavassa sitaatissa, jossa kirjoittaja vetoaa isänmaallisuuteen puhumalla Suomen puolesta. Raja suomalaisen ja venäläisen välillä on kuitenkin erottelva ja selvä.

”En silti oikeasti vihaa ketään kansallisuuden tai ihonvärin perusteella. Historia kuitenkin kertoo, että globalisaatio ennen pitkää aiheuttaa kansallisvaltiossa niin sanottua protektionismia.” (E-S mp 22.8.)

”Sain palautetta, että olen venäläisvastainen. En ole! Olen Suomen puolesta. Niin, ja paras kalakaverini on venäläinen.” (E-S mp 5.7.)

Kirjoittaja käyttää apunaan myös partikularisointia säilyttäen isänmaaetoksensa ja aiemman negatiivisen suhtautumisen venäläisiin niin Saimaan vesillä kuin maanomistukseen liittyen – vaikka paras kalakaveri onkin venäläinen. Näin sama ihminen voi samassa yhteydessä käyttää sekä kielen partikularisointia että kategorisointia – olla yhtä aikaa suvaitsevainen ja ennakkoluuloinen: stereotyyppiset käsitykset säilyvät niitä horjuttavista havainnoista huolimatta. (Raittila 2004, 19.)

Anna Rastas (2009, 50-51) kirjoittaa, että sen sijaan, että miettisimme ainoastaan, onko jokin toimija rasistinen vai ei, meidän tulisi ennemminkin pohtia ja analysoida julkilausutun kuvaelman rasistisia merkityksiä ja mitä erilaisista teoista voi seurata. Muutoin rasismin tarkastelussa jää sivuosaan institutionaalinen, yhteiskunnan rakenteissa vaikuttava rasismi, toimijoiden motiivien saadessa liikaa painoarvoa. Vaikka tässä tapauksessa lehti julistautuisi ei-rasistiseksi, voi sen toimintatavoissa esiintyä rasistisia piirteitä, tai sen tuottamalla tai julkaisemalla representaatioilla olla yhteyksiä rasistisiin ajattelutapoihin tai asenteisiin. Kansallistunne ja isänmaanrakkaus esitetään esimerkiksi perusteluksi sille, että ulkomaalaisten maanomistusoikeutta vastustetaan. Omistus halutaan pitää yhden etnisen ja kansallisen ryhmän hallinnassa. Tästä seuraa väistämättä syrjiviä käytäntöjä suhteessa muihin kuin suomalaisiin. Samalla isänmaa rationaliteetin kytkös maahan ja maa-alueisiin vahvistuu. Valtion territoriaalisuus korostuu. Ulkomaalainen asettuu väistämättä ulkopuolelle. Miten on sitten tulkittavissa ajatus, jonka mukaan vika ei ole ulkomaalaisissa vaan Suomen laeissa, systeemissä? Vastuu siirretään henkilökohtaiselta tasolta valtiolliselle tasolle. Laki ei aseta rajoituksia omistamisen kansallisuudelle, joten se on tässä muutettava. Eikö asetelma kuitenkin muutu muutosten myötä ulkomaalaisia syrjiväksi? Tulkinnasta tehdään samalla persoonatonta. Rasismille rakennetaan kiertotie.

”Minulla ei ole mitään minkään maalaisia vastaan. Mutta ongelmana kylillä on se, että tällä hetkellä taloja ja tontteja myydään paljon venäläisille.” (E-S lj (mp) 30.6.)

Sitaatissa kirjoittaja mainitsee, että hänellä ei ole mitään minkään maalaisia vastaan mutta nostaa kuitenkin venäläisen seuraavassa lauseessa erillisasemaan. Miksi venäläinen ongelmallistetaan näin? Venäläisiä käsitellään täysin omana kansallisena ja etnisenä ryhmänä, kuten muuallakin aineistossa. Venäläinen ei ole kuka tahansa, vaan käsitteeseen assosioituu paljon muitakin merkityksiä. Ilmiö esiintyy yhtä lailla alla olevassa veneily-kulttuuria käsittelevässä sitaatissa. Kaupankäynnissä ei ole huomauttamista, mutta negatiiviset vaikutukset on kuitenkin mainittava.

”Viime vuonna venäläiset ostivat lähes 20 miljoonalla eurolla Saimaan rantoja. Kaupankäynnissä ei sinänsä ole mitään huomauttamista, mutta sen seuraukset alueelle eivät käsitykseni mukaan ole olleet pelkästään myönteisiä. Mukana tulivat ylisuuret veneet ilman kuljettajiensa minkäänlaista veneilykulttuuria.” (E-S k 22.6.)

Näkökulmat palaavat Suomen ja Venäjän väliseen historiaan, luotuun viholliskuvaan ja etäisyys-problematiikkaan. Venäläistä ei ongelmallisteta vain yllä olevissa sitaateissa vaan lähes läpi koko aineiston ja Vastaaan -diskurssin. Kulttuurinen muisti tuo negatiivisen Venäjä-kuvan voimakkaasti esille, ja siihen identifioitua suomalainen peilaa sen kautta myös identiteetille merkityksellisen toisen, venäläisen. Pelko säilyy tunnemuistissa, kansalliseen tietoisuuteen kiinnittyneenä ja nousee esille lisääntyneen venäläisen omistuksen sitä uhatessa. Tutkimuksessani merkittävä diskurssien välinen ero onkin kulttuurisen muistin painotuksessa ja muistiin rakentuneissa eroissa. Puolesta -diskurssi on tiukemmin kiinnittynyt nykyiseen, kansainväliseen EU-aikaan siinä missä Vastaaan -diskurssi palaa menneeseen ja aikaan, jolloin venäläinen oli viholliskuvana merkittävä kansallisen identiteetin toinen ja Suomen ja Venäjän välinen raja muodosti symbolisen uhkan lisäksi myös konkreettisen territoriaalisen uhkan. Samalla tutkimus osoittaa, että taloudelliseen rationaliteettiin vetoavasta hyöty-puheesta huolimatta venäläinen on suomalaisille ja tarkennetusti eteläkarjalaisille mikrotasolla yhä merkittävä kansallisen identiteetin Toinen.

7. POHDINTA

Keskustelu ulkomaalaisten maanomistuksesta jakaa mielipiteet kahteen vastakkaiseen leiriin: Puolesta ja Vastaaan. Nämä suhtautumisen kaksi ulottuvuutta muodostavat tutkimuksen päädiskurssit. Ensin mainitulla, taloudelliseen rationaliteettiin perustuvalla Puolesta -diskurssilla on vahva valistuksellinen, yhteiskunnallisia sosiaalisia normeja ohjaava ja vahvistava ääni. Diskurssin rakentajat ovat suurelta osin instituutioiden edustajia sekä lehden toimittajia, joiden intresseihin kuuluu kansainvälistyminen ja maakunnan elinkeinoelämän vahvistuminen. Linja edustaa virallista, makrotason tietoa. Yksilöiden ja yhteisöjen väliset erot ja hierarkiat jäsennetään taloudellisen hyödyn pohjalle, jolloin määrittelyn kulttuuriset koodit on valittu siten, että ne palvelevat ajettuja intressejä. Sisä- ja ulkoryhmä perustuu työn ja tuottavuuden välisille hierarkioille, ja etnisyyteen ja nationalismiin perustuvat luokittelut jäävät toissijaisiksi. Venäläinen Toinen halutaan luonnollistaa: kyse on normaalista kanssakäymisestä rajan molemmin puolin. Enemmän kummeksutaan kapeakatseisia, kateellisia ja suvaitsemattomia suomalaisia, jotka muodostavat diskurssin merkityksellisen Toisen. Kulttuurinen muisti tuo historiasta esille positiivisia asioita liittyen venäläisten ja suomalaisten rauhalliseen rinnakkaiseloon vuosisata sitten. Kulttuurisen muistin sijaan painotus on kuitenkin tässä päivässä ja kansainvälisenä toimijana Suomi nähdään geopoliittisesti osana Eurooppaa. Maa ja sen omistaminen ovat neutraaleita käsitteitä, taloudellisia resursseja, eikä niihin liity vahvaa symboliikkaa.

Vastaaan -diskurssi kiinnittyy puolestaan selkeämmin menneeseen. Kulttuurisen muistin venäläinen viholliskuva on vahva ja rationaliteetti isänmaallinen. Valtiolta kaivataan tiukempaa linjaa – reagointia ulkomaalaisten ostojen rajoittamiseksi, kansakunnan turvaamiseksi – ja maanomistajia moralisoidaan. Suomalaisten velvollisuutena nähdään oman maan puolustaminen. Venäläinen esiintyy mytologisoituna pahana: uusrikkaana ja salakavalana, uhkaavana persoonattomana outona. Uhkakuviksi piirtyy maanmyymisen lisäksi venäläisten ostojen aiheuttama kohtuuton hintojen nousu sekä kuntataloudelle ja palveluille aiheutuvat ongelmat. Diskurssi rakentuu pääsääntöisesti mielipidegenressä, joskin vuorovaikutteisessa suhteessa muihin genreihin. Epävirallinen, mikrotason ”kansan tieto” ohjaa sosiaalisia normeja, valtion ollessa kritisoitu taho. Tilana on kansallinen Suomi, jonka viitekehyksessä eroja ja hierarkioita jäsennetään. Maa ja sen omistaminen

kiinnittyvät kulttuuriseen muistiin ja niillä on Puolesta -diskurssia vahvempi symbolinen ja identifioiva arvo. Raja sisäryhmän – suomalaisten, ja ulkoryhmän – venäläisten, välillä on voimakas. Lisäksi kulttuurinen ja merkittävä erontekojen, toiseuden raja rakentuu ”oikean” isänmaallisen suomalaisen ja ”väärän” venäläisille maata myyvän suomalaisen välille.

Diskursseja erottavia piirteitä ovat mainittujen lisäksi tunne ja tyyli. Siinä missä Puolesta -diskurssi rakentuu ennen kaikkea järkeen vetoaville argumenteille, on Vastaaan -diskurssissa mukana affektiivinen, tunnepuoli. Kieli on epämuodollista, jopa eepistä, kun taas ulkomaalaisten maanomistuksen puolestapuhujien kieli on muodollista ja väitelausesiin pohjautuvaa. Puolesta -puheessa elää toivo, Vastaaan -diskurssi reagoi pelon ja huolen tunteilla. Diskurssien vastakkaisuus tulee selkeästi esille myös suhtautumisessa tulevaan. Venäläistymiskehityksen toivottu väistämättömyys törmää siitä muodostuvaan salaperäiseen, pelättyyn uhkaan. Pelkona on sekä Suomen sulkeutuminen että Suomen valloittaminen. Tulevaisuuskuvien taustalla vaikuttavat diskurssiiviset valinnat ja arvomaailma, ajattelun moraalinen kehys.

Vastaaan -diskurssissa maanomistusoikeus kiinnittyy kansallisuuteen, ja se on oikeutettua vain suomalaisille, mikä asettaa suomalaiset etuoikeutettuun asemaan suhteessa muihin. Kansallisuustunne kiinnittyy paikkaan ja rajaa ulkopuolelle paikkaan ja maisemaan kuulumattomat, venäläiset. Käsittejärjestelmiin liittyy puolestaan vahvasti kulttuurinen muisti ja kulttuurin sisältämät moraalikäsitteet, jotka liittyvät usein itsestään selvänä pidettyihin rationaalisuuksiin ja tunnemuistiin yhteisön ja yksilön historiassa. Samalla kulttuuriseen muistiin tukeutuen uusinnetaan ja ylläpidetään erontekojen ja identifioitumisen prosesseja, toisin sanoen, määritellään venäläisen ja suomalaisen identiteettejä. Vastaaan -diskurssin venäläinen esiintyy yhä uhkaavana viholliskuvana, mytologisoituna pahana, kun taas suomalainen Toinen on hyväuskoinen ja ahne, isänmaallisen eetoksen kadottanut. Puolesta -diskurssissa sen sijaan suomalainen Toinen on ennakkoluuloinen ja suvaitsematon, jonka olisi aika ”vaihtaa levyä” menneisyydestä nykypäivään. Venäläinen nähdään mahdollisuutena, joka halutaan tuoda lähemmäs. Venäläisen identiteetti määritellään kuitenkin vain suomalaisten toimesta: venäläisiä ei ole aineistossa haastateltu. Venäläinen suvaitaan suomalaisesta kehuksesta tarkasteltuna, jolloin venäläinen määritellään suomalaisen normijärjestelmän mukaisten arvojen ja

myyttisten ominaisuuksien, kuten työn ja varakkuuden kautta, sekä suomalaisen ja erityisesti maakunnallisen elinkeinoelämän hyötyä ajatellen.

Tämä rakennettu Toiseus, tarve määritellä oikeanlainen suomalaisuus sekä toivottu että uhkaava venäläisyys, on kiinnostava tutkimuksessa esiin nouseva piirre. Maailman jäsentämisen lisäksi se stereotypisoi: luonteenpiirteitä ja kulttuurisia ominaisuuksia yleistämällä pidetään erityisesti itse venäläinen sosiaalisesti ja kulttuurisesti etäällä. Ennemmin kuin perusteltuihin faktoihin, pohjautuu tieto olettamuksiin ja kulttuurisen muistin kuviin. Media hakee identifioitumisen kehystä etnistä peilausta apuna käyttäen ja etsii alueellista järjestystä ja venäläisen muotoa meissä. Venäläinen erotetaan yhä erillisenä Etelä-Karjalasta, joskin sen tuoma hyöty ja toivottu hyväksyttävyyys tunnustetaan. Suvaitsevaisuus rakentuu lopulta hierarkkisia eroja apuna käyttäen. Suvaitsevaisuuden hyveen myötä aineistossa nousee myös toiminnan rasisisuuden kieltäminen. Tutkimus kohtaa ajankohtaisen aiheen; mikä on rasismia, mikä maahanmuuttokriittisyyttä, miten nämä ovat erotettavissa toisistaan. Tämän Raittila (2009, 73) näkee myös yhtenä vastuullisen journalismin avainkysymyksenä.

Lisäksi lehden suvaitsevaisuus -linjauksista huolimatta lehden diskurssijärjestyksessä määrittävät toimituskäytännöt eivät ole yhtenevät: toimituskunta puhuu venäläisten rynnäköstä ja invaasiosta ja nostaa venäläisyyden näkyvästi otsikoihin. Media tuo keskusteluun jännitteisiä elementtejä ja toimii suomalaisuuden määrittelyssä eri näkökulmien kohtauspintana. Lehden oman diskurssikäytännön ulkopuolelta – mielipide- ja kolumnigenreistä – nousee myös diskurssien linjoja voimakkaimmin määrittävät representaatiot. Keskustelu elävöityy ja saa vaikutteita, vuorovaikutteisuus niin diskurssien kuin genrejen itsensä välillä lisääntyy. Näiden rajapintojen kautta myös diskurssien suhteet pehmenevät, ja venäläinen Toinen lähenee suomalaista esimerkiksi keskiluokkaisuuden käsitteen kautta. Pehmentävät representaatiot aiheuttavat säröilyä diskurssien rajoilla, joskin niitä puolustavien puheenvuorojen myötä ne myös uudelleen terävöityvät. Kriittisen diskurssianalyysin toimivuus tutkimukseni kannalta tulee mielestäni esiin juuri tässä: merkityksellisten erojen ja yhtäläisyyksien, toimijoiden ja niiden välisten suhteiden tarkastelussa. Maailma ei enää esiinny tiukasti kategorisoituna vaan moniulotteisten yhteyksien ja prosessien maailmana, missä asioita ja ilmiöitä ymmärtääkseen on tunnettava myös niiden välinen vuorovaikutteisuus ja niiden takainen historiallinen konteksti.

Lopuksi korostan vielä keskustelun sosiokulttuuriseen kehykseen asettuvan kulttuurisen muistin tärkeää roolia menneisyyden ja nykyisyyden kohtaamisen ymmärtämisessä, mikä tutkimuksessani heijastui erityisesti Vastaan -diskurssissa, jonka jäsentelyä muisti rytmittää. Tutkimus osoittaa, kuinka kulttuurinen muisti aktivoituu venäläisen Toisen ja vastapuolella myös ennakkoluuloisen suomalaisen uhatessa sen järjestystä ja kuinka tärkeää vastakkaisten mielipiteiden ymmärtämiselle on purkaa auki sitä logiikkaa ja todellisuutta, johon ne kiinnittyvät. Samalla kulttuurinen muisti tarjoaa mahdollisuuden oppia ymmärtämään myös erilaisuutta meissä ja avaamaan erilaisuuden ja vierauden sisältöjen hierarkkisuutta niin, että stereotypisoivasta ja leimaavasta vastakkainasettelusta päästäisiin ilmiöiden mahdollisimman avoimeen ja ennakkoluulottomaan tarkasteluun. Näin ideaalista olisi myös löytää sellaisia arkisia käytäntöjä, joissa erilainen ei näyttäyty vieraana, vaan sen kanssa opitaan elämään, sitä siedetään ja ymmärretään osana normaalina pidettyä elämää. Tätä voi Lehtosen ja Löytyn (2003, 13) mukaan kutsua myös toleranssin etiikaksi.

Tästä tutkimuksesta poikivia, mahdollisia jatkotutkimusaiheita, voi avautua esimerkiksi vertailevan asetelman kautta, jolloin tarkastelunäkökulma asettuisi analysoimaan keskustelun maakunnallisuutta suhteessa muihin maakunnallisiin ja valtakunnallisiin medioihin. Voimme esimerkiksi pohtia, vaikuttaako rajan läheisyys representaatioihin ja diskurssien muodostumiseen, koetaanko uhka suuremmaksi Kaakkois-Suomessa, kuin Etelä-, Länsi-, Itä- tai Pohjois-Suomessa, ja keskustellaanko ilmiöstä eri tavoin eri alueilla. Mielenkiintoista voisi olla myös tutkia venäläisiä maanomistajia ja heidän maanomistuksen motiivejaan, suomalaisten syvemmän tarkastelun rinnalla. Näin voitaisiin päästä lähemmäs kuulumisen tunteen ja identifioitumisen prosesseja, erityisesti suhteessa maahan ja sen omistamiseen.

LÄHTEET

Ahllund, Olli (2004) Maanomistajan asema ja vaikutusmahdollisuudet tilusjärjestelyissä, erityisesti Pedersöressä isojaosta nykypäivään. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Ahmed, Sara (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge.

Ahmed, Sara (2003) Pelon politiikka. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, s. 189-212.

Ala, Juha (1999) Suomi-ihanne tunteiden koossäpitäjänä. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä*. Tietolipas 157. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 145-189.

Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (toim.) (1998) *Elävänä Euroopassa*. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt*. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Apo, Satu (1996) *Itserasismista positiivisiin suomalaisuuksiin*. Teoksessa Apo, Satu & Ehrnrooth, Jari: *Millaisia olemme? Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista*. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemi-sarjan julkaisu 17. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö, s. 13-37.

Assmuth, Laura (2005) Me ja muut. Periferian identiteettejä. Teoksessa Hirsiaho, Anu, Korpela, Mari, Rantalaiho, Liisa (toim.): *Kohtaamisia rajoilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1038. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Barth, Frederik (1969) Introduction. Teoksessa Barth, Frederik (toim.): *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsförlaget, s. 9-38.

Barth, Fredrik (1969) Pathan Identity and its Maintenance. Teoksessa Barth, Fredrik (toim.): Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference. Oslo: Universitetsförlaget, s. 117-134.

Barthes, Roland (1994) Mytologioita. Helsinki: Gaudeamus.

Bauman, Zygmund (1997) Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.

Bloch, Marc (2003) Historian puolustus. Helsinki: Artemisia.

Boltanski, Luc (1999) Distant suffering. Morality, media and politics. Cambridge: University Press.

Bourdieu, Pierre (1991) Language and Symbolic Power. Cambridge: Polity Press.

Ehrnrooth, Jari (1996) Heijastuksia kansallisesta minästä. Teoksessa Apo, Satu & Ehrnrooth, Jari: Millaisia olemme? Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemi-sarjan julkaisu 17. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö, s. 38-63.

Eriksen, Thomas Hylland (2002) Ethnicity and Nationalism. Anthropological perspectives. London: Pluto Press.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman (2003) Analysing discourse. Textual analysis for social research. London: Routledge.

Fairclough, Norman (1997) Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman (1992) Discourse and social change. Cambridge: Polity Press.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006) Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa: Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne. ja Peltonen, Ulla-Maija. (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 25-48.

Godelier, Maurice (1987) Antropologia ja materialismi: ajattelu, taloudet, yhteiskunnat. Tampere: Vastapaino.

Haapala, Pertti (2008) Pax Russica. Historiallinen Aikakausikirja 4/2008.

Haataja, Kyösti (1940) Maa-oikeus II Asutuslainsäädäntö. Porvoo: WSOY.

Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, s. 85-130.

Hall, Stuart (1990) Cultural Identity and Diaspora. Teoksessa Rutherford, Jonathan (toim.): Identity: community, culture, difference. London: Lawrence & Wishart.

Harle, Vilho & Moisio, Sami (2000) Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka. Tampere: Vastapaino.

Heininen, Simo & Heikkilä, Markku (1996) Suomen kirkkohistoria. Helsinki: Edita.

Horsti, Karina (2009) Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turvapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.): En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, s. 77-85.

Horsti, Karina (2005) Vierauden rajat: monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere: Tampere University Press.

Hujanen, Jaana (2000) Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä Studies of Communication. Jyväskylän yliopisto.

Hujanen, Jaana (1997) Media alueellista identiteettiä rakentamassa. Teoksessa: Virtapohja, Kalle (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Hämäläinen, Vilho (1984) Vanhan Suomen venäläiset huvila-asukkaat. Teoksessa: Kurkinen, Pauli (toim.) Venäläiset Suomessa 1809–1917. Historiallinen Arkisto 83. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Häyrynen, Maunu (2005) Kuvitettu maa. Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentuminen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 834. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ilvas, Juha (2008) Meidän kuvamme – maa ja kansa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1186. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jakonen, Mikko (2006) Maakysymys Väinö Linnan Täällä Pohjantähden alla -teoksessa. Teoksessa Arnkil, Antti & Sinivaara, Olli (toim.) Kirjoituksia Väinö Linnasta. Helsinki: Teos, s. 207-250.

Jerman, Helena (2009) Venäläiset tulivat – Tutkija kohtaa median kuvan maahanmuuttajista. Teoksessa Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.): En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, s. 97-105.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (1993) Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jukarainen, Pirjo (2001) Rauhan ja raudan rajoilla. Nuorten tilallis- ja identiteettipoliittisia maailmanjäsenyyksiä Suomen ja Venäjän sekä Ruotsin ja Suomen rajojen tuntumassa. Suomen rauhanpuolustajat. Helsinki: Like.

Juppi, Pirita (2004) ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kantola, Anu (1998) Vaara sisällämme. Historiallinen dokumentti hallinnan tekstinä. Teoksessa Keränen, Marja (toim.): Kansallisvaltion kielipöytä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, s. 49-63.

Kantola, Anu (1998:2) Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia. Teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka, Väliaverronen, Esa: Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, s. 122-148.

Karemaa, Outi (1998) Vihollisia, vainoojia ja syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Kirstinä, Leena (2007) Kansallisia kertomuksia. Suomalaisuus 1990-luvun proosassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1110. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kivimäki, Sanna (2008) Kadonnutta luokkaa etsimässä. Teoksessa: Kulttuurintutkimus 2008, 25, 4, s. 3-18.

Klinge, Matti (1999) Suomi-myytti. Teoksessa: Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.) Suomi. Maa, kansa, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 753. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Klinge, Matti (1972) Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910-1920 -luvuilta. Porvoo: WSOY.

Knuuttila, Seppo & Paasi, Anssi (1995) Tila, kulttuuri ja mentaliteetti. Teoksessa Katajala, Kimmo (toim.) Manaajista maalaisaateliin. Tulkintoja toisesta historian, antropologian ja maantieteen välimaastossa. Tietolipas 140. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 28-94.

Kolbe, Laura (1988) Kulosaari: unelma paremmasta tulevaisuudesta. Helsinki: Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö.

Korkiakangas, Pirjo (1999) Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa: Lönnqvist, Bo, Kiuru, Elina, Uusitalo, Eeva (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 155-176.

Korpela, Jukka (2009) Kohtaaminen, konflikti, raja, rauha ja sota keskiajan periferiassa. Pähkinäsaaren rauhan raja -seminaariesitelmä Sievin Vääräjokisalissa 1.10.2009. [viitattu 26.4.2010] Saatavilla sähköisessä muodossa:

<URL:http://kotisivukone.fi/files/sievinkylat2010.kotisivukone.com/pahkina/jukka_korpelan_esitelm_sievis_1.10.09.doc

Korpela, Jukka (2005) Kristillisuus Karjalassa ja Itä-Suomessa keskiajalla. Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 2005, 95. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.

Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003) Miksi erilaisuus? Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 7-20.

Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli, Ruuska, Petri (2004) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino.

Linna, Väinö (1995) Täällä Pohjantähden alla. Kolmas osa. 14.painos. Porvoo: WSOY.

Loima, Jyrki (2006) Myytit, uskomukset ja kansa: johdanto moderniin nationalismiin Suomessa 1809-1918. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Löppönen, Paavo (2008) Myyttien ja kertomusten valta. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Sihvola, Juha (toim.): Tarkemmin ajatellen. Kansakunnan henkinen tila. Helsinki: Gaudeamus.

Löytty, Olli (2005) Johdanto: Toiseutta ja tilakurittomuutta. Teoksessa Löytty, Olli (toim.): Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus.

Löytty, Olli (2005:2) Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli: Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 161-189.

Löytty, Olli (2004) Erikoisen tavallinen suomalaisuus. Teoksessa Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli, Ruuska, Petri (2004) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino.

Makkonen, Elina (2006) Instituution suullinen historia. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riitta, Heimo, Anne, Peltonen, Ulla-Maija (toim.): Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 245-270.

Massey, Doris (2003) Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 51-84.

Meinander, Henrik (2006) Suomen historia: linjat, rakenteet, käännekohtat. Helsinki: WSOY.

Meyer, Thomas (2002) Media Democracy. How the Media Colonize Politics. Cambridge: Polity.

Nemola, A. (2005) Raja suojaa, uhkaa ja houkuttaa. Teoksessa: Hirsiaho, Anu, Korpela, Mari, Rantalaiho, Liisa (toim.) Kohtaamisia rajoilla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1038. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Niemelä, Jari (2008) Talonpoika toimessaan. Suomen maatalouden historia. Tietolipas 225. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nora, Pierre (1996) Realms of Memory I - III. Käännös: A. Goldhammer. New York: Columbia University Press.

Nurmi, Timo (2004) Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja. Helsinki: Gummerus.

O'Dair, Sharon (2000) Beyond Necessity: The Consumption of Class, the Production of Status, and the Persistence of Inequality. Teoksessa: *New Literary History* 2000, 31, 337-354.

Paasi, Anssi (2005) Boundaries as Social Practice and Discourse. Teoksessa: Ganster, Paul & Lorey, David E. (toim.) *Borders and Border Politics in a Globalizing World*. Oxford: SR Books.

Paasi, Anssi (2000) The Finnish-Russian border as a shifting discourse. Boundaries in the world of de-territorialisation. Teoksessa: Ahponen, Pirkkoliisa & Jukarainen, Pirjo (toim.) *Tearing Down the Curtain, Opening the Gates. Northern Boundaries in Change*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, s. 85-100.

Paasi, Anssi (1995) Territories, Boundaries and Consciousness. *The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: Wiley.

Peltonen, Matti (1992) Talolliset ja torpparit. Vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa. *Historiallisia Tutkimuksia* 164. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Peltonen, Ulla-Maija (2001) Muistitieto. Teoksessa: Apo, Satu & Kinnunen, Eeva-Liisa (toim.) Perinteentutkimuksen terminologia. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka, s.31.

Pietikäinen, Sari (2002). Etniset vähemmistöt ja uutiset. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Helsinki: Suomen Journalistiliitto, Mediakriittinen julkaisusarja 6, 14-30.

Pietikäinen, Sari (2000) Discourses of differentiation: ethnic representations in newspaper texts. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Portelli, Alessandro (1997) The Battle of Valle Giulia. Oral History and the Art of Dialogue. Madison (Wis): University of Wisconsin Press.

Preston, Peter W. (1997) Political/ Cultural Identity. Citizens and Nations in a Global Era. London: Sage Publications.

Rainio, Minna (2005) "Se oli niin pyhä se" -Suomen ja Venäjän välinen raja kuviteltuna ja tuotettuna rajaseudun asukkaiden kertomuksissa. Teoksessa Rantala, Pälvi & Tuominen, Marja (toim.): Rajoilla. Puheenvuoroja tutkimuksesta rajoilla ja rajojen tutkimuksesta. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Taiteiden tiedekunnan julkaisuja, s. 99-116.

Raittila, Pentti (2009) Journalismmin maahanmuuttokeskustelu: hymistelyä, kriittisyyttä vai rasismin tukemista? Teoksessa Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.): En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, s. 67-76.

Raittila, Pentti (2004) Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Raittila, Pentti (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) Etnisyys ja rasismi journalismissa. Helsinki: Suomen Journalistiliitto, Mediakriittinen julkaisusarja 6, s. 31-108.

Raivo, Petri J. (2005) Kamppailujen, muistojen ja unohdusten Karjala. Teoksessa: Halonen, Tero & Aro, Laura (toim.): Suomalaisten symbolit. Atena: Jyväskylä.

Raivo, Petri J. (1999) Maisema ja mielikuvat. Teoksessa: Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.): Suomi. Maa, kansa, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 753. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rantanen, Päivi (1997) Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rastas, Anna (2009) Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.): En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, s. 47-64.

Rastas, Anna (2005) Rasismi. Teoksessa: Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.): Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, s. 96-116.

Ridell, Seija (2006) Genre ja mediatutkimus. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Shore, Susanna, Solin, Anna (toim.) Genre – tekstilaji. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 184-213.

Roos, J.P. (1986) Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa: Heikkinen, Kalle (toim.) Kymmenen esseitä elämäntavasta. Lahti: Yleisradio.

Rutherford, Jonathan (1990) *A Place Called Home: Identity and the Cultural Politics of Difference*. Teoksessa: Rutherford, Jonathan (toim.) *Identity. Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart.

Ruuska, Petri (2005) *Nationalismi. Kansallisen järjestyksen globaali kulttuuri ja arki*. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.): *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, s. 190-227.

Salovaara-Moring, Inka (2004) *Media geographies: regional newspaper discourses in Finland in the 1990s*. Helsinki: University of Helsinki, Department of Communication.

Sennett, Richard (1999) *Growth and Failure: The New Political Economy and Its Culture*. Teoksessa Featherstone, Mike & Lash, Scot (toim.): *Spaces of Culture. City, Nation, World*. London: Sage.

Shore, Susanna & Mäntynen, Anne (2006) *Johdanto*. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Shore Susanna, Solin, Anna (toim.) *Genre – tekstilaji. Tietolipas 213*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Solin, Anna (2006) *Genre ja intertekstuaalisuus*. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Shore Susanna, Solin, Anna (toim.) *Genre – tekstilaji. Tietolipas 213*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 72-95.

Stark, Eija (2006) *Työväenliike ja köyhälistön luokka-asema elämäkertojen kuvaamina*. Teoksessa Helsti, Hilikka, Stark, Laura, Tuomaala, Saara (toim.) *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860-1960. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1101*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 213-240.

Stark, Laura (2006) *Pitkospuita modernisaation suolle*. Teoksessa: Helsti, Hilikka, Stark, Laura, Tuomaala, Saara (toim.) *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860-1960. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1101*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 9-46.

Suoninen, Eero (1999) Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Suurpää, Leena (2002) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Tamminen, Timo (1994) Edistyksen myytti. Kertomus modernin yhteiskunnan kulttuurisesta paradigmasta. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Thompson, John B. (1994) Social Theory and the Media. Teoksessa Crowley, David & Mitchell, David (toim.): Communication Theory Today. Cambridge: Polity Press.

Topelius, Zacharias (1981) Maamme-kirja. Mäkinen, Vesa (toim.) Porvoo: WSOY.

Tuan, Yi-Fu (2006) Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa Knuutila, Seppo, Laaksonen, Pekka, Piela, Ulla: Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 15-30.

Tynkkynen, Liisa (2001) Wolkoffin talo. Kaupakartano Lappeenrannassa. Lappeenranta: Etelä-Karjalan museo.

Valtonen, Pekka (2005) Etnisyys ja kansakunta. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi, Saukkonen, Pasi (toim.): Nationalismit. Helsinki: WSOY, s. 106-123.

Valtonen, Sanna (1998) Hyvä, paha media. Teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka, Väliverronen, Esa (toim.): Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsinki: Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, s. 93-121.

Varpio, Yrjö (1997) Matkalla moderniin Suomeen: 1800-luvun suomalainen matkakirjallisuus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vilkuna, Kustaa H. J. (2007) Mielekäs menneisyys. Teoksessa Knuutila, Seppo & Piela, Ulla (toim.): Menneisyys on toista maata. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vuorinen, Marja (2005) Herrat, hurrit ja ryssän kätyrit – suomalaisuuden vastakuvia. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi, Saukkonen, Pasi (toim.): Nationalismit. Helsinki: WSOY, 246-264.

Väliverronen, Esa (1996) Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairauskertomus. Tampere: Vastapaino.